

RØDE FAN

Nr. 5-6 80 Kr. 25.- Tidsskrift om kommunismisk teori og debatt

Sosialisme i Norge?

I DETTE NUMMER

**SPESIALNUMMER AV RØDE FANE:
HVORDAN SKAL SOSIALISMEN
SE UT I NORGE**

Sosialismen i Norge må bygges på arbeiderråd.

Av Jørn Magdahl. Side 4

Arbeiderklassen skal ha makta gjennom partiet.

Av Per Lund. Side 32

**Skal partiets ledelse baseres på vold
eller overbevisning?**

Replikkveksling Lund — Magdahl. Side 46

DEBATT: Skal vi forkaste kulturrevolusjonen? Side 52

DEBATT: KKP's linje styrker demokratiet. Side 54

DEBATT: Har AKP(m-l) sviktet kvinnene? Side 59

BØKER: Kulturrevolusjonen sett med nye øyne. Side 62

KULTUR: 70-åra — en nøkkelperiode i norsk teater.
Av Klaus Hagerup. Side 64

BREV TIL REDAKSJONEN. Side 70

I NESTE NUMMER

**Krise i m-l-bevegelsen i Europa —
hvorfor ble KPD oppløst?**

Forsviner arbeiderklassen?

ISSN 0332-7892

RØDE FANE

**Redaktør og ansvarlig
utgiver:**
Rune Ottosen

Adresse redaksjonen:
Postboks 6875
St. Olavsplass, Oslo 1.
Telefon: 11 45 73

Adresse distribusjonen:
Røde Fane, boks 83 Bryn,
Oslo 6.
Telefon: 67 49 90.
Postgiro: 2 20 84 78.
Abonnement: 110 kr. (8 nr.)
Trykt i offset hos
A/S Duplotrykk.

UTGITT AV
AKP(m-l)
NR. 5/6—1980
9. ÅRG. 25 KR.

Sosialisme i Norge?

Debatten om sosialismen er viktig. AKP(m-l) er organisert med det målet å slåss for sosialismen og kommunismen. Men hva innebærer dette målet? Hvorfor trenger vi et marxist-leninistisk parti?

Det sentrale stridspunktet i den pågående debatten har vært spørsmålet om hvordan arbeiderklassen skal utøve den politiske makta under sosialismen: *Gjennom kommunistpartiet — eller gjennom ei folkevalgt regjering.* Det er ikke tvil om at det innebygd i disse ulike standpunktene ofte ligger nokså ulike oppfatninger av klassekampen, økonomien og demokratiet under sosialismen. Ulike oppfatninger av den demokratiske sentralismen. Ja, i bunn og grunn dreier diskusjonen seg om et så sentralt spørsmål innenfor leninismen, som gyldigheten av Lenins partiteori.

La oss kort se på de viktigste stridsspørsmåla, slik de kommer fram i Magdahls og Lunds innledninger.

1) Både Magdahl og Lund er enige om at målet er kommunismen, det klasseløse samfunnet, og at sosialismen er et overgangssamfunn som bl.a. har til oppgave å utvikle produktivkreftene og skape et økonomisk grunnlag for avskaffelsen av klassene. Men de er uenige om følgende:

Magdahl mener at den norske sosialistiske staten med sannsynlighet vil overta en så høyt utviklet økonomi, at en kan gå forholdsvis raskt fram med å oppheve vareproduksjonen, rive ned arbeidsdelinga, avskaffe klassene.

Lund mener også at en framskreden økonomi er et stort fortrinn, men at det likevel vil gå lang tid, sannsynligvis mange generasjoner, før vi kan avskaffe arbeidsdelinga og klassene. Først på grunnlag av en overflodsøkonomi, der hver kan få etter behov, kan kommunismen bli en realitet. Inntil det hersker proletariatets diktatur leda av kommunistpartiet.

2) Både Magdahl og Lund er enige om at arbeiderklassen må utøve den politiske makta, statsmakta, gjennom en ledelse. Uten ledelse er all planøkonomi og oppbygginga av sosialismen umulig. Men de er uenige om følgende:

Magdahl mener statsmakta, ledelsen over økonomien og ledelsen over det statlige voldsapparatet skal ligge hos ei regjering valgt gjennom allmenne valg, og at kommunistpartiet skal kjempe om innflytelse på linje med andre lovlige partier og organisasjoner, men at partiet vil få en ledende posisjon i kraft av sin ideologiske overlegenhet.

Lund mener at bare kommunistpartiet, som arbeiderklassens høyeste klasseorganisasjon, kan ha den politiske ledelsen og makta i staten. For tar du bort partiet fra ledelsen, så tar en bort den marxistiske ideologien fra ledelsen og ei utvikling mot kommunismen blir umulig.

3) Både Magdahl og Lund ser alvorlig på problemet med at medlemmer av kommunistpartiet, og særlig ledelsen, kan skaffe seg sjøl privilegier, korrumpes og skille seg fra folket. Men de er uenige om følgende:

Magdahl mener at privilegier og korrupsjon følger av partiets maktmonopol og at dette er den viktigste årsaka til at kommunistpartiet skiller seg fra massene og utvikler revisjonistiske politiske linjer. Partiets maktmonopol er følgelig den viktigste årsaka til kontrarevolusjon.

Lund mener at kontrarevolusjonen er et spørsmål om maktkamp mellom kapitalistiske og proletære krefter både i og utafor partiet. Klassefiendens muligheter ligger i utnyttelsen av ting som tilbakeliggende økonomi, manglende skolering og mobilisering av massene og feil i kommunistpartiets politikk. Men sjøl om den avgjørende maktkampen vil foregå innafor partiet, så er partiets makt sjøl det viktigste bolverket mot kontrarevolusjon.

For å stimulere debatten ytterligere, vil vi her legge fram enkelte spørsmål som vi oppfordrer leserne til å tenke gjennom når de leser artiklene, og som kan brukes som grunnlag for gruppediskusjoner av dette nummeret av Røde Fane.

Redaksjonen

Studiespørsmål:

1) *Hvordan skal arbeiderklassen best sikre statsmakta og fremme utviklinga mot det kommunistiske samfunnet, gjennom det kommunistiske partiet eller ved andre former for arbeiderstyre?*

2) *Hvordan skal en forsøke å hindre at et kommunistisk parti degenererer til et revisjonistisk parti?*

3) *Skal AKP(m-l) i dag garantere at partiet vil kjempe for at alle ikke-fascistiske partier får fulle demokratiske rettigheter under sosialismen?*

4) *Hvordan bør forholdet være mellom fagbevegelsen og partiet? Skal fagbevegelsen være helt uavhengig eller underlagt partiet? Skal partiet være ledende? Hva betyr i så fall dette?*

5) *Hvem skal ha makta over militæret og politiet — partiet eller en form for folkevalgt regjering?*

*Slik var den agitatoriske forsida
på «Ungsosialisten» da SUFin-II
diskuterte revolusjon og
sosialisme i 1968.
Prinsippspørsmålene som ble
reist den gangen står sentralt
også i dagens sosialisme-debatt.*

Vi trykker her to omfattende innlegg i sosialismedebatten. Innleggene bygger på innledningene som ble holdt på et Rød Front-seminar om sosialismen i sommer.

Innleggene er forfattet av Jørn Magdahl — tidligere offentlig talsmann for Norges Kommunistiske Studentforbund, og Per Lund.

For de som ønsker en introduksjon til debatten henviser vi til leder-siden — og ønsker debattinnlegg hjertelig velkommen.

Sosialismen i Norge må bygges på arbeiderråd

Av Jørn Magdahl

1. Viktig og nødvendig med diskusjoner om sosialisme nå

De siste åra har de kapitalistiske landa vært rysta av dyptgående kriser. Det systemet som i ti-åra etter krigen så ut til å være relativt stabilt og utviklingsdyktige avslører grunnleggende problemer og stor sårbarhet. Blant folk er *misnøya* med viktige sider av kapitalismen og med den internasjonale situasjonen *økende*.

En skulle tru at denne *misnøya* ville kunne føre til økt oppslutning om det sosialistiske alternativet. Men til nå ser ikke dette ut til å være tilfelle, hverken i Norge eller i de fleste andre landa i vest. Særlig blant intellektuelle og ungdom står sosialistiske ideer svakere enn for noen år tilbake.

Jeg skal ikke forsøke å gi noen fullstendig forklaring på dette, men skal peke på tre punkter:

1. Fortsatt identifiserer mange sosialismen med det de kjenner fra Sovjet og Østblokka. Eller de identifiserer sosialismen med Arbeiderpartiets regjeringsspolitikk.

Derfor må avsløring og kritikk av den falske sosialismen fortsatt være en viktig del av det å skape oppslutning om en virkelig sosialistisk strategi.

2. Fra midten av 60-åra fantes det et relativt klart alternativ til sosialdemokratisk og revisjonistisk byråkratkapitalisme. Den kinesiske kulturrevolusjonen og KKP's store polemikk mot Sovjet og revisjonistpartiene, viste at det fantes en veg som ikke førte tilbake til kapitalismen. Albania viste at denne vegen var mulig i Europa. Og folkekrigene i Indokina blei symbolet på at revolusjonen måtte være væpna og at den kunne seire.

SOSIALISME I NORGE

Ser vi på dette som virka som et greit og enkelt alternativ, *idag* — så skulle en tru at historia virkelig hadde gått inn for å drive ap med oss — og gjøre oss til latter.

— Kulturrevolusjonen blir av de nye lederne i Kina kalt for en periode med fascistisk undertrykking.

— Den store polemikken er erstatta med lovprisninger av jugoslavisk sosialisme og partiforbindelser med de eurorevisionistiske partiene.

— «Sosialismens fyrtårn i Europa» blinker ikke lenger. I viktige internasjonale spørsmål støtter Albania seg i dag på sosialimperialismen.

I Indokina rakk Kampuchea å bli det mest utskjelte landet i verden i den korte perioden det var fritt før Vietnam angreip. Vietnam okkuperer Laos og Kampuchea og krenker grensene til Kina og Thailand.

Dette er fakta som stiller store teoretiske oppgaver for den internasjonale kommunistiske bevegelsen:

— I forhold til folk i Norge må vi *etterhvert* kunne forklare relativt konkret hva sosialismen kan gjøre bedre enn kapitalismen.

— Vi må få en bedre avklaring av forholdet mellom proletariatets diktatur og sosialistisk demokrati. Greier vi ikke det vil folk fortsette å trekke den slutning at vår veg fører til piggråd og leirer for dissidentene — og feite partipamper i svære limousiner.

— Vi må studere hvorfor de fleste sosialistiske landa til nå har degenerert til byråkratkapitalistiske diktaturer, og hvordan dette kan unngås.

— Og vi må gi svar på en rekke andre viktige spørsmål.

Dette bringer meg over på det siste punktet:

3. Dette vi kan kalle «sosialismens problemer» har forleda enkelte til slutninger om at vi nå må bruke mesteparten av energien vår til å gi svar på disse spørsmåla. Et leserinnlegg i «Klassekampen» påsto f.eks. at den viktigste grunnen til at AKP var et 0,6%-parti var at vi fortsatt holdt fast på Stalin som en klassiker.

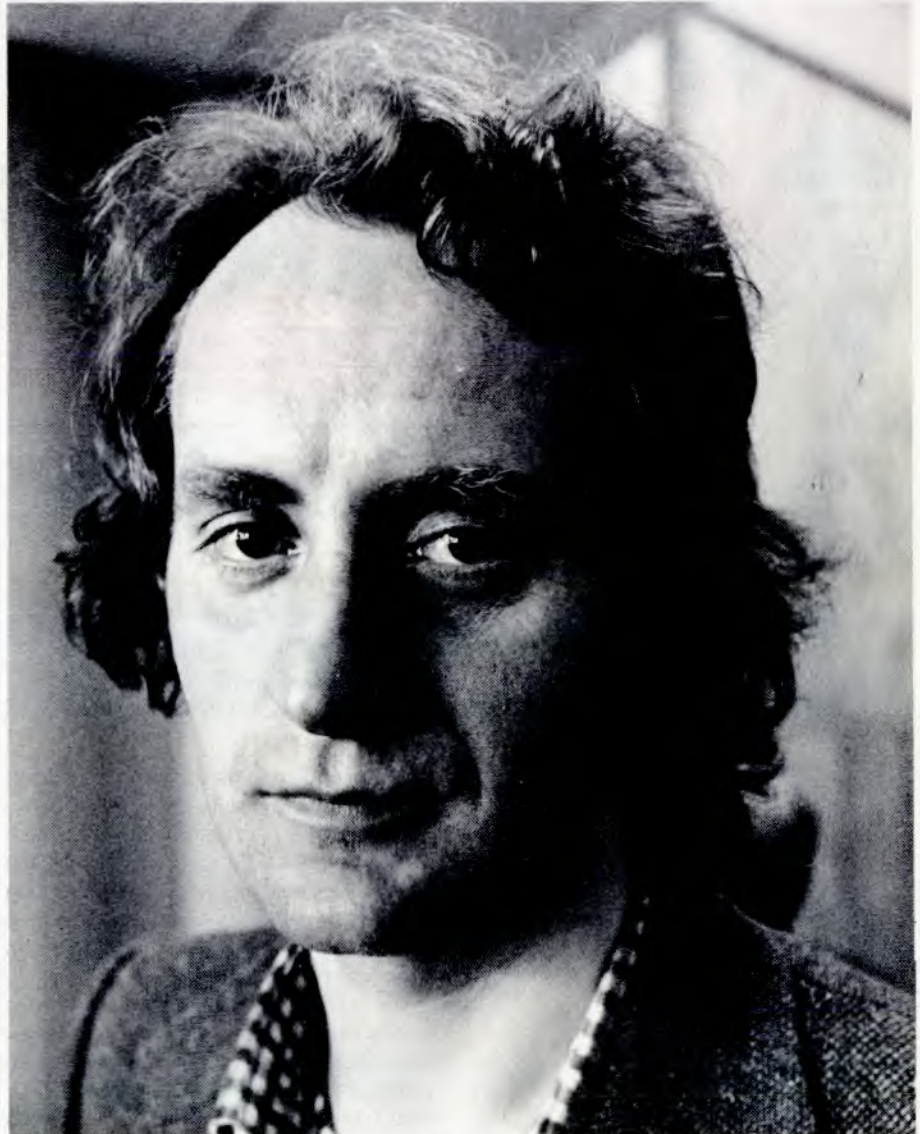
Mot dette vil jeg påstå at det ikke vil hjelpe oss mye om vi har alle svare på «sosialismens problemer» om vi ikke utvikler den konkrete politikken og taktikken for kampen mot mange flere sider ved den kapitalistiske samfunnsutviklinga i Norge. Vi kan med andre ord ikke vinne folk for sosialismene uten at vi blir flinke-

re til å stille paroler i forhold til de problema folk føler her og nå. Dette er ei forutsetning for at de overhodet skal bli interessert i strategien. Derfor må vi innse at arbeidet med å studere og svare på de spørsmåla som stiller seg til sosialismen må bli et langvarig og møysommelig arbeid som vi må klare ved sida av å utvikle politikken og taktikken for kampen i det kapitalistiske Norge — og i en verden hvor kampen mot krigen må få høy prioritet.

SV OG SLAGSTAD-DEBATTEN

Innledningsvis vil jeg peke på enda en god grunn til at AKP(m-l) bør kaste seg inn i debatten om sosialismen på norsk. Jeg tenker på den debatten som i mer enn et år ha gått i og rundt SV.

Jeg trur krisa i marxismen-leninismen er en av forutsetningene for at Slagstad tør si åpent at han gir en god dag i marxistisk vitenskapelighet, og gir seg utopiene i vold. Han har satt seg fore å tømre

Rune Slagstad — ideologen bak «sosialisme på norsk»-diskusjonen i SV. Magdahl mener at idealismen og den totale forkasting av marxistisk perspektiv i SV-debatten gjør det desto mer påkrevet at AKP(m-l) kaster seg inn i diskusjonen. (Foto: Klassekampen)

SOSIALISME I NORGE

sammen de ulike reformistiske og revisjonistiske retningene i SV til en helhetlig strategi. Han har i tillegg hatt et blikk for markedsføringa av standpunktene sine som ingen politisk interessert bør kimse av.

I visse SV-miljøer har Slagstads «norske sosialisme» ført til nytt håp — og den har pånytt gjort SV interessant for en del populistere.

Ser vi på hovedstolpene i strategien er det likevel fullt forståelig at den har *skjerpa opposisjonen* fra ei venstrefløy i SV og SU:

— Gradvis overgang til sosialismen gjennom strukturreformer — og uten at det skal bli nødvendig å bruke vold.

— Eksplisitt polemikk mot Marx' revolusjonsteori, bl.a. når det gjelder Marx' kjernepunkt om at den borgerlige staten ikke kan overtas av arbeiderklassen, men må knuses. Slagstad vil utvide makta til Stortinget drastisk. Sjelve grunnstammen i de sosialistiske maktforholda skal være kommunene, altså det borgerlige statsapparatet på grunnplanet.

— Den kommunistiske målsettinga om at staten skal dø hen, er ifølge Slagstad, feilaktig.

— Den viktigste eiendomsformen innadfor industrien skal være såkalt folkeeiendom, dvs. at bedriftene skal være eid av arbeiderne på den enkelte bedriften. Slagstad er tydeligvis uten tanke på at dette vil føre til konkurranse mellom de enkelte produksjonsehetene istedenfor planøkonomi — og til at eierne av de bedriftene som har best forutsetninger for å greie seg i denne kapitalistiske konkurransen, vil bli de nye herskerne.

— I jordbruket skal eiendomsformen være den lille privateiendommen, og også i øko- og distriktpolitikken ellers ligger Slagstad nær opp til den grønne populismen. (1).

Venstrefløy i SV/SU er lite homogen, den består bl.a. av trotskistiske og syndikalistiske tendenser — og den består av likt og ulikt når det gjelder synet på Sovjet. Men om Slagstad/Furre-retninga konsoliderer seg i ledelsen av SV må deler av denne opposisjonen før eller siden bryte ut av partiet. Om vi går på offensiven mot teoriene til Slagstad og co. så vil det framskynde denne prosessen.

Samtidig er det et faktum at vi «stalinister» til nå ikke har utøvd noen tiltrekningskraft på denne opposisjonen, men

at det nå kan se ut som om en del av den er for mer samarbeid med oss. Dels må vi kritisere tilbakeleggende syn på Sovjet og særlig i det nasjonale spørsmålet hos denne opposisjonen — men dels trur jeg at den diskusjonen vi er nødt til å føre om sosialismen vil bli møtt med interesse i denne opposisjonen og være med å gjøre oss til et reelt alternativ ihvertfall for deler av SV/SU-opposisjonen. Uansett må vi gå inn for samarbeid på sak — og en *dialog* om teori, strategi og taktikk med dem.

2. Er det mulig å si noe konkret om hvordan norsk sosialisme vil bli? Eller må dette bli spekulativ utopisme?

Jeg har hørt kamerater si at hele debatten om sosialismen på norsk må bli spekulativ. De henviser gjerne til at Marx konsentrerte seg om å analysere de kapitalistiske utviklingslovene og avviste framtidsdrømmer.

Disse folka glemmer at Marx trakk svært vidtgående konklusjoner om sosialismen på bakgrunn av kortvarige erfaringer med proletariatets diktatur i én enkelt by. Jeg tenker på Marx' oppsummeringer fra Pariser-kommunen som særlig kommer til uttrykk i verket «Borgerkrigen i Frankrike».

Siden den gangen har vi erfaringene med sosialismen i Sovjet, i Øst-Europa, i Indokina og i Kina.

Klassikerne har alle viktige studier av forskjellige sider ved det sosialistiske samfunnet. Historikere har sagt fornuftige ting om dette. Våre egne erfaringer med Albania og Kina byr på et rikholdig materiale som må analyseres.

Ser vi på de sosialistiske samfunna til nå ser vi at det er mange av de samme problemene og motsigelsene som går igjen. Ved å studere hva som har ført fram — og hva som har vært mislykka, kan vi lære en god del om hvordan vi skal utvikle økonomien og føre klassekamp i det sosialistiske Norge. Derfor må studier og diskusjoner av *historiske erfaringer* stå sentralt i sosialismediskusjonen. Mye av denne innledninga vil måtte handle om historie.

Det har vært en tendens i sosialismedebatten i ml-bevegelsens publikasjoner til nå som har gått ut på å kreve garantier for at en rekke rettigheter *må* få eksistere under sosialismen.

Det blir krevd at det *må* være lov å organisere borgerlige partier, det *må* foregå en rask lønnsutjamning, det *må* være full rett til å reise dit en vil. Dette er en ahistorisk måte å diskutere sosialismen på — fordi den stiller krav om rettigheter helt uavhengig av hva slags historisk situasjon den sosialistiske revolusjonen og oppbygginga i Norge vil komme.

SOSIALISME TIL NÅ I TILBAKELIGGENDE LAND

Et hovedproblem når vi skal diskutere sosialisme på norsk er at all sosialisme til nå er kommet i tildels meget tilbakeleggende land. Unntaka er kanskje Øst-Tyskland og Tsjekkoslovakia, men der blei til gjengjeld sosialismen innført *utafra*, og på grunnlag av styrken til den sovjetiske Røde armé.

Det blir derfor en svært viktig analyseoppgave å *finne ut hvilke særegenheter ved de sosialistiske landa til nå som nettopp skyldes disse landas tilbakeleggenhet*. Jeg skal komme tilbake til dette. Bare si med en gang: At på det nåværende stadiet i diskusjonen så er dette etter mi mening vel så mye et spørsmål om «sosialisme på *vest-europeisk*» som et spørsmål om «sosialisme på *norsk*». Med dette mener jeg at vi antakeligvis må *finne ut av hvilke muligheter som generelt ligger i å bygge sosialismen på grunnlag av en framskreden kapitalistisk økonomi med framskreden teknologi* og etter en lang periode med borgerlig demokratiske diktaturer — før vi kan diskutere hva som måtte bli helt spesielt med norsk sosialisme.

NORSK SOSIALISME — I HVA SLAGS SITUASJON?

Det er sjølsagt umulig å si noe detaljert om i hva slags situasjon den norske revolusjonen vil utvikle seg. Men jeg vil skille mellom tre svært forskjellige situasjoner som også vil gi grunnleggende forskjellige vilkår for å bygge sosialismen. (Det er sjølsagt mange viktige variabler som faller utafra denne tredelinga).

1. Den sosialistiske revolusjonen kan komme i *fortsettelsen av en nasjonal-revolusjonær krig* mot sovjetisk okkupa-

SOSIALISME I NORGE

sjon, altså *etter en 3. verdenskrig* som vil ha likvidert store menneskemasser — og lagt større eller mindre deler av produksjonen i ruiner. Slik verden ser ut nå, er det ganske *sannsynlig* at den første muligheten til sosialistisk revolusjon nettopp vil bli etter en storkrig.

Etter revolusjon i en slik situasjon er det sannsynlig med en slags «unntakstilstand» hvor behovet for å prioritere oppbygginga av økonomien vil kunne presse gjennom en rekke forhold det kunne vært ønskelig å unngå — f.eks.: tvangsmidler for å opprettholde arbeidsdisiplin, hardt arbeid framfor demokrati og prat, høge ekspertlønner, store friheter for en del kapitalister til å investere osv. Et pluss i en slik situasjon kan være at klassegrunnlaget for revolusjonen kan bli svært breitt — og at folk for en periode vil være villig til å satse *alt* på økonomisk oppbygging og godta unntakstilstand.

2. Dette gjelder diskusjonen om «sosialisme i ett land».

I et notat om sosialismediskusjonen som jeg leste for ei stund sida, blei det på bakgrunn av imperialismens ujamne utvikling hevda at sosialismen vil seire i ett og ett land, evt. i noen få av gangen.

Sjøl trur jeg at det kan komme sosialisme i en rekke land i kjølvannet av en ny verdenskrig — slik det var tilfelle etter 2. verdenskrig. Jeg trur ihvertfall det objektive grunnlaget vil være tilstede for dette, men at det store usikkerhetsmomentet vil være kommunistpartienes politiske og kvantitative styrke.

Men sosialistisk revolusjon i Norge *kan* komme aleine. I 1917 blei det bare revolusjon i Russland, mens flere faktorer talte for revolusjon i Tyskland og Norge enn i Sverige, Danmark og en rekke andre land. I 1968 var det et stort oppsving i kampen i nesten hele vesten — men bare i Frankrike var det overhodet snakk om noen revolusjonær situasjon. Sannsynligvis vil revolusjoner i vest følge etter revolusjoner i noen flere land i den 3. verden — som jeg fortsatt oppfatter som *verdensrevolusjonens stormsenter*. Det ser også ut som motsetningene har utvikla seg mye lenger i andre vestlige land enn Norge, men dét kan selvfølgelig forandre seg.

Skulle revolusjonen i lille Norge mot formodning seire uten at den kan støtte seg på noen sosialistisk leir med land av noen betydning, så vil dette medføre

Arbeidsfolk på marsj inn i sosialismen? AKP(m-l) må kunne vise arbeidsfolk konturene av en sosialistisk framtid i et land med avansert teknologi og økonomi. (Foto: Klassekampen)

SOSIALISME I NORGE

svært vanskelig objektive forhold for bygginga av sosialismen. Eksporten utgjør 40–45% av det norske nasjonalproduktet, 80% av importen er import av produksjonsmidler. «Sosialisme i ett land» ville for oss bety at levestandarden måtte skjæres *drastisk* ned (til førkrigsnivå) til fordel for investeringer i mer sjølberga tungindustri og jordbruk. Sannsynligvis ville vi måtte inngå en rekke konsesjoner med imperialismen med joint-ventures, utenlandske investeringer i Norge o.a. tiltak som vi kjenner fra de økonomiske reformene i Kina i dag. Turismen til utlandet ville måtte innstilles osv. En slags «unntakssituasjon» kunne komme til å vare til en del andre land gjennomfører revolusjon. Et sånt samfunn ville til tross for alle fromme ønsker — sannsynligvis få en del fellestrekk med Stalintida i Sovjet.

3. Det fins en tredje — mye mer gunstig mulighet. Heldigvis er den slett ikke usannsynlig. Jeg tenker på muligheten av *revolusjon i et Norge* som er mer framskredent enn nå og som kan støtte seg på en sosialistisk leir av noen betydning: Et Norge som har gjennomgått datarevolusjon og hvor folk er misfornøyde med at denne ikke er blitt brukt til å bedre deres livssituasjon, med f.eks. 4 timers arbeidsdag og deltakelse i styre og stell. Men isteden er blitt brukt til å øke presset på de yrkesaktive arbeiderne og teknikerne — og hvor flertallet sitter isolerte i hver sine leiligheter på elendig trygd og spiller dumme elektroniske spill på TV-skjermen. Jeg snakker om et Norge hvor de økonomiske, politiske og kulturelle krisene er alvorligere enn nå — og hvor motsigelsen mellom privat eiendom og — tilegnelse på den ene sida, og samfunnsmessig produksjon og kollektive behov på den andre sida, er tydelig for folk.

Bakgrunn og hendelsesforløp kan variere, men sosialisme bygd på en avansert økonomi og teknologi vil gjøre at demokratiet kan bli mye mer utvikla, byråkratiet mindre og kompromissene med borgerskapet færre, enn det vi kjenner fra de sosialistiske landa nå. Da vil det være mulig å gå mer direkte i gang med de langvarige oppgavene med å rive ned arbeidsdelinga, løse motsigelsene mellom intellektuelt og manuelt arbeid, mellom by og land, mellom kjønnene — og å trekke arbeiderne med i utøvelse av statsmakta slik at denne raskere kan dø hen. Jeg mener at det er svært viktig i *framtida å kunne vise*

folk konturene av hva som er mulig i et sosialistisk land med framskreden økonomi og teknologi — og å sette opp dette som et direkte alternativ til forholda under kapitalismen. Jeg vil si det så sterkt som at dette er ei forutsetning for å kunne skape noen betydelig oppslutning om sosialismen i framskredne kapitalistiske land.

3. Marx om sosialismen og kommunismen

Sosialismen må forstås som et *overgangssamfunn* mellom en halvkapitalistisk eller kapitalistisk produksjonsmåte — og det kommunistiske, klasseløse, samfunnet.

Dette betyr for *det ene* som Marx sier i kritikken av Gothaprogrammet: «I alle sammenhenger, økonomisk, moralsk, intellektuelt er dette... samfunnet ennå fullt av føflekker fra det gamle samfunnet som har født det.» (2)

Ut fra dette vil det være store forskjeller på sosialisme i land som Sovjet, Kina og USA eller Norge: *Stor forskjell* på om sosialismen har sin *bakgrunn* i et tsaristisk diktatur, eller i et halvfeudalt og halvkolonialt samfunn eller i en svært framskreden imperialistisk økonomi.

Men *dernest* vil sosialismen i alle disse landa ha et *felles mål i kommunismen*. Et *sosialistisk samfunn* må vurderes ut fra om det over tid beveger seg i retning *kommunismen*. Vegen til kommunismen vil være meget lang, være svingete og full av omveger — men likevel være den eneste målestokken på om sosialismen over tid utvikler seg i riktig retning. Marx sier i «Klassekampen i Frankrike 1848–50» at «*sosialismen er en tilstand der revolusjonen erklæres permanent*».

La oss se hvordan det kommunistiske samfunnet blir beskrevet i «Kritikken av Gothaprogrammet» og i «Anti-Dühring» og ut fra det se hva det har å bety for utviklingsretninga under sosialismen. Jeg tolker Marx og Engels på følgende måte:

— For det første vil selvfølgelig det kommunistiske samfunnet være et samfunn som har *avskaffa klassene*, økonomisk og sosialt — og også borgerlige-ideologiske rester. Dette betyr at det under sosialismen vil foregå en langvarig

klassekamp for å avskaffe alle klasser og all klasseideologi.

For det andre sier Engels i Anti-Dühring (3) at «*det er arbeidsdelingens lov som ligger til grunn for oppdelinga i klasser*». For at det ikke skal finnes noe grunnlag for reproduksjon av nye klasser må altså det kommunistiske samfunnet ha oppheva arbeidsdelinga. Det innebærer opphevelse av motsigelsen mellom intellektuelt og manuelt arbeid, motsigelsen mellom by og land og den samfunnsmessige motsigelsen mellom kjønnene. Det innebærer også avskaffelsen av all undertrykkende ideologi som har sitt grunnlag i disse motsigelsene.

Dette innebærer da for sosialismen at en gradvis må la byråkrater, kadre og intellektuelle ta større del i det manuelle arbeidet, men særlig heve arbeidernes kunnskapsnivå slik at de kan ta del i statsstyret og alt annet intellektuelt arbeid. Det innebærer at landsbygda må bygges opp også industrielt slik at byenes utsugning av landsbygda gradvis opphører. Det innebærer at kvinnene ikke bare får lik rett til arbeid, men gradvis også akkurat de samme jobbene som menn, at husarbeidet og barneoppdragelsen gradvis blir samfunnsmessig — og at ideologisk kvinneundertrykking i alle former blir bekjempet.

For det tredje vil kommunismen ha *avskaffa vareproduksjonen og dermed også pengene*. Dette betyr at *all produksjon for salg på marked er opphørt*. Hele verdensmarkedet er erstatta av et overnasjonalt samarbeid mellom alle folk.

Marx sa at *vareproduksjonen* var *grunnlaget for kapitalismen*. Engels påviser i Anti-Dühring at så lenge det fins produksjon for marked — og penger for å få distribuert varene på markedet — så ville vareproduksjonen ha en tendens til å utvide seg og dominere hele produksjonen.

Sosialismen vil opprette en planøkonomi for å hindre at markedskreftene skal dominere — og vil distribuere produksjonsmidlene ut fra samfunnemessige behov. Men i en lang periode vil det måtte eksistere et marked for salg av konsumvarer, for produkter fra private jordlapper og kjøp og salg fra og til det internasjonale markedet. Dette vil hele tida true med å presse gjennom kapitalistisk dominans i økonomien — og det vil bli en langvarig kamp for å begrense og etter hvert avskaffe disse markedene.

SOSIALISME I NORGE

For det fjerde: Avskaffelsen av vareproduksjonen vil også *avskaffe* det Marx i kritikken av Gothaprogrammet kaller *borgerlig rett*. Under sosialismen blir likt arbeid betalt likt — eller mer korrekt: Like mengder samfunnsmessig nødvendig arbeid blir betalt likt. Marx sammenlikner dette med det som foregår ved bytte av varer i en markedsøkonomi: Varer byttes mot varer som er like mye verdte.

Marx viser at dette som overflatisk kan se ut som en likerett, er dypt urettferdig fordi det ikke tar hensyn til at menneskene har ulike forutsetninger. Mindre produksjon pga. funksjonshemming eller dårligere utdanning gir også dårligere betaling. Denne borgerlige retten tar heller ikke hensyn til at det er ulike behov — stor forsørgelsesbyrde gir ikke mer lønn.

Under sosialismen må denne borgerlige retten begrenses gradvis ved at en stadig større samfunnsmessig overskudd brukes til kollektive goder som kommer alle like mye til gode, ved barnetrygd, lønnsutjamning osv.

For det femte vil det kommunistiske samfunnet være *statsløst*. Det vil ikke lenger være noen klasser til å undertrykke eller undertrykkes — og det vil ikke lenger fins noen markedsøkonomi å tøyte.

Jeg vil etterpå komme tilbake til en grundigere behandling av statens oppgaver under sosialismen og grunnlaget for at denne gradvis kan dø hen. Diskusjonen om proletariats diktatur er som kjent et hovedspørsmål i hele sosialismebatten.

For det sjette — og her ligger *forutsetninga for alle de fem første punktene*: Kommunismen er bare mulig om *produktivkreftene er voldsomt utvikla* og, som Marx sa, «*alle kildene til fellesskapets rikdom flyter rikeligere*», slik at *samfunnet kan skrive «på fanene sine: Fra enhver etter hans evne til enhver etter hans behov!»* (Kritikken av Gothaprogrammet).

FORHOLDET MELLOM REVOLUSJON OG PRODUKSJON

Forholdet mellom produksjon og revolusjon er et stort dilemma, en motsigelse som er svært vanskelig å behandle korrekt, i de sosialistiske samfunna. La meg bare illustrere problemet:

— Om en går for raskt fram med å begrense den borgerlige retten, f.eks. gjennom rask lønnsutjamning, kan dette slå

negativt ut på produksjonsveksten — slik at det økonomiske grunnlaget for en videre begrensning av den borgerlige retten faller vekk. Om en går for raskt fram med å løse motsigelsen mellom intellektuelt og manuelt arbeid — slik de gjorde i Kina under firerbanden da lærere og teknikere blei satt til ufaglært arbeid, så vil det føre til dårligere resultater i økonomien — og det blir ikke noe økonomisk grunnlag for å bygge industri på landsbygda eller til å jamne ut lønningene, eller til å bygge daghem til alle barn.

Motsatt: Om en setter *alt* inn på å gjennomføre produksjonsvekst som i Sovjet under Stalin eller som med de fire moderniseringene i Kina nå: Så kan det føre til at byråkrati, borgerlig rett, borgerlig ideologi og markedsøkonomien konsoliderer seg så mye at det i verste fall ender med kontrarevolusjon, eller i beste fall vil skape sterk motstand hos privilegerte grupper mot en videre marsj mot kommunismen.

I tilbakeliggende land som det sosialistiske Sovjet, Kina, Albania og Kampuchea vil den økonomiske tilbakeligheten lett tvinge gjennom en rekke konsepsjoner på de andre punktene som er nødvendig for å utvikle sosialismen i kommunistisk retning. I *land med en framskreden økonomi* og teknologi vil det være et *materielt grunnlag for å gi politikken virkelig forrang* — og det kan bli mulig å gå raskere fram med endringer i arbeidsdelinga, avbyråkratisering av staten, begrensning av markedets og den borgerlige rettens rolle.

4. Proletariats diktatur slik Lenin framstiller det i «Staten og revolusjonen»

Lenin skreiv «Staten og revolusjonen» rett før Oktoberrevolusjonen. Den er en grundig gjennomgang og systematisering av Marx og Engels statsanalyser — og samtidig et program for å knuse den tsaristiske staten, og for det proletariske diktaturet som skulle erstatte denne.

Marx skreiv i «Borgerkrigen i Frankrike» at: «**Arbeiderklassen kan ikke ganske enkelt ta over det gamle statapparatet og bruke det til sine egne formål**». (5) I «Kritikken av Gothapro-

grammet» (s. 26) sier han: «**Mellom det kapitalistiske og det kommunistiske samfunnet ligger perioden med revolusjonær omdanning av det ene samfunnet til det andre. Til denne perioden svarer også en politisk overgangsperiode der staten ikke kan være noe annet enn proletariats revolusjonære diktatur.**»

Etter å ha sitert Marx ord («Staten og rev.», s. 52) om at revolusjonens oppgave ikke «**vil være... å overføre den byråkratisk-militære maskinen fra ei hand til ei annen, men å knuse den**» — spør Lenin (s. 55) hva som skal settes i stedet for den knuste statsmaskinen. Han begynner svaret med å si som i «**Det kommunistiske manifest**» at isteden skal settes «**proletariatet organisert som herskerklasse.**» Han utdyper dette ved å si at staten går over til å «**undertrykke undertrykkerne ved den allmenne makta til flertallet av folket, arbeiderne og bøndene.**» (s. 58)

Om formene for å organisere proletariatet som herskerklasse og å legge den allmenne makta hos arbeiderne og bøndene — så sier han at i Frankrike var «**Kommunen... den politiske forma**» som blei «**oppdaga til slutt**» som både kan og må komme isteden for den knuste statsmaskinen.» (s. 72) Lenin sier videre at den politiske forma som i Sovjet kunne ta vare på innholdet i Pariserkommunen var: «**Staten av sovjeta til arbeider- og soldatutsendingene.**» (s. 119) (Disse sakene er viktig for polemikken om prinsippprogrammet som jeg kommer tilbake til.)

På hvilken måte hadde så arbeiderklassen organisert seg som herskerklasse i Paris 1871: (s. 56 osv.)

1) Det første vedtaket til Kommunen gikk ut på å «**undertrykke den stående hæren og sette *det væpna folket* i dens sted**».

2) I spissen for Kommunen sto «**kommunalrådet som var valgt ved allmenn stemmerett fra de ulike kvartera i Paris**». De var ansvarlige overfor velgerne og kunne *trekkes tilbake* og erstattes med andre representanter når som helst.

3) *Alle offentlige tjenester skulle utføres for arbeiderlønn.*

Alle utgifter til representasjon blei avskaffa — og det samme blei alle embedsmannsprivilegiene.

4) Så skulle *store deler av statsfunksjo-*

SOSIALISME I NORGE

nene, altså byråkratenes oppgaver, tas over av folket sjøl. (s. 58/59)

På bakgrunn av dette kunne Marx skrive: «Kommunen gjorde slagordet fra alle borgerlige revolusjoner, "ei billig regjering" til virkelighet ved å avskaffe de to største utgiftspostene, hæren og embedsverket». (s. 59)

5) Kommunen erstatta parlamentet og parlamentarismen. Lenin sier (sitat): «Vegen ut av parlamentarismen går sjølv sagt ikke gjennom å avskaffe de representative organa og valgprinsippet, men gjennom å gjøre om de representative organene fra prateklubber til «arbeidende» organ, utøvende og lovgivende på samme tid. Et arbeidende organ er ikke et parlamentarisk organ — ... I de parlamentariske organa blir de virkelige statssakene avgjort bak scenen og utført av departementat, ministeria og generalstabene. Nasjonalforsamlinga er vidt til prat med det spesielle formålet å holde folk for narr». (s. 61/62)

6) Dette er en polemikk mot Slagstads forløper, de som tolka Pariserkommunen som en slags desentralisert kommunal-sosialisme. Lenin sier til dem: «Om nå proletariatet og fattigbøndene tar statsmakta i egne hender, organiserer seg sjøl helt fritt i kommuner og samordner virksomheten til alle disse kommunene i slag mot kapitalen, for å knuse motstanden fra kapitalistene og for å overføre jernbanene, fabrikene, jorda også osv. — til hele nasjonen — ville ikke det være sentralisme. Ville ikke det være følgestreng demokratisk sentralisme, ja hva mer er, proletarisk sentralisme?»

I framstillinga av proletariatets diktatur går Lenin veldig langt både i å love hardt diktatur — og i å love utstrakt demokrati. Han siterer Engels ord om at «En revolusjon er det mest autoritære som fins. Det er en handling der en del av befolkninga påtvinger den andre delen vilja si ved hjelp av rifler, bajonetter og kanoner... Ville Pariserkommu-

nen ha vart mer enn en dag om den ikke hadde brukt autoriteten til det væpna folket mot borgerskapet? Kan vi ikke tvert om si at Kommunen gjorde for lite bruk av denne autoriteten.» Samtidig går han altså inn for en voldsom utvidelse av demokratiet til de tidligere undertrykte. Han gir også en teoretisk begrunnelse for dette. Den ligger i den spesielle målsettinga for proletariatets diktatur som går ut på å overflødiggjøre seg sjøl. Lenin mener det er ei forutsetning for dette at folk er så trenna til å følge de grunnleggende vilkåra for samfunnslivet uten at det fins voldsbruk eller tvang, at demokratiet blir en vane. (s. 101 og 102 + s. 124).

Lenin viser at staten historisk sett oppsto med at samfunnet blei spalta i klasser — og at den vil dø med at klassene forsvinner. I «Staten og revolusjonen» har han et eget kapittel om «det økonomiske grunnlaget for statens hendøen» (s. 103—125).

Konklusjonen hans er slik vi allerede har vært inne på at staten ikke kan dø vekk uten at motsigelsen mellom åndsarbeid og kroppsarbeid er falt bort med grunnlag i en voldsom vekst i produktivkreftene. (s. 117) Men han viser at den arbeidsdelinga som går ut på at noen tar seg at statsfunksjonene, altså et særegent byråkrati av embetsmenn, er svært viktig å begrense allerede fra starten av — og at dette bare er mulig ved at arbeiderne og bøndene begynner å utøve statsfunksjoner.

5. Lenins teorier konfrontert med den sovjetiske revolusjonens praktiske muligheter (6)

Det skulle snart vise seg at mange trekk ved Lenins teori skulle kollidere mot hva som var objektivt mulig å gjennomføre de første åra etter revolusjonen i Sovjet. Til tross for Marx, Engels og Lenins møysommelige avgrensning mot å spå for nøye om framtida er det visse utopiske og idealistiske trekk ved teoriene deres. En del av dette ligger i at sosialismen bare seira i ett land, og det et relativt tilbakeleggende ett. Den verdensrevolusjonen som Lenin håpa på blei det ikke noe av.

Staten og revolusjonen av Lenin er ifølge Magdahl sentral for å konkretisere hvordan beslutningsorganene må organiseres under sosialismen.

De objektive forholda for å bygge sosialismen i Sovjet var ekstremt vanskelige. Stikkord er:

- Ødeleggelse etter verdenskrigen.
- Borgerkrig med hvitegarder — og krig mot intervensjon fra 13 imperialistiske land.

- Gjennom disse krigene i begynnelsen av NEP-perioden blei proletariatet sterkt desimert. I 1922 utgjorde det sovjetiske proletariatet bare 4,6 millioner mot 11 millioner i 1913. Av disse 4,6 millionene var bare to millioner industriarbeidere. Og store deler av den opprinnelige arbeiderklassen var fysisk utrydda gjennom krigene, og erstatta med nyproletariserte bønder.

- Kommunistene var avhengig av mange taktiske manøvreringer og konseksjoner for ikke å få den store bondebefolkninga mot seg. I 1920 var det flere store arbeider- og soldatopprør — dels pga. begunstigelsen av bøndene — dels fordi arbeiderne ønska snarlige framganger i levestandarden, framfor en økonomisk politikk som tok mer hensyn til det langsiktige behovet for å utvikle den sosialistiske økonomien.

Jeg vil vise hvordan disse forholda på punkt etter punkt var med på å tvinge gjennom en annen praksis enn hva Lenin hadde gått inn for i «Staten og revolusjonen»:

- «Staten og revolusjonen» sa allmenn folkevæpning — ingen stående hær. Og sjølve revolusjonen blei gjennomført av de væpna storbyarbeiderne. Bolsjevikene hadde gått i spissen for å organisere disse rødegardene i oktober 1917 — og fram til mars 1918 greide de å opprettholde revolusjonens væpna autoritet overfor væpna kontrarevolusjonære grupper.

Den gamle hæren sto formelt under sovjetenes kommando, men gikk i oppløsning. I mars 1918 blei det så vedtatt å opprette en stående vernepliktsarme under navnet Den røde armé. Denne gjorde en utmerka jobb i intervensjons- og borgerkrigene. Samtidig blei den ikke så nært knytta til folket, var ikke demokratisk-sentralistisk — og prega av soldater med høg politisk bevissthet som vi kjenner det fra folkehæren i Kina. Mange av offiserene kom fra tsaristhæren og det prega stil og kommanderingsmetoder. Teoretisk blei dette begrunna av arméens første leder, Trotskij, som mente at prole-

tariatet ikke har noen særegne metoder for krigføring.

- «Staten og revolusjonen» sa at embetsmenn og alle offentlige tjenestemenn skulle ha arbeiderlønner. Men det var altfor få røde i disse sjikta til at de kunne «erobre» departementa og de offentlige kontorene. I «meldinga om partiprogrammet på den 8. kongressen til bolsjevikene i mars 1919» (7) forteller Lenin: «Spørsmålet om de borgerlige ekspertene volder en hel del uenighet og gnisninger. Når jeg for ei stund sida hadde anledning til å tale i Petrogradsovjeten dreide en rekke av de skriftlige spørsmåla jeg blei stilt seg om spørsmålet om lønnsatser. Jeg blei spurt om det er tillatt i en sosialistisk republikk å gi så høge lønninger som 3000 rubler. Vi har i virkeligheten tatt dette spørsmålet med i programmet fordi misnøyen på dette feltet er kommet så langt...». Han forklarer hvorfor det er umulig å bygge sosialismen uten å kjøpe opp eksperter og byråkrater fra det gamle regimet. I en artikkel i mars 1918 (8), skriver han at flertallet av klassebevisste bønder og arbeidere vil forstå at sovjetstaten må punge ut 50–100 millioner rubler i året for å kjøpe opp «stjernene» blant disse ekspertene og byråkratene. Det er prisen for å kompensere tilbakeleggenheten. I nær tilknytning til dette spørsmålet er det at «Staten og revolusjonen» sa at folket sjøl skulle ta over viktige deler av byråkratiets oppgaver.

Dette er tydeligvis et spørsmål som har liggi Lenin tungt på hjertet. Han kommer tilbake til det gang på gang i de artiklene og talene vi kan lese i de fire siste binda av «Lenin i utvalg». Gang på gang kommer han inn på det dilemmaet som lå i å satse på hundretusener av tjenestemenn fra det gamle samfunnet fordi det var de som kunne sakene — samtidig som de saboterte statens politiske linje. Men han kommer stadig tilbake til at vanlige folk var for dårlig utdanna og hadde for lavt kulturelt nivå til å ta over disse tjenestemennenes funksjoner. Det tok også lang tid å erstatte hvitt byråkrati med rødt.

I «Staten og revolusjonen» gikk Lenin inn for at alle embedtsmenn og offentlige tjenestemenn skulle velges av sovjetene. Isteden blei det vanlig med *utpeking ovenfra*. Fabrikkdirektørene blei utpekt sentralt. Av grunner jeg ikke skal gå nær-

mere inn på, blei det også vanlig at distriktledere i partiet blei utpekt sentralt.

FRA «ALL MAK TIL SOVJETENE» — TIL SOVJETENE SOM SAND- PÅSTRØINGSORGAN

«Staten og revolusjonen» sa at parlamentarismen skulle erstattes av et system med sovjetmakt. Parlamentet skulle erstattes av et representativt sovjetorgan som skulle være et arbeidende organ bestående av ansvarlige representanter som velges og kan trekkes tilbake om de ikke lenger har grunnplanets tillit. Også på lokal- og distriktsnivå skulle arbeiderråda ha stor innflytelse.

La oss se hvordan det gikk:

Den konstitusjonelle forsamlinga, parlamentet, blei oppløst i desember 1917. Så langt så bra.

«All makt til sovjetene» var Lenin og bolsjevi-kenes parole i Oktoberrevolusjonen. Snart utvikla de seg til å bli rene sandpåstrøingsorgan for partiet, dette må det trekkes lærdommer av ifølge Magdahl.

men som mælte egen kake så mye de kunne.

Dette skilte seg unektelig en del fra det Lenin i «Staten og revolusjonen» forespeilte som «den allmenne makta til flertallet av folket, arbeiderne og bøndene.»

FORHOLDET MELLOM PARTIET OG SOVJETENE

I «Staten og revolusjonen» hadde ikke Lenin tatt opp partiets rolle under proletariats diktatur. Men det var en selvfølge at det måtte spille den ledende rollen — og at proletariatets diktatur ville være en umulighet uten partiet i ledelsen. Den resolusjonen som blei vedtatt om partiets rolle i den proletære revolusjonen på Kominterns 2. kongress i 1920 representerte i så måte ikke noe nytt. Der heter det bl.a.: «Tilstedeværelsen av sovjetene som den historisk sett grunnleggende form for proletariatets diktatur minsker på ingen måte det kommunistiske partiets rolle i den proletære revolusjonen... For at sovjetene skal kunne fullbyrde sin historiske oppgave krevs et parti av pålitelige kommunister som ikke tilpasser seg sovjetene men som passer på at sovjetene ikke sjøl tilpasser seg borgerskapet og de sosialdemokratiske hvitegardistene, men at sovjetene ved hjelp av kommunistene i dem kan gis en kommunistisk innretning. Den som foreslår at det kommunistiske partiet skal «forme» seg etter sovjetene (slik som de tyske «venstre-kommunistene») og trur at det skal styrke partiets «proletære» karakter gir dårlig støtte til både partiet og sovjetene og forstår hverken partiets eller sovjetenes betydning. Jo sterkere kommunistpartiet i hvert land er, desto fortere kommer sovjetideen til å seire. Mange «uavhengige» og tilogmed høyresosialister erklærer seg som tilhengere av ideen med sovjet. Men den eneste måten vi kan hindre disse elementene fra å forvrengte denne ideen er eksistensen av et sterkt kommunistisk parti som er i stand til å forme sovjetenes politikk — og få disse til å følge

Juridisk sett var sentralkomiteen for sovjetene på 200 medlemmer det høyeste maktorganet når ikke sovjetkongressen var samla. I praksis blei sovjetsentralen et reint sandpåstrøingsorgan for den regjeringa den skulle være overordna. Denne regjeringa hadde noen medlemmer fra de venstresosialrevolusjonære i et halvt år fra november 1917 — for øvrig var det ei rein bolsjevikregjering. Mange av de viktigste avgjørelsene den skulle ta blei selvfølgelig diskutert i partiets politbyrå først — sånn at mye av den reelle makta lå der.

I forholdet mellom de lokale og sentrale statsapparata blei det ingen demokratisk sentralisme. Forsøka på å etablere en arbeiderkontroll på de enkelte bedriftene blei snart gitt opp. Isteden blei det etablert et nasjonalt folkehusholdningsorgan sentralt som hadde som oppgave å kon-

trollere det som skjedde på de enkelte bedriftene — og på grunn av krigsoppgavene blei det brukt en del tvangsmidler for å høgne arbeidernes produktivitet.

Når den sentrale sovjetmakta blei uten innflytelse — og arbeiderkontrollspolitikken blei forlatt — så blei arbeiderråda lokalt også formelle organer. Arbeiderne mista innflytelsen — og også lokalt blei det dels partiet, dels det administrative personellet, ofte bestående av folk med høge stillinger før revolusjonen, som satt med makta.

Innafor den sovjetiske staten sto to ulike klassekrefter opp mot hverandre. På den ene sida det kommunistiske partiet og de politiske statsorganana partiet styrte gjennom — og på den andre sida et administrativt apparat av borgerlige byråkrater som dels var pressa til å følge partiet —

SOSIALISME I NORGE

denne politikken... partiets betydning etter maktovertakelsen minsker ikke, men øker... Proletariatets behov for et parti opphører først i det klasseløse samfunnet. På veg mot denne kommunismens fullstendige seier er det mulig at de innbyrdes forholda mellom den moderne tidens tre dominerende organer (parti, sovjet, fagforeninger) kan gjennomgå visse forandringer og at det **gradvis kan skapes ett eneste arbeiderorgan**. Det kommunistiske partiet kommer dog ikke til å gå fullstendig opp i arbeiderklassen før kommunismen opphører å være omstridt — og hele arbeiderklassen er blitt kommunistisk.» (9)

Prinsipielt ser Lenin på forholdet mellom parti og råd som en enhet av motsetninger. De skal utfylle hverandre under utøvelsen av proletariatets diktatur. Men under perioden med krigskommunismen blir partiet det hovedsaklige uttrykket for proletariatets diktatur. Noen vil påstå at det ikke lenger er proletariatets diktatur når partiet styrer på vegne av klassen. I polemikken mot de tyske «venstre»kommunistene polemiserer Lenin mot dette ved å slå fast at partier alltid representerer klasseinteresser — **at det er «bevis på ... rotete tenkning» å stille problemet som enten «partidiktatur eller klasse-diktatur» i betydninga enten «et lederdiktatur eller et massediktatur».** (10)

Lenin mener altså at det bør være diktatur både av det ledende partiet og av klassen — ikke bare av partiet eller bare av råda. Når råda så mista sin innflytelse i Sovjet var det strategisk sett en svekkelse av proletariatets diktatur — og sammen med den borgerlige innflytelsen i statsapparatet gjennom embedts- og tjenestemannsskiktet, var det et tilbakeslag i forhold til ideen om en ny type stat som pekte i retning en overflødiggjørelse av staten overhodet.

FORHOLDET MELLOM PARTIET OG BYRÅKRATIET

Lenin skreiv mye om behovet for å om skolere det borgerlige byråkratiet. Men i praksis kom påvirkninga mellom partiet og dette byråkratiet til å gå begge veger. I utgangspunktet var bolsjevikpartiet et parti av skolerte aktivister: et parti som var treng gjennom å lede massekampen. Etter revolusjonen måtte partiet i tillegg ta på seg store administrati-

ve oppgaver. Dette krevde flere medlemmer. Bare fra januar 1917 til 1921 steig medlemstallet fra 24 000 til 612 000, altså mer enn 25-dobling. Allerede i 1919 var det bare 8% av partimedlemmene som hadde vært med siden før februarrevolusjonen og 20% som hadde vært med siden før oktoberrevolusjonen. I 1919 jobba bare 11% av medlemmene på fabrikkgolvet. 60% jobba i stats- og partiadministrasjonen, nærmere bestemt 43% i statsadministrasjonen og 8% i parti- og fagforeningsadministrasjonen. 25% var i arméen. (Bettelheim s. 158/159 og s. 246/47.) Opprinnelig hadde det stått i vedtektene at partimedlemmene i ledende jobber ikke skulle tjene mer enn arbeiderne, men etterhvert blei dette fraviki i praksis. På den annen side tjente de mye mindre enn andre i administrative stillinger. En del partimedlemmer tok imot bestikkelser fra den hvite delen av byråkratiet.

På mange steder, særlig utover landsbygda — hadde partiet ikke reelle grunnorganisasjoner. Hit blei det sendt kadre fra andre steder. Ofte blei det da et fåtall av innflytta kommunister som konsentrerte en rekke ledende stillinger lokalt i sine hender, uten å være kontrollert av en kommunistisk grunnorganisasjon.

I et brev 26. mars 1922 sier Lenin i et brev: «Om vi ikke lukker øynene for virkeligheten må vi erkjenne at partiets proletære politikk for tida ikke bestemmes av dets sammensetning, men av den uhørte og uforminskede autoriteten til det ytterst tynne skiktet som kan kalles partiets gamle garde. Det skulle ikke mer enn en ubetydelig indre kamp i dette skiktet til før dets autoritet skulle om ikke bli undergravd, ihvertfall bli så svekka at den ikke ville være noen garanti for partiets proletære politikk.» (Siert etter Bettelheim s. 269).

Dette er i sannhet harde ord når vi veit hvilke store kamper som skulle bli nødvendig mot gamle bolsjeviker som Trotskij, Bucharin, Sinovjev og Kamenjev utover i 20- og 30-åra.

PRINSIPPENE FRA «STATEN OG REVOLUSJONEN» — VEILEDENDE FOR NORSK SOSIALISME

Jeg vil konkludere denne konfrontasjonen mellom Lenins teori om sosialismen — og de konkrete forholda som utvikla

seg i de første åra med sosialisme i Sovjet. Jeg vil gjøre det med å avgrense meg fra to typer konklusjoner jeg oppfatter som like feilaktige.

For det første gjelder det ei oppfatning som dømmer de sovjetiske kommunistene nord og ned fordi de «svikta» i praksis. Dette er en tvers gjennom ahistorisk og idealistisk betraktningssmåte som ser vekk fra de ytterst vanskelige objektive forholda og de manglende erfaringene bolsjevikene hadde. Det er å se vekk fra klassekampen.

Den andre oppfatninga som er vel så interessant i vår sammenheng er ei oppfatning som gir slipp på de riktige prinsippene og den riktige strategien som er

SOSIALISME I NORGE

streka opp i «Staten og revolusjonen». Etter mi mening har det vært en tendens innafor den kommunistiske bevegelsen etter Lenin, til nærmest å se på «Staten og revolusjonen» som litt livsfjern eller utopistisk, eller ihvertfall som inneholdende ideer som vi ikke tar helt på alvor.

Jeg mener f.eks. det er en kjempeforskjell på den vekten Lenin legger på maktoorganer av typen «Kommunen», eller arbeiderråda i forhold til hva det er blitt gjort i og rundt AKP(m-l). Jeg tror ikke det er mulig i et sosialistisk Norge å greie seg uten en stående hær mot imperialistisk aggresjon — og jeg tror det blir nødvendig å betale en del byråkrater og eksperter fett for at de ikke skal forlate lan-

det. Men om sosialismen kommer på grunnlag av en framskreden økonomi og med en viss støtte i en sosialistisk leir så vil det bli langt lettere å realisere teoriene fra «Staten og revolusjonen» på et tidlig stadium av sosialismen enn det var i Sovjet. Det blir mulig å bygge opp maktoorganer som kan spille den rolla Lenin tillit sovjetssystemet. Det blir lettere å trekke vanlige folk med i å utøve statsfunksjonene fordi utdannings- og kunnskapsnivået er mye høyere. Det kan bli mulig å skifte ut store deler av det hvite byråkratiet raskt — fordi intellektuelle står nærmere arbeiderklassen enn i Sovjet og derfor vil sikkert flere av de gamle embets- og tjenestemennene også stå på, eller konver-

tere til vår side.

I artiklene til Lenin poengterer han gang på gang at det var de konkrete forholda som gjorde det nødvendig med mange av avvik fra det han hadde stilt som målsettinger før revolusjonen. Derimot var det andre i partiledelsen som nettopp prøvde å *allmenngjøre* de spesielle foranstaltningene som måtte tas under Krigskommunismen og NEP. Bucharin og Trotskij forsøkte fra 1920 å gjøre det til et prinsipp at fagforeningene skulle være statsorganer, og gjøre det til prinsipielt viktigere å forbedre administrasjonsmetodene enn å utvikle produksjonsforholda, personlig enmannsstyre av bedriftene var ifølge Bucharin mer proletært enn arbeidermakt osv. (Se Bettelheim s. 128/129 og s. 326/327. Han viser der gjennom sitater hva som var Bucharins og Trotskij syn.)

6. Kort om kontra-revolusjonene i Sovjet, Øst-Tyskland og Albania

A. Stalintida.

I mange av de viktigste klassekampene som fulgte i og utafor partiet etter Lenins død sto Stalin i spissen for den mest riktige linja.

— Han viste at det var mulig å bygge sosialismen et godt stykke på veg i ett land — mot Trotskij linje om at uten verdensrevolusjonen var det nødvendig med store konsesjoner og avhengighet i forhold til den imperialistiske omverdenen. (11)

— Stalin avviste industrialisering bygd på avhengighet gjennom store utenlands-lån eller på korneksport som fullstendig ville utmagre de russiske bøndene.

— Likevel sto han i spissen for en omfattende industrialiseringsprosess som ikke bare skapte en tungindustri som var basis sterk nok for forsvaret mot den tyske invasjonen, men som også ga folket den største levestandardsøkninga i alle land — i en lengre periode i mellomkrigstida. Dette ville vært umulig uten en viss

Stalin forsvarte ideen om sosialisme i et land mot Trotskij polemikk, sloss for linja med industrialisering uavhengig av utenlandsk storkapital og gikk mot Bucharins høyre-syn på bøndene.

SOSIALISME I NORGE

masselinje i det økonomiske arbeidet — og uten at folk var entusiastiske for den økonomiske oppbygginga.

— Stalin avviste også Bucharins høyrelinje med å la de kapitalistiske bøndene få utvikle seg fritt på et tidspunkt hvor de allerede utgjorde et av hovedsentrene for kontrarevolusjon.

Andre fortjenester kunne vært tatt opp. Men om vi vender tilbake til perspektivet fra det forrige avsnittet kan det være et utgangspunkt for å forklare hvordan det i Stalinperioden likevel kunne bli lagt et grunnlag for kontrarevolusjon. (Temaet er ikke hvorfor ikke kontrarevolusjonen kom før). Stalin utvikla ikke en ahistorisk teori for å framstille de spesielle tiltaka og formene som blei gjennomført under Lenin til den høyeste revolusjonære dyd. (Sjøl om det fins slike tendenser også hos han). Samtidig hadde han heller ingen politikk for å skape maktorganer som kunne gi arbeiderklassen reell innflytelse — og for en virkelig bekjempeles av byråkratiet. På disse områdene bare utvikla de negative tendensene seg.

Så seint som i 1929 var 52% av byråkratene i statsstaben i Leningrad overvintrere fra tsarregimet. Utover landsbygda var tallet større. (12).

Likevel begynte det nå å bli tydelig at det ikke lenger var de gamle borgerlig-byråkratenes innstilling som i seg sjøl utgjorde den største faren. I en tale i 1928 (13) sier Stalin ganske riktig:

«Det verste er at det ikke bare dreier seg om de gamle byråkratene. Det dreier seg også om de nye byråkratene, kamerater, det dreier seg om byråkrater som sympatiserer med Sovjetmakt, det dreier seg også om byråkrater i kommunistenes rekke. Den kommunistiske byråkraten er den farligste typen byråkrat. Hvorfor? Fordi han maskerer byråkratismen sin med partimedlemskapet sitt. Og slike byråkrater fins det dessverre mange av hos oss.»

Merk som en klar begrensning i Stalins forståelse at han snakker om byråkraten ikke om byråkratiet. Han ser byråkrati utelukkende som en feilaktig arbeidsstil som kan endres gjennom å kritisere metoder og holdninger. Men han ser ikke det samfunnsmessige grunnlaget for byråkratiet. Byråkratiet har sitt grunnlag i motsigelsen mellom intellektuelt og manuelt arbeid — og kan ikke forsvinne uten

at denne motsigelsen forsvinner. I Sovjet vokste byråkratiet raskt som et resultat av utviklinga av den sosialistiske planøkonomien på den ene sida trengte mange flere administratorer, ingeniører og forskjellige slags eksperter — mens arbeiderne og bøndene på den andre sida var uten makt og innflytelse.

I 1928 talte Stalin varmt om kampanje mot byråkratiet. Det fins noe riktig i måten han mener kampanjen skal drives på: Nemlig med massekritikk nedafta — som det må tas hensyn til når de praktiske avgjørelsene skal tas (samme sted som over). Det korrekte her er å bekjempe byråkrati med massemobiliseringer. Begrensninga ligger i at det ikke blir foreslått noe for å øke massenes innflytelse om makt. Til sjuende og sist blir det jo opp til byråkratiet sjøl om det vil høre på kritikken — så lenge arbeiderråda ikke fungerer — og fagforeningene ikke har noen pressmidler. Spesielt gjelder dette når partiet ikke lenger er fullt ut i stand til å kontrollere byråkratiet fordi det foregår en sammensmelting av parti- og statsbyråkratiet — ikke lenger bare ved at partimedlemmene blir administratorer og tje- nestemenn, men også ved at gamle byråkrater og folk med ambisjoner i økende grad slipper inn i partiet. På samme ungdomskongressen som Stalin maner til kamp mot byråkratiet går han symptomatisk nok inn for at medlemskap i parti- og ungdomsforbund skulle gi lettere adgang til teknisk høyskoleutdanning.

Allerede i 1926 hadde Stalin fått endelig avskaffa regelen i vedtektene om at partimedlemmene ikke skulle tjene mer enn arbeiderne. Lederne i planleggingsinstitusjonene blei i 1928 tilbudt ei nominell lønn som var 20 ganger så stor som industriarbeidernes.

Under utrenskningene i 30-åra var det tydelig at byråkratiet var så sjølstendiggjort at det foretok utrenskninger av folk som også støtta ledelsens politikk, som det kunne tjene karrieremulighetene til de byråkratiske klikkene som sto for gjennomføringa av utrenskningene.

I partiet konsoliderte Stalins ide om monolittisk enhet seg. Kritikk nedafta som Stalin tidligere hadde tatt til orde for blei undertrykt, og var forbindt med fare for represalier.

Stalin utvikla et gjennomført mekanisk syn på forholdet mellom utvikling av produktivkreftene og utviklinga av produk-

sjonsforholda. I Stachanovbevegelsen så han f.eks. bare en tendens til at arbeiderne heva seg opp på teknikernes tekniske og kulturelle nivå — og dermed en utjamning av skillet mellom manuelt og intellektuelt arbeid (14). Men hovedsida ved Stachanovbevegelsen var framveksten av et høgtbetalt sjikt som skilte seg ut fra resten av arbeiderklassen. Under Stalin blei produksjonvekst kjøpt med skjerpa motsigelser mellom arbeidere og intellektuelle, og mellom by- og land — mens den styrka økonomiske basisen ikke blei brukt til å gjøre disse motsigelsene mindre.

I 1936 slo Stalin ett år før Moskvapro- sessene fast at det ikke lenger fantes klasser med forskjellige interesser i det sovjetiske samfunnet og han er så utpå jorden at han påstår at **«grenselinjene mellom arbeiderklassen og bøndene og like så grenselinjene mellom disse to klassene og intelligensen er i ferd med å viskes ut, at den gamle klasseordningen forsvinner. Det innebærer at avstanden mellom disse sosiale gruppene stadig blir mindre.»** (15)

Når han så året etter sier at **«klassekampen skjerper seg»**, så er det bare mulig fordi han ser klassekampen som en kamp mot utenlandsk konspirasjon og tilbakeleggende rester fra det gamle samfunnet. Kampen mot gærne linjer i partiet blir gjennom Moskvapro- sessene gjort til et juridisk-byråkratisk oppgjør med «agenter for imperialismen», uten noen politisk mobilisering av folk.

På marxist-leninistisk hold har det vært vanlig å ta Malenkovs sterke advarsler om byråkrati i beretninga på den 19. partikongressen i 1952 som et uttrykk for at Stalinfløya innså alvoret i byråkratiseringsprosessen. Seinest i sosialismedebatten i «Klassekampen» i sommer er det flere ganger blitt henvist til denne beretninga. Etter mi mening var måten Malenkov beskrev byråkratiet — og de medis- nene han foreskrev ytterst utilstrekkelige. Han peker på fire punkter: 1) Mer sjølkritikk og kritikk nedafta, 2) Mer disiplin og mindre formalisme i gjennomføringa av regjeringas og partiets vedtak, 3) Riktigere utvalg av kadre og bedre kontroll med gjennomføringa av vedtak. 4)

Større prioritering av det ideologiske arbeidet. (Beretninga på svensk Oktober s. 97—133). Alle feila er framstilt som kvantitative — ikke alle avdelinger gjør

SOSIALISME I NORGE

Høytlesning fra «Zerri Populit» etter 7. partikongress i Albania. Kontrarevolusjonen kunne skje bl.a. på grunn av manglende demokrati, hevder Magdahl.

nok sjølkritikk, det ideologiske arbeidet prioriteres ikke høgt nok. Slik må det bli når Malenkov i samme beretninga sier at «I vårt sovjetsamfunn fins det ikke noen klassebasis for den borgerlige ideologiens innflytelse.» (16)

b. Forholda overmodne for Krustsjovs kontrarevolusjon.

Jeg synes den norske ml-bevegelsen etterhvert har blitt relativt flink til å foreta en konkret vurdering av ulike sider ved Stalins politikk. Vi kommer med kritikk på en rekke punkter hvor det er berettiga — uten å forfalle til denslags moralisme som ikke tar hensyn til de vanskelige objektive forholda, slik det er så populært i revisjonistiske kretser.

Likevel synes jeg vi har vært for dårlige til å gripe helheten i det systemet som utvikla seg i Stalinperioden. Byråkratiet blei mer og mer sjølstendiggjort. Det proletariske diktaturet hvilte på innflytelsen til et senter innafor partiet som sjøl mangla ei linje for å bekjempe byråkratiet — og som ikke hadde noen garanti for at det var deres standpunkter som blei effektivt. Proletariatets diktatur blei utøvd av et skikt av kommunister, som sjøl sto for mange revisjonistiske standpunkter — og som var splitta mellom en proletarisk politikk, og de gruppeinteressene de hadde for å bevare sine privilegier som byråkrater.

Derfor var konturene av en ny herskerklasse markerte før Krustsjov kom til makta. Forholda var overmodne for kontrarevolusjon. Dette må ikke forstås som noe forsøk på å viske ut skillet på før og etter kontrarevolusjonen i 1956. Det kvalitative skillet ved at Krustsjov og hans linje erobra makta lå i at revisjonismen erobra

partiet og staten — og revisjonismen ved makta er borgerskapet ved makta. Vi må altså legge vekt på det politiske aspektet ved denne kontrarevolusjonen. Innholdet i Krustsjov-revisjonisme skulle være relativt godt kjent.

c. Albania.

Jeg skal nøye meg med et par synspunkter og et par påstander. For å sette det på spissen kan vi si at når Enver Hoxha og hans nærmeste skifta mening — så skifta Albania farge.

Det kan ikke være noen tvil om at Hoxha og APA-ledelsen hadde en framskreden politikk for frigjøringskampen mot Tyskland og Italia, at de gjorde en bra jobb når de nektet å la landet bli frukthage for det nye borgerskapet i Kreml, og at Albania i tider har hatt en rask økonomisk utvikling.

Samtidig har det hele tida vært viktige feil i den politiske linja. Det har vært lagt mest vekt på feil som:

SOSIALISME I NORGE

— teorien om partiets monolittiske enhet og undertrykkelse av all opposisjon, — vurderinga av klassekampen som et produkt av utenlandsk innflytelse og rester av gammel ideologi — og ikke som resultat av indre motsetninger i det albaniske samfunnet,

På disse og andre punkter virker det som om albanernes kanonisering av feil ved Stalins politikk er en viktig kilde til utviklinga av den revisjonistiske politikken i ledelsen.

Det er også viktig at albanernes brudd med Krustsjovrevisjonismen var mer uttrykk for en uavhengighetspolitikk overfor russisk nykolonialisme, enn det var noe gjennomført oppgjør med Krustsjovs politiske linje.

Rundt 1970 hadde Mao Zedongs teknisk en del innflytelse i Albania, men siden blei skriftene til Mao forbudt — og partifolk i ledelsen og nedover i organisasjonen som hadde sympati med Kina, blei renska ut i god tid før kongressen i 1976.

Spørsmålet som er viktig å stille, er om folket har noensomhelst mulighet til å hindre kontrarevolusjon, når partiledelsen degenererer sånn som i Albania?

En mulighet hadde vært om folks politiske bevissthet hadde vært så høy at folk hadde reist seg til fordel for den mer marxist-leninistiske linja i partiet. Men når folk er oppflaska på blind tillit til APAs ufeilbarlighet — og når Hoxharevisjonismen er svært så ordrevolusjonær, var det urealistisk.

Det jeg spesielt har merka meg ved boka til Finn Sjøe om Albania, er at den er *kjemisk fri for påvisninger av noen strukturendringer* i det albaniske samfunnet i forbindelse med bruddet med marxismen-leninismen. Jeg innbiller meg at *de reelle maktforholda i Albania var ganske like før og etter bruddet med den kommunistiske bevegelsen* — og at Hoxha og folka rundt han har sitti med bukta og begge endene hele tida.

Jeg mener at *om arbeiderklassen hadde hatt maktorganer (utover partiet) så måtte revisjonistene angripe disse for å gjennomføre kontrarevolusjon*. Fraværet av slike maktorganer letta kontrarevolusjonen — og gjør at albanerne bare gradvis vil få merke hva som virkelig har skjedd.

På bakgrunn av erfaringene fra Sovjet og Albania vil jeg gå så langt som å påstå

at *om proletariatets diktatur over en lenge periode blir utøvd gjennom partiet aleine, så må sosialismen degenerere*. Spesielt gjelder dette sålenge partilederne fører et liv som skiller seg mye fra arbeiderne materielt og sosialt, som det stort sett har gjort i alle sosialistiske land til nå — og som gjerne vil bli resultatet i en situasjon hvor partiet har maktmonopol.

d. Berlin 1953 — «5 dager i juni».

En del har sikkert lest «5 dager i juni», av Stefan Heym, som Oktober har gitt ut i sommer. Det er en svært spennende og god politisk bok om et arbeideropprør i Øst-Berlin. Et opprør mot ei (formodentlig) sosialistisk regjering, fordi den øker arbeidskvotene uten å øke lønningene. Heyms skildring av forholdet mellom partiet og staten på den ene sida — og arbeiderne på den andre, går rett inn i hjertet på problemstillinga i sosialismediskusjonen.

Han beskriver tre slags partikadre:

— For det første folk oppover i byråkratiet som har et visst grep om hvordan den sosialistiske økonomien må styrkes, og som gjør sjølkritikk overfor arbeiderne når det er nødvendig — men som stort sett er helt fremmede for hva som rører seg blant folk og ute av stand til å stille riktige paroler eller uten evne til å mobilisere noen massestøtte.

— For det andre folk som helten i boka som kjenner arbeiderne og blir oppfatta som «deres mann», men som risikerer å bli satt utafor hele partiet fordi han ikke følger «partilinja».

— For det tredje underdanige folk som alltid følger «partilinja» — som lider av «harmonitenkning» — og som sier til arbeiderne at vi må ikke gå mot «vårt eget parti» og «vår egen stat».

Den jevne arbeider tenker nok mest på «de daglige tinga» i denne boka — og ikke på hva for krav utviklinga i den sosialistiske økonomien stiller. Men det er ikke derfor vestlige agenter greier å fiske i rørt vann. Forklaringa ligger i det en av arbeiderne sier om at «*under kapitalismen hadde vi da ihvertfall fagforeningene*» og kunne reise krava våre gjennom dem. Til og med fagforeninga er talerør for myndighetene under sosialismen, og den eneste måten vi kan bli hørt på er å gjøre opprør.

Sjøl om Øst-Tyskland var spesielt fordi sosialismen blei innført utafor, er nok ikke

denne følelsen av maktesløshet helt atypisk for hva mange arbeidere under sosialismen har oppfatta som sin virkelighet.

Det som gjør mest inntrykk på meg er at Heym slett ikke framstiller partilederne som råtnende folk som ikke er interessert i å undertrykke arbeiderne, men at hele maktstrukturen var slik at arbeiderne ikke kunne nå fram med sine oppfatninger.

7. Kinesisk sosialisme og Maos videreutvikling av marxismen-leninismen

Jeg la stor vekt på de vanskelige objektive forholda når jeg forklarte hvorfor de sovjetiske kommunistene måtte gjennomføre en rekke nødvendige tiltak som på sikt, utvikla grunnlaget for kontrarevolusjonen.

I Kina var økonomien enda mer tilbake-liggende, arbeiderklassen relativt sett mindre, de feudale tradisjonene seige og analfabetismen på 90%. Sånn sett skulle det være enda vanskeligere å bygge sosialismen i Kina. Men det fantes også noen positive objektive faktorer:

— Kina kunne støtte seg på en sosialistisk leir. I de første åra fikk de en del verdifull støtte, særlig fra Sovjet. Eksistensen av den sosialistiske leiren gjorde også at det umiddelbare og direkte imperialistiske presset på Kina blei mindre enn det hadde vært på Sovjet — Kina unngikk f.eks. direkte invasjoner.

— Den kinesiske revolusjonen gikk gjennom en gradvis utvidelse av de røde baseområdene. Mens bolsjevikene hadde erobra makta gjennom noen stormfulle døgn — og så fikk en haug med problemer rett i fanget, så hadde de kinesiske kommunistene 20 års erfaring med å utvikle nydemokratiet på kinesisk virkelighet, blant kinesiske bønder.

Likevel er det *subjektive forskjeller*, forskjeller i partienes politiske linje, som er *mest interessante*.

Det kan være hensiktsmessig å dele Maos og den kinesiske kommunismens videreutvikling av marxismen-leninismen i to. For det første en del særegenheter som hele tida skilte fra den sovjetiske linja under Stalin — og dernest de konklusjonene Mao trakk av den russiske kontrarevolusjonen — og hvordan noe liknende skulle kunne unngås i Kina.

SOSIALISME I NORGE

Mao videreutvikla den kommunistiske teorien og tilpassa den kinesiske forhold — han ga historiske bidrag til verdensrevolusjonen som må forsvares, mener Magdahl.

Maos berømte filosofiske artikler «Om motsigelsen» og «Om praksis» blei skrivi i 1936 og 1937 — (Stalins kjente artikkel om «Den dialektiske og historiske materialismen» i 1938). Allerede i disse artiklene fins mye av det særegne i Mao Zedongs tenkning — som seinere skulle føre til hans videreutvikling av marxismen-leninismen.

Mens Stalins artikler i stor grad er eksegese (17) av typen «hva Lenin egentlig mente» så understreker Mao betydninga av å utvikle kunnskapen gjennom sosial praksis og derigjennom skaffe seg grep om de *særegne* forholda. Han bruker de allmenne sannhetene som er oppsummert i teorien for å løse konkrete problemer — ikke til å legitimere den politikken

som allerede blir ført i praksis — som det er klare tendenser til hos Stalin.

I samsvar med kunnskapsteorien sin så utvikler Mao *masselinja* til et hovedspørsmål for partiets evne til korrekt ledelse og til å få gjennomført politikken i praksis. «Fra massene og til massene» er hos Mao et hovedspørsmål for at partiet ikke skal degenerere og for å utløse folkets potensielle begeistring for å utvikle samfunnet i sosialistisk retning. *Masselinja* er grunnleggende i Mao Zedongs tenkning.

SJØLSTENDIGHET I FORHOLD TIL KOMINTERN

En rekke av partikampene i KKP både før og etter 1949 var i virkeligheten et spørsmål om en skulle ta hensyn til *de særegne*

forholda i land som Kina — eller om en skulle følge dårlige råd fra Kominternrepresentanter, folk som hadde studert i Sovjet, eller fra Stalin sjøl.

— Utviklinga av strategien med å omringe byene fra landsbygda var et uttrykk for evnen til å ta hensyn til de særegne kinesiske forholda. I sammenheng med dette løste en også spørsmålet om oppslutning blant bøndene på en helt annen måte enn bolsjevikene som etter revolusjonen hadde oppslutning om politikken med å dele ut jord til bøndene. En politikk som de hadde overtatt fra de venstresosialrevolusjonære — men som gjennom hele den sosialistiske perioden sleit med manglende grunnfesta oppslutning på landsbygda.

— Et annet uttrykk for evnen til å forstå det særegne — var forståelsen for at den kinesiske revolusjonen måtte gå gjennom en nydemokratisk, anti-imperialistisk fase hvor det var mulig å mobilisere en brei enhetsfront — inkludert det nasjonale borgerskapet — i kampen mot først japanerne, og deretter Chiang Kai-shek.

MAOs DIALEKTIKK

Ved sida av å utvikle kunnskapen gjennom å anvende masselinja og grepet om det særegne — så er det sentrale i Maos filosofi å forstå den dialektiske grunnloven om motsetningenes enhet, om at «*ett deler seg i to*», om at det fins motsetninger og motstridende tendenser i alle ting. Dette i motsetning til *Stalins harmonitenkning*. Dette betydde bl.a. at Mao la større vekt på revolusjoneringa av overbygninga, av ideene — og ikke bare så disse som avleda direkte av økonomien. Han stilte tesa om at den proletariske politikken måtte lede krigføringa og seinere, oppbygginga av økonomien. Sett i sammenheng med vekten på masselinja så betød dette *politisk mobilisering* istedenfor de administrative metodene som prega den sovjetiske ledelsen i Stalintida.

Spesielt tydelig var denne forskjellen innafor folkehæren hvor det politiske nivået hele tida har vært meget høgt — en av grunnpillarene for å holde Kina rødt.

Ut fra forståelsen av denne dialektiske grunnloven skulle Mao seinere utvikle teoriene om at *klassekampen fortsetter under sosialismen*, om betydninga av å utvikle produksjonsforholda (forholdet mellom menneskene i produksjonsprosessen), ikke bare tru at disse var direkte

SOSIALISME I NORGE

bestemt av veksten i produktivkreftene, men at det ville være motsigelse mellom partiet og massene osv.

MOTSIGELSER I FOLKET

Et fjerde særtrekk ved Maos filosofi sammenlikna med Stalins, er behandlinga hans av forskjellene på antagonistiske (uforsonlige) og ikke-antagonistiske motsigelser. På bakgrunn av inntrykkene fra Ungarnopprøret videreutvikler han dette i artikkelen «Om den riktige måten å løse motsigelser i folket» i 1957.

Mens Stalin hadde en tendens (for å si det pent) til å stille all opposisjon likt og til å bruke undertrykkelsesmetoder for å løse uenighet — så viser Mao hvordan mye uenighet kan løses gjennom politiske overbevisningsmetoder — og at en desuten må vende seg til å leve med ulike syn, at en ikke skal frykte hundre blomster.

Den aller viktigste oppgava i Kina etter frigjøringa i 1949 var omdanninga av eiendomsforholda på landsbygda. Måten denne omdanninga blei gjennomført på var bare mulig gjennom det vi stikkordsmessig har karakterisert ved masselinje, politisk mobilisering, grep om det særegne og ulik behandling av ulike motsigelser.

I Sovjet tok det 15 år å omdanne eiendomsforholda på landsbygda til sosialistiske — og kollektiviseringa var en hard belastning på forholdet til store grupper av bønder. I Kina var denne prosessen gjennomført i 1956 — og det ser ut til at forholdet til bøndene bare styrka seg gjennom denne prosessen. I Kina «skyn da de seg langsomt», dvs. at de delte opp jordreformen i en rekke faser fra utdeling av godseierjord til mindre bønder, via nabosamvirke mellom noen få familier og helt til sammenslutninga i folkekommuner med fra 2000 til 40 000 mennesker (1958).

I 1956 rådde det altså i hovedsak sosialistiske eiendomsforhold i Kina. I Liu Shao-chis beretning til den 8. kongressen i 1956 heter det: **«Det er allerede blitt vunnet en avgjørende seier i denne sosialistiske omforminga (av landbruket og industrien). Det betyr at motsigelsen mellom proletariatet og borgerskapet i vårt land i hovedsak er blitt løst»** (18) Liu hevda at det grunnleggende nå var å utvikle produktivkreftene. Kanskje hadde Mao støtta dette. Men i «den rette måten å løse

motsigelser i folket» i februar 1957 (19) kritiserer Mao dette og slår fast at *hovedmotsigelsen går mellom borgerskapet og proletariatet fortsatt*, sjøl om borgerskapet ikke lenger fins i kraft av privat eiendomsrett til produksjonsmidlene — så er de organisert sosialt, og mange borgere har stillinger som ledere for statsforetak som de kan utnytte til sin fordel. Desuten tar han i 1958 opp igjen tråden fra «Kritikken av Gothaprogrammet» og «Staten og revolusjonen» — om at det fins forhold under sosialismen som vil kunne reproducere nye herskerklasser, jfr. det jeg har sagt om arbeidsdeling og borgerlig rett. (20).

På denne tida utvikleren også sine revolusjonerende teser om at *klassekampen mellom arbeiderklassen og borgerskapet vil avspeile seg i linjekamper i partiet — og at hovedfaren for kapitalistisk restaurasjon kom fra såkalte «capitalist-roaders» i partiet*, altså partimedlemmer som sto for politiske linjer som i sin konsekvens tjente til at kontrarevolusjonen styrka sine muligheter.

Mao mente at det var naturlig og positivt at det vrimla av motsigelser i det kommunistiske partiet — og han polemiserte mot Lius tilslutning til teorien om det monolittiske partiet (21), men han var samtidig klar over at enkelte motsigelser kunne utvikle seg til antagonistiske — og at det kunne bli nødvendig å nedkjempe borgerlige linjer i partiet for å hindre kontrarevolusjon.

MAOs ULTRAVENSTREFEIL

Når Liu Shao-chi bevarte en god del støtte for si linje i partiet så har det sammenheng med ultravenstrefeil som Mao var medansvarlig for — spesielt i forbindelse med «Det store spranget» (1958). Maos ide var at stålindustrien skulle bygges opp uten å legge for store byrder på bøndenes og lettindustriens skuldre. «Det store spranget» var en kampanje hvor bøndene bl.a. blei oppfordra til å produsere stål i bakgårdene. Det viste seg at mye av dette stålet fikk en svært dårlig kvalitet. Dette illustrerer en mer gjennomgående feil hos Mao som jeg vil kalle *voluntarisme* — at alt var mulig bare massenes vilje blei mobilisert. Han tok ikke tilstrekkelig hensyn til de økonomiske lovene i industripolitikken. (Han var sjøl vokst opp på landsbygda og kjente forholda der inngående, men Mao inrømte sjøl at han hadde liten greie på moderne storindustri).

KULTURREVOLUSJONEN

Det fremste målet med kulturrevolusjonen var å knuse Lius innflytelse — det som blei kalt for «det borgerlige hovedkvarter i partiet». For øvrig var den retta mot mange forhold i det kinesiske samfunnet som kunne danne grunnlaget for utviklinga av kontrarevolusjonære linjer (tilbakeleggende produksjonsforhold, egoisme osv.). Under kulturrevolusjonen gjorde Mao noe som til da hadde vært helt uhørt innafor den internasjonale kommunistiske bevegelsen. Han gikk utafør partiet og mobiliserte folkemassene mot deler av partiet og deler av partiledelsen.

ULTRAVENSTRE STYRKER SEG UNDER KULTURREVOLUSJONEN

I kampen mot Liu så fikk ultravenstrefolk stor innflytelse i partiledelsen. De gjennomførte en rekke reformer som ikke tok hensyn til Kinas tilbakeliggende: sendte eksperter vekk fra det de var eksperter i — og gjorde dem til vanlige arbeidere og bønder, senka kravet til arbeidsdisiplin og til kunnskapsnivået i skolen osv.

De forvrengte teorien om «capitalist-roaders» til at alle veterankadre var potensielle kontrarevolusjonære. De vrengete teorien om at politikken skulle settes i høgsetet til at det var ens meninger som skulle bestemme om en skulle komme inn på høyere utdanning — eller hvor mye en skulle tjene — og til at «bare menneskene er revolusjonære nok så vil produksjonen utvikle seg tilfredsstillende». De slo i alle retninger — og undertrykte folk over en lav sko.

Resultatet var at økonomien utvikla seg dårlig — og at befolkningsøkninga var i ferd med å ta igjen økninga i jordbruksproduksjonen. Folk blei forbanna — og våren -76 var det store spontane masseopprør mot firerbanden over hele Kina.

ETTER MAO — OG ETTER FIRERBANDENS FALL

Høsten -76 så styrta Maos etterfølger, Hua, firerbanden. I perioden fra høsten -76 til det 3. plenum til den 11. sentralkomiteen i KKP i desember 1978 — så fulgte partiet etter mi mening ei linje som hadde svært mange korrekte trekk ved seg. Det blei gjort opp med ultravenstrefeil samtidig som en holdt fast ved kjernepunktene i Maos teorier om utviklinga av sosialis-

SOSIALISME I NORGE

men, teoriene om at klassekampen fortsetter, om å sette politikken i ledelsen, om å fostre massene gjennom studier i marxismen osv.

HØYREDREINING

Men fra det 3. plenumet er det åpenbart at Deng Xiaopingfløyen har hegemoniet i partiet. De har renska ut Huas nærmeste medarbeidere, den såkalte «lille firerbanden», fra parti- og statsledelse. De har fått Hua til å gjøre fullstendig kuvending når det gjelder klasseanalysen — og sier at det ikke lenger fins noe borgerskap i Kina — og at de intellektuelle tilhører arbeiderklassen. De har gått svært langt med å rette inn økonomien etter markedet. De har drivi den korrekte satsninga på de fire moderniseringene over til en ytterlighet — hvor det ser ut som om utviklinga av produktivkreftene teller alt. De har rehabilitert Liu Shao-chi som det endelige beviset på at det er hans politiske linje som nå dominerer i KKP. I sommer planlegger de åpent angrep på det Mao sto for etter 1956 (22). Bare utviklinga kan vise om Mao hadde rett da han sa at

denne linja ville føre til en restaurasjon av kapitalismen. Fortsatt fins det motstridende tendenser. Det er ulike meninger og ledelsen i KKP gjør noen fornuftige ting også.

Det er mye som er uopplært i Kinas nye historie. Men det ser ut for meg som om *høyredreininga i Kina for en del skyldes andre feil hos det kommunistiske senteret enn de feila partiet har gjort i andre land, hvor det har endt med kontrarevolusjon*. Mao mista ikke perspektivet om kommunismen. Han var tvertom overivrig når det gjaldt å utjamne motsigelsen mellom manuelt og intellektuelt arbeid, mellom by og land og mellom folk med forskjellige lønninger. Han undervurderte ihvertfall i praksis de økonomiske lovene for å utvikle produktivkreftene. Han førte en for forsonlig politikk overfor firerbandens ultravenstrepolitikk. En må også stille spørsmål ved om tida var moden for et generalangrep mot Liu, eller om det hadde vært mulig med kompromisser. *Kort sagt var Maos viktigste feil i kampen for å unngå kontrarevolusjon og for utviklinga i retning av kommunismen av ultravenstre-karakter.*

Deng Xiaoping — har han drevet den korrekte satsing på de fire moderniseringene over til en ytterlighet der utviklinga av produktivkreftene teller alt — spør Magdahl?

FOLKELIG INNFLYTELSE I KINA

Før jeg forlater Kina vil jeg si noe mer om de sakene jeg gikk nøye inn på når det gjaldt Sovjet:

- Folkelige maktorganer og utviklinga av folkelig innflytelse.
- Utviklinga av nye produktjonsforhold.
- Parti- og statsbyråkratiets stilling.

Først når det gjelder *de folkelige maktorganene* og *folkelig innflytelse*. Det er vanskelig å si hvordan folkelige maktorganer fungerer i praksis. De kan være langt bedre på papiret. Men i Kina ser det ut til at de har hatt *ei linje for å utvikle slike maktorganer* og slik innflytelse ihvertfall *på lokalplanet*. Eksempler:

— *Arbeiderkongressene*. Blir valgt direkte av arbeiderne og administrasjonene. Visstnok møter et par ganger i året. Eksempel: På Tientsin Clock and watch-factory kom 66% av representantene fra arbeiderne, 26% var kadre og 8% var teknikere.

Oppgavene til kongressene er å diskutere viktige spørsmål angående produksjonen og drifta. Disse kongressene begynte første gangen å fungere i 1957 — og dukka opp igjen i 1974.

— *Fagforeningene* er nå sikra retten til å stanse produksjonen om f.eks. sikkerheten ikke er bra nok.

— *Direktørvalg*. Nå: På verkstednivå — og enkelte steder også på bedriftsnivå blir direktørene valgt — og kan kastes av grunnplanet.

— *Kollektiv lønnsfastsettelse*: I jordbruksbrigader av Tachaitypen så bestemte bøndene si egen lønn og lønssystemet på allmøter to ganger i året. Siden er Tachai kommet under kritikk — og jeg veit ikke åssen det ligger an med dette nå.

— *Revolusjonskomiteene* som dukka opp under kontrarevolusjonen blei oppløst i 1978/79. De besto som oftest av 1/3 arbeidervalgte, 1/3 oppnevnt av partiet og 1/3 fra folkehæren. På bedriftsplan er de erstatta av partiledelse og av administrasjon. På distriktsplan er de erstatta av folkekongresser.

Disse folkekongressene er forfatningsmessig underlagt partiet og det virker som om de mest er sandpåstrøingsorganer. Valgreglene til disse kongressene er imidlertid blitt styrka i det siste ved at det er lovfesta at det skal være en viss prosent (40%) flere kandidater enn de som

SOSIALISME I NORGE

skal velges — slik at det blir et reelt valg — og retten til å stille opp ikke-kommunistiske kandidater er innskjerpa. Det gjennomføres nå i tråd med den nye forfatninga, direkte valg til fylkeskongressene.

Sosialistiske produksjonsforhold. (23) Noen eksempler vil vise at det også har vært ei linje for å eksperimentere med utviklinga av nye produksjonsforhold. Dette var også et viktig punkt i Maos kritikk av Stalin.

— Vi kjenner systemet med kadrenes deltakelse i praktisk arbeid som holdes fram som bra nå også. (Stammer fra Anshanforfatninga (1958).

— En del ledende stillinger «rote-res»/«går på omgang».

— Under det store spranget blei det utvikla små bedriftsgrupper, såkalte «mutual-aid groups», som var sammensatt av teknikere, arbeidere og administratører (tre i en allianse). Disse gruppene blei kalt «trippelkombinasjoner» fordi de tok sikte på å forene ledelsen med arbeiderne, arbeidet med teknikk og teknisk teori med arbeidserfaring. Et interessant forsøk på å overvinne manuelt og intellektuelt arbeid. (Veit ikke åssen disse gruppene står nå).

— Arbeideruniversitetene. Muliggjør utviklinga av arbeidernes tekniske nivå — samtidig som de står i produksjonen. Kombinasjon av fysisk og manuelt arbeid.

KADERPRIVILEGIER

Når det gjelder stats- og partibyråkratiet og deres privilegier er det vanskelig å skaffe seg noen helt klar oversikt. Kina-venner har gjort for lite for å få fram materiale — og når det gjelder Kinamotstandere er det vanskelig å vite om forteller ekstreme eksempler og hva som er typiske tilfeller. Det er også et problem med å skille fra hverandre det som var før kultur-revolusjonen — hva som blei angripi og eventuelt avskaffa under kulturrevolusjonen — og hvordan det er nå.

Men det synes som om restene av feudale forhold er svært omfattende. Før kulturrevolusjonen (men i motsetning til Yenanperioden) var det vanlig med egne skoler for funksjonærbarn, ekstrabetaling til kadre for oversettelsesarbeid o.l. og egne lønnskalaer for embedsmenn. (24). Alt dette blei bekjempa under kulturrevolusjonen, men også i 70-åra har

det blitt vist til eksempler på barnehager for barn av kadre. (25) — Og også fritids- og ferieklubber for barn av kadre. (26) Egne feriesteder for kadre blei først nylig bestemt solgt til turistformål. Det er vanlig med 3 (og opptil 5) klasser på offentlige transportmidler. Du kjøper billett etter hva slags rang du har i samfunnet. Vonde tunger sier at det kinesiske byråkratiet er delt i 30 grader (27).

Lønnene i statsbyråkratiet skal ha variert fra 20 yuan til 728 yuan for regjeringsmedlemmene. Til sammenlikning skal lønnsforskjellene innafor en fabrikk variere fra 30 til 210 yuan. Kadrene oppover i hierarkiet disponerer bil som er sjelden i Kina (det er sannsynligvis nødvendig i jobben) — og ofte også tilhørende sjåfør. Lin Biao som var forsvarsminister disponerte «eget» fly. Når Mao og Chou levde beskjedent så var det tydeligvis ut fra egen beskjedenhet. Når firerbanden på den annen side har vært kritisert for stor ødselhet — så viser dette at de har utnyttet store svakheter i systemet.

Det ser ut som om det er grunnlag for å kritisere Mao og Co. for ikke å ha gått mer radikalt til verks mot slike forhold som virkelig skilte partiet fra folk. Disse privilegiene må danne et voldsomt materielt grunnlag for degenerering av partimedlemmer og av partiet. Det kan se ut som om kampen mot disse privilegiene hadde for beskjeden plass under kulturrevolusjonen i forhold til paroler som var retta mot materielle stimuli for lavt betalte arbeidere — og «mot egennytten» til vanlige folk.

Altså blei det også gjort høyrefeil — enkelte feil er like dem vi kjenner fra Sovjet, i Øst-Europa, inkludert Albania.

I de siste par åra har kinesisk presse avslørt byråkrati og privilegier i stor stil. Men foreløpig har det mest konsentrert seg om utnyttelser av systemet — altså korrupsjon — mer enn mot sjølve systemet. Tida får vise om dette vil forandre seg.

Oppfordringa til å følge masselinja kan lett bli for svakt stilt i forhold til interessene av å bevare slike privilegier. Det er også et viktig poeng at masselinja/sjølkritikk forutsetter «god vilje» fra partiets og kadrenes side — og ikke er garanti mot kontrarevolusjon dersom «disse» har større privilegier å ivareta.

8. Aktuell! polemikk mot synspunkter i og rundt den norske ml-bevegelsen

A. Hvilken betydning vil Norges borgerlig-demokratiske tradisjoner få for norsk sosialisme?

I sosialismedebatten i ml-bevegelsens publikasjoner, er det i mange innlegg blitt hevdet at Norges demokratiske tradisjoner vil få stor betydning for hvordan sosialismen vil bli her i landet.

Argumentasjonen har hatt klare felles trekk med den som blir brukt i SVs parti-program for å begrunne hvorfor væpna revolusjon er nødvendig i Norge.

Vår tilslutning til væpna revolusjon bygger på erkjennelsen av at borgerskapet vil bruke alle hensiktsmessige midler til å holde på makta si. På samme måte vil det angripe proletariatets diktatur på alle mulige måter for å erobre makta tilbake. Dette vil også gjøre det nødvendig for den norske arbeiderklassen ved makta, å benytte seg av de fleste undertrykkelsesmetodene som er blitt brukt i andre land med proletariatets diktatur. Det vil bli nødvendig å forby noen borgerlige partier

og å kaste en del slags kontrarevolusjonære i fengsel. Det vil bli nødvendig med et sosialistisk SIPO, et hemmelig politi osv.

Om det borgerlige diktaturet har en «mild» form i Norge er *dét* altså ingen garanti for at det proletariske diktaturet bør bli «mildt» — det avgjøres i første rekke av styrken i borgerskapets militære, økonomiske, politiske og ideologiske motstand og for øvrig av den økonomiske situasjonen.

Likevel er ikke argumentet om demokratiske tradisjoner uten relevans for norsk sosialisme.

I Norge fins det f.eks. en lovbeskytta praksis når det gjelder mistenktes rettigheter. De har rett til forsvarer, til offentlig rettssak, ankerett osv. Dette er eksempler på rettigheter som bør ha levedyktighet utover det borgerlige demokratiet. Det er rettigheter det kan være riktig å fi re på i åpne krigssituasjoner, men som jeg mener vil være med å hindre vilkårlig behandling også i et sosialistisk samfunn. I Kina blir det for tida som kjent gjennomført reformer på dette området — og jeg trur de har rett i at det er mangelen på borgerlig-demokratiske tradisjoner som gjør at disse reformene kommer så seint.

Det fins også en del andre eksempler på at den borgerlige perioden ikke bare har framskapt framskredne produktivkrefter, men også at den har utvikla framskredne saker når det gjelder overbygninga. Det fins enkelte aspekter ved at det borgerlige demokratiet i Norge — som sosialismen må bygge videre på. En del vil mene at *demokratiet i og for folket må bli større i et sosialistisk Norge*, enn i land som Sovjet, Kina og Albania fordi folk her har vært vant til flere demokratiske rettigheter — og er mer bevisst på demokratiets betydning. Dette trur jeg er riktig til en viss grad. Folk vil ikke like lett stole på autoritetene i Norge, som i et land med feudale tradisjoner. Den folkelige bevegelsen i Norge har tradisjonelt vært antibyråkratisk — og vil bli det under sosialismen også. Folk har erfaring med organisering og medbestemmelsen fra en flora av folkelige organisasjoner, de har altså *en viss trening i demokrati — som vil gjøre det lettere å delta i utøvelsen av makta under sosialismen.*

Alt dette er bra. Men vi må ikke glemme at *denne medaljen har ei bakside.* Norsk antibyråkratisme har også vært en kamp mot det som blir kalt formynderi og innblanding i privatlivets fred — og et

Magdahl er kritisk til de som vil binde partiet til alle mulige slags løfter om flerpartisystem og detaljerte retningslinjer for hvordan demokratiet skal fungere — han mener det vil avhenge av de historiske vilkårene. (Foto: Klassekampen)

samfunn hvor utgangspunktet er helhetens behov, må nødvendigvis føre til en del såkalt «formynderi» overfor enkeltpersoner. Mindretall må bøye seg for flertallet osv. *Norske demokratiske tradisjoner består for en stor del av indoktrinering til borgerlig demokrati. Denne oppdragelsen vil få en del folk til å motarbeide en innskrenking i retten til privat eiendom, i borgerskapets rett til å organisere politiske partier osv.*

Jeg vil påstå at Norges framskredne økonomi, folks innsikt i teknologi og produksjon og deres lesekyndighet, er *større* ressurser for det sosialistiske demokratiet enn de borgerlig-demokratiske tradisjonene. Jeg mener også at *oppdragelsen til borgerlig-demokrati har ført til en borgerlig-demokratisk tendens i synet på sosialismen i og rundt den norske ml-bevegelsen.*

BORGERLIG-DEMOKRATISKE TENDENSER I VURDERINGA AV SOCIALISMEN

Utgangspunktet til dem som hevder slike borgerlig-demokratiske ideer om sosialismen, er at de har sett overgrep og vilkårlighet i sosialistiske land, og at de leiter etter rådebot for dette. Men et *fellestrekk ved forslaga deres, er at de først og fremst betyr økte muligheter for de borgerlige interessene.*

— *Ta alle forslaga som er kommet om å programfeste at et sosialistisk Norge skal ha flerpartisystem. Visst fins det argumenter for at det bør være flere partier enn kommunistpartiet. Det gjør at kritikk mot kommunistenes ledelse kommer åpent fram — og kan virke som et slags kollektiv i forhold til sjølgodhet og brudd på enhetsfrontens prinsipper. De demokratiske partiene i Kina har i perioder hatt en slik funksjon. Men hva er den sann-*

SOSIALISME I NORGE

synlig opptreden til de partiene vi kjenner i Norge, om det blir revolusjon og sosialisme?

For å antyde et sannsynlig svar:

NKP vil fortsette å motarbeide sosialismen med sovjetiske rubler. Det bør ikke være tillatt.

Høyre vil være et viktig redskap for borgerskapet til å organisere mye folk til alle former for kontrarevolusjonær virksomhet, derunder også militær motstand.

Arbeiderpartiet vil bruke den innflytelse de fortsatt måtte ha i deler av fagbevegelsen til å organisere streiker — det må være streikerett, men ikke uinnskrenka — som saboterer den sosialistiske oppbygginga osv. Kort sagt, vi må ikke tru at råttne partier blir til uskyldige lam og ridderlig opposisjon så snart arbeiderklassen får makta. Overfor partier som ikke underordner seg det sosialistiske lovverket, er det et taktisk spørsmål om de skal tillates. Men la oss håpe at noen partier stiller seg slik at de vil drive opposisjonsvirksomheten sin innafor de rammene som det sosialistiske lovverket setter. La oss f.eks. si at halve SV bryter ut og lager «venstre-SV». De støtter revolusjonen samtidig som de er uenig med kommunistene på viktige spørsmål. De er f.eks. mot den strenge disiplinen på arbeidsplassene, mot den fredelige sameksistenspolitikken med de imperialistiske landa — og mot kommunistpartiets kommisærer i folkehæren. La dem få føre fram synet sitt, møt argumenter med argumenter! La oss si at Venstre stemmer mot revolusjon, men så bøyer seg for faktum og fortsetter som ei pressgruppe i økos spørsmål. La dem få fortsette med det til folk ikke lenger synes det er noen vits i et slikt press — fordi sosialismen viser evne til å løse miljøproblema.

«Materialistens» sosialisme-nummer, «Rød og i rute?» fra i vår, har flere store artikler som viser at det fins andre borgerlig-demokratiske ideer om sosialismen:

I en artikkel om «Menneskerettsforkjempere og ytringsfrihet i dagens Kina» (28) så legges krava til den såkalte menneskerettighetsbevegelsen fram uten en kritisk kommentar: uten et ord om at enkelte i denne bevegelsen har brukt USA som forbilde, uten et ord til vurdering av påstanden at den etterhvert så kjente Wei Jinsheng blei tiltalt for å ha lekka opplys-

ninger til utenlandske journalister som kunne skade krigføringa mot Vietnam. Uten et ord til påvisning av at bevegelsen fremmer almindemokratiske paroler som om de hadde blitt gjennomført ville hatt de alvorligste følger for undertrykkinga av kontrarevolusjonen — f.eks. kravet om avviking av hele det hemmelige politiet. For øvrig har artikkelen mange interessante fakta — og stiller interessante spørsmål ved f.eks. lovparagrafer som gjør det helt opp til myndighetene å definere hva som skal reknas som ulovlig kontrarevolusjonær virksomhet.

En artikkel som heter «Noen synspunkter på demokrati og sosialisme» (29) sier at «under sosialismen skal alle være med å bestemme over alle spørsmål». Dette er å se helt vekk fra at proletarietets diktatur nettopp betyr å ta bestemmelsesretten fra borgerskapet. Det ser også vekk fra behovet for sentralisme i folket, som gjør at ledelsen nødvendigvis må ha fullmakter til å fatte vidtgående vedtak — spesielt i spørsmål som haster.

En artikkel med navnet «Forsøk på sosialistisk demokrati i Sovjet-Unionen 1917-38» legger etter mi mening opp til ei tolkning om at de samtidige kapitalistiske landa hadde en høyere form for demokrati enn Sovjet (s. 41/42). Dette ser bl.a. vekk fra at planøkonomien var et forsøk på å sammenfatte folks økonomiske interesser — og at dette umulig kunne ha blitt såpass vellykka uten at folk i de enkelte arbeidshetene hadde hatt en viss innvirkning på utforminga av planen. Denne artikkelen ser også ut til å gå mot fraksjonsforbud i det kommunistiske partiet, bruk av begrep som «avvik» for å karakterisere politiske linjer osv.

FORSLAGET TIL PRINSIPPROGRAM FOR AKP(m-l)(31)

Jeg skal konsentrere meg om to punkter. For det første om hvordan den proletariske staten skal være oppbygd — og for det andre om forholdet mellom det kommunistiske partiet og de proletariske statsorganene.

I: DEN PROLETARISKE STATEN I NORGE

Et problem når en skal kritisere prinsippforslagets syn på den proletariske staten, er at dette er behandla i to programpunkter som glir mye over i hverandre — nemlig i kapittel 22c) «Proletarietets diktatur

og proletarisk demokrati» og i kapittel 23 om «dei første oppgavene for sosialismen i Norge, pkt. a) om å «Skipe ei proletarisk statsmakt og eit proletarisk demokrati». Faktisk er det flere viktige prinsipper som er tatt med under kapittelet om «sosialismens første oppgaver» enn i det kapittelet som skulle ta for seg de allmenne prinsippene for «Sosialismen, proletarietets diktatur og utviklinga til kommunismen» (kap. 22). Her bør nok det endelige programmet *omredigeres*.

Om vi ser de to punktene under ett så inneholder de mange av de viktige ideene vi kjenner igjen fra «Staten og revolusjonen».

«Sentrale statsorgan må bli nedsette og kontrollerte av folkevalde forsamlinger.»

— Velgerne må ha tilbakekallingsrett.

— «Det er et mål at så mange som mulig er med på å drøfte og avgjere statssaker. Det er ønskelig at meir og meir av statsteneista vert utført på arbeidarløn.»

— Systemet med at leiarar tar del i produktivt arbeid ein del av året må bli tillempa.

Opp i alt dette er det mer enn merkelig at det ikke blir sagt noen ting om hva slags statsorganer arbeiderklassen trenger. Statsorganer av typen Pariserkommunen og arbeiderrådssystemet var et kjernepunkt hos Lenin, men blir behendig hoppa over i forslaget til prinsippprogram.

Jeg vil derfor foreslå følgende avsnitt inn i pkt 22c): (må på nynorsk): «**Proletarietets diktatur betyr å organisere arbeiderklassen som herskende klasse. Sentralt i den proletariske staten bør stå organer som i innhold er av den typen vi kjenner fra Pariserkommunen i 1871, og fra det arbeiderrådssystemet som blei overlatt makta gjennom den sovjetiske Oktoberrevolusjonen.**

Innafor den enkelte produksjonsheten eller det enkelte lokalsamfunnet, må de viktige avgjørelsene fattes av allmøter. Tjenestemenn og representative organer innafor den samme enheten må være underlagt vedtak i disse allmøteorganene.

På distrikts- og sentralplan må høyeste statsmyndighet være representative forsamlinger som er valgt gjennom allmenne valg, og de lokale allmøtene må være underordna disse organene. Disse representative for-

SOSIALISME I NORGE

samlingene erstatter de borgerlige parlamenta og skiller seg fra disse ved at:

— De har reell myndighet og er ikke sandpåstrøingsorganer.

— De er arbeidende organer og ikke bare prateforsamlinger..

— De er sammensatt av ansvarlige representanter som etter nærmere bestemte regler kan bli trukket tilbake av velgerne.

— De er reelt sett overordna byråkratiet ved at de velger lands- og fylkesregjering — og folk til de viktigste embedst- og tjenestemannsstillingene.

Noen vil kanskje innvende at jeg går for langt i å beskrive formen for statsmakta under proletariats diktatur. Det vil jeg avvise. Jeg mener dette dreier seg om helt sentrale trekk ved proletariats dik-

tatur — enten de proletariske maktorganene blir kalt arbeideråd, kommuner, folkeforsamlinger, sam.ører eller allmøter.

Så vil enkelte kanskje innvende at jeg sjøl i denne innledningen har vist at det har vært historiske situasjoner hvor det har vært svært vanskelig å unngå at praksisen har blitt annerledes enn det jeg har streka opp her. Til det vil jeg svare at dette er et kampspørsmål. La gå at det kan være situasjoner hvor disse organene blir sandpåstrøingsorganer eller hvor tilbakekallingsretten kan bli reint formell. Men dette kan med like stor rett sies om en del av de punktene som allerede er kommet inn i programmet, f.eks. punktet om at statsorgan må bli kontrollert av folkevalgte forsamlinger. *Om vi ikke setter opp disse sakene som programmatisk målsettinger, kan vi ihvertfall være sikre på at de aldri blir realister.* Det må være riktigere å

holde oppe disse prinsipielle målsettingene slik som Lenin gjorde — og heller innrømme at de ikke alle lar seg realisere i alle situasjoner — enn å gi opp dette perspektivet slik jeg oppfatter at det ble gjort i Stalintida.

Noen vil nok også hevde at slike organer kan erobres av borgerskapet. Det er sjølsagt riktig. Det fins historiske eksempler på at organer som i formen har vært arbeideråd har vært leda av borgerlige linjer. Det gjaldt i en lengre periode sovjetene før revolusjonen som da var leda av mensjevikene. Det gjaldt Kronstadsovjetet under opprøret i 1921, det gjaldt organiseringa av en del av kontrarevolusjonen i Ungarn i 1956 som dømte seg arbeideråd — og det gjelder f.eks. i Jugoslavia i dag.

Dette er egentlig bare et argument for at den kommunistiske linja må kjempes

Arbeiderådene og utstrakt vetorett for arbeiderklassen i viktige spørsmål står sentralt i Magdahls argumentasjon. Her er arbeiderne på Orkla Sag i aksjon. (Foto: Klassekampen)

SOSIALISME I NORGE

gjennom innafor disse organene. Det er ikke noe argument mot slike organer fordi disse er et nødvendig skritt på vegen til å avskaffe et eget statsapparat som skilt fra folket, et nødvendig skritt på vegen mot kommunismen.

Jeg har til slutt lyst til å si et par ord om oppkomsten av slike maktorganer. Som regel blir de utvikla før eller under revolusjonen (ikke etterpå) for å organisere kampen mot det borgerlige statsapparatet. Arbeiderråda i Sovjet fungerte som *dobbeltmaktorganer* i forhold til den borgerlige Kerenskijregjeringa. Arbeiderråda i Norge derimot blei aldri utvikla fra organer i dyrtidskampen til organer som gjorde krav på hele makta.

Forma for slike organer vil bli bestemt av den klassekampssituasjonen de utvikles i. I mange industrialiserte land i Europa i den revolusjonære situasjonen etter 1. verdenskrig, var det arbeiderråda som viste seg som hensiktsmessige kimer til slike proletariske statsorganer. Om revolusjonen utvikler seg ut fra en langvarig folkekrig så vil sannsynligvis de proletariske statsorganene ihvertfall i utgangspunktet ta utgangspunkt i frigjorte distrikter mer enn i arbeidsplassorganisering. Den endra classesammensetninga med færre industriarbeidere og mer fritid — peker også i retning av at lokale maktorganer basert på geografiske enheter, må supplere arbeidsplassorganene.

II: FORHOLDET MELLOM DET KOMMUNISTISKE PARTIET OG DE PROLETARISKE STATSORGANENE

Utgangspunktet for denne debatten har vært to: For det ene erkjennelsen av at kontrarevolusjonene til nå — om vi ser vekk fra okkupasjonen av Kampuchea — har gått gjennom degenereringa av det statsbærende kommunistiske partiet. For det andre: Den plassen partiet er sikra i ei forfatning som den kinesiske. I paragraf 2 i den kinesiske grunnloven står det at *«KKP er den ledende kjerna i hele det kinesiske folket. Arbeiderklassen leder staten gjennom sin fortropp, Kinas kommunistiske parti»*. I paragraf 15 heter det at *«Det er formannen i sentralkomiteen i KKP som befaler over landets væpnede styrker»*. I paragraf 56 er det *grunnlovsfesta at «borgerne må støtte lederskapet i Kinas kommunistiske parti»*. I AKPs nåvæ-

rende prinsippprogram som blei vedtatt i 1976 gjør liknende tanker seg gjeldende. Der heter det: *«Den leiende rolla åt proletariatet vert utøvd gjennom den leiinga partiet har i staten og samfunnet.»*

Kritikken mot dette har gått på at det vil sløve partiet fra å tilkjempe seg en virkelig ledelse — når partiets bestemmelsesrett allerede er slått fast i lovs form. Kritikken har også dreid seg om at det å gi makta til en liten sjølrutert organisasjon — står i motstrid til at proletariats diktatur skal føre til virkelig demokrati i arbeiderklassen og folket.

Jeg går ut fra at dette er argumentene for at følgende tre omstridte punkter er kommet med i det nye forslaget til prinsippprogram: (s. 52).

1. «Sosialismen må vere proletariats diktatur reelt, ikkje partiet sitt diktatur. AKP(m-l) må også under sosialismen fremje sine politiske linjer og forslag, og søke å vinne støtte for dei. Arbeidsfolk må sikrast størst mogeleg kontroll.»

2. «AKP(m-l) går mot at kommunistpartiet skal ha ei forfatningsmessig lovfesta særstilling i staten.»

3. Partiet må heile tida kjempe om støtte frå folket på like fot med andre lovlege organisasjonar og parti.»

Punkt 1 og 3 har støtte fra 50% av prinsippprogramkomiteen. Punkt 2 fra flertallet.

I et intervju i «Klassekampen» for 13. juni går Pål Steigan på vegne av sentralkomiteen i AKP(m-l) ut mot alle disse tre punktene i prinsippprogramforslaget.

Min mening er at de som står bak disse forslaga har prøvd å bruke hue for å unngå at sosialismen i Norge skal degenerere gjennom partiet slik som i de fleste sosialistiske landa til nå. Jeg mener forslaga deres inneholder klare politiske feil og vil komme med endringsforslag. Men — og det er viktigere — kritikerne av disse forslaga har i den offentlige debatten til nå stort sett holdt fast ved den oppskriften som erfaringene nettopp har vist fører rett i dass.

ENDRINGSFORSLAG TIL FRAMLEGG TIL PRINSIPPPROGRAM

Jeg skal ta de tre omstridte punktene ett for ett.

Punkt 1: Ser vekk fra at proletariats

diktatur i enkelte historiske situasjoner for ei tid i hovedsak kan ta form av det kommunistiske partiets diktatur. Akkurat her er jeg enig i kritikken som er fremma bl.a. i KK-intervjuet med Pål Steigan.. Jeg foreslår følgende endringsforslag:

«Representative organer som er kontrollert av arbeidsfolk vil spille ei viktig rolle i ei slik statsmakt. Det er ei målsetting at ei sentral folkevalgt forsamling skal bli landets høyeste myndighet. Innafor de folkevalgte organene må AKP(m-l) kjempe om oppslutning om si kommunistiske linje.» Sentrale statsorgan må bli nedsette av denne folkevalgte forsamlinga...

Punkt 2 går mot enhver form for særstilling for det kommunistiske partiet fastslått i forfatninga. Det er jeg uenig i — jeg mener at partiet gjennom si ledende rolle i revolusjonen har tilkjempa seg en faktisk særstilling. Jeg kan f.eks. tenke meg grunnlovsfesting av kommunistpartiets rett til politiske kommisærer i den folkehæren de sjøl har gått i spissen for å skape. Jeg mener dette er en av forutsetningene for å overlate makta til representative arbeidermaktorganer (slik bolsjevikene mente å gjøre da de etter det vellykkede revolusjonære opprøret tilbød sovjetene makta).

Punktet bør strykes.

Punkt 3 foreslår at partiet skal kjempe om oppslutning «på like linje med andre lovlege organisasjonar og parti».

Jeg kan ikke uten videre gå med på at alle partier skal sidestilles mht. økonomi, sendetid i TV, antall aviser etc. Det er sikkert ikke det som har vært utgangspunktet for formuleringa heller. Jeg foreslår endring til: **«Partiløse, lovlege organisasjonar og parti har rett til å stille til valg med konkurrerende lister til dei som er støtta av kommunistpartiet.»**

Jeg vil også at følgende tas inn i pkt 22c) et sted:

«Medlemmer av AKP(m-l) som vert tilsette i den proletariske staten skal ikkje ta i mot meir i løn — enn det som svarar til gjennomsnitleg industriarbeidarløn.»

I innhold har mye av debatten til nå dreid seg om partiet bør sitte med den avgjørende makta — eller om det er ei målsetting å overføre denne til den proletariske staten slik jeg foreslår i endringsforslaget til punkt 1. Resten av innlegget mitt skal polemisere på dette punktet.

SOSIALISME I NORGE

«ALL. MAK TIL KOMMUNISTPARTIET»?

I et innlegg i «Klassekampen» 25/7 skriver Pål Steigan: *«For dersom partiet er arbeiderklassens høyeste klasseorganisasjon, så sier det seg sjøl at arbeiderklassen også må styre staten gjennom denne klasseorganisasjonen.»*

Andre kamerater har presisert nærmere hva de mener med at *Partiet* skal «styre» — enn Steigan gjør i dette innlegget. I den innledinga om «sosialisme på norsk» som sommerleirkontoret til AKP sendte ut til de forskjellige leirene heter det: *«Men hvordan i all verden skal partiet kunne lede arbeiderklassen dersom det ikke har rett og makt til i gitte situasjoner å kommandere fagforeningene... Uten den politiske makta til å kommandere så ville vi få anarki istedenfor ledelse og enhver virkelig planøkonomi ville bli komplett umulig.»* I diskusjoner jeg har vært med i tidligere i sommer har det også vært kamerater som har sagt at i et sosialistisk Norge må partiet bestemme fordi bare det forvalter nok kunnskap til å gjøre det.. Enhver som leser Per Lunds polemikk mot meg i dette nummeret av «Røde Fane» kan ved sjølsyn forvise seg om at han bygger opp hele argumentasjonen på at partiet skal være overordna, ha veto- og kommandorett, i forhold til de proletariske statsorganene på alle nivåer.

Dette innebærer sjølsagt at partiavdelinga på en bedrift kan legge ned veto mot et vedtak som er fatta med 95% flertall i fagforeninga på den samme bedriften. Det innebærer også at partiledelsen har myndighet til å gjennomføre lover og vedtak som 95% av representantene som er valgt av arbeiderne og folket i hele landet gjennom allmenne valg, er uenige i. Ikke nok med det — partiledelsen skal også ha makt til å kommandere ut hæren for å presse gjennom vedtak som 95% av folket er mot.

ULIKE SYN PÅ ÅRSÅKEN TIL KONTRAREVOLUSJONENE

For kort å repetere det jeg har forsøkt å la gå som en rød tråd gjennom hele innlegget: I den akutte fasen etter en revolusjon vil den største faren for kontrarevolusjon

ligge i de gamle herskerklassenes åpne og militære forsøk på å knuse det proletariske diktaturet. Dette kan i enkelte situasjoner bety at det ikke fins noe rom for store demokratiske diskusjoner innafør arbeiderklassens og folkets rekke — kanskje kan det da være riktig at lederne for kommunistpartiet sier at *«Vi bestemmer at sånn og sånn må det være.»*

Erfaringene har vist at det har vært mulig å gå seierrikk ut av denne åpne kampen mot kontrarevolusjonen. Det har så blitt klart at den største faren for kontrarevolusjon ligger i en borgerliggjørelse av det statsbærende kommunistpartiet. Denne degenereringa av partiet har hatt sitt materielle grunnlag i to forhold:

For det første har maktmonopolet korrumpert — samme hvor mye dumt disse partiene har gjort — så har de hatt makta til å få gjennomført linjene sine, også linjer som størstedelen av arbeiderklassen og folket er mot. *For det andre vil svært mange partimedlemmer gjennom at de sitter i ledende posisjoner komme i en annen sosial og materiell situasjon enn arbeidere flest.* De vil ha mer administrativt og intellektuelt arbeid — og de vil ihvertfall ha noen privilegier i form av reiser, representasjon, bilgodtgjørelse etc. Ja — i de sosialistiske landa vi kjenner til nå har de også hatt store lønsmessige fordeler. Etterhvert har de satt sine egne gruppeinteresser over interessene til vanlige folk. Jeg mener det er rein *idealisme* å appellere til kadrenes egne vilje som eneste garanti for at de ikke skal degenerere — så lenge den materielle situasjonen etter enkel marxisme er nødt til å virke inn på tenkinga deres.

Noen vil innvende mot mitt syn at det avgjørende for om det blir kontrarevolusjon er linjekampen i partiet — og ikke det formelle forholdet mellom partiet og arbeidermaktsorganene. Jeg er enig i at proletariatets diktatur til sjvende og sist står og faller med om partiet er i stand til å utvikle en noenlunde korrekt kommunistisk ledelse — og å nedkjempe borgerlige retninger i partiet — og i staten. Men mitt poeng er at *forholdet mellom partiet og de proletariske statsorganene virker inn på klassekampen i partiet.* Slik systemet har vært i de sosialistiske landa til nå har partiets makt ført til hovmod, kommandometoder og privilegier for partiet. En ordning etter mitt syn vil motvirke dette.

I den innledinga Per Lund holdt mot meg på seminaret om «norsk sosialisme bygd på arbeiderråd» på Dokka i slutten av juli så kritiserte han mitt syn om at hovedfaren for kontrarevolusjon lå i degenereringa av partiet på følgende måte:

(1) «Når det f.eks. blir påstått at kontrarevolusjonen i Sovjet kom som et resultat av ei degenerering av partiet, at altså det kommunistiske partiet var hoved-drivkrafta i å fremme kontrarevolusjon, så mener jeg dette er en grov forenkling.»

(I parantes bemerka er ikke mitt standpunkt at partiet som parti var «hoved-drivkrafta» — i kontrarevolusjonen — bare at partiets og partimedlemmenes samfunnsmessige stilling både la et grunnlag for at revisjonismen kunne vinne fram i partiet — og gjennom dette føre til at partibyråkratiet etablerte seg som en ny borgerlig herskerklasse).

(2) «Jeg står fast på at hovedfaren for kontrarevolusjon ligger i den makta og innflytelsen klassefienden har.»

(3) «Videre, at de kontrarevolusjonære kreftene etter å ha mislyktes i et åpent forsøk på å gjenvinne makta vil forandre taktikk og prøve å bekjempe det sosialistiske systemet innafra, dvs. som fordekte revolusjonære.»

Dette er *konspirasjonsteori*. Per Lund og jeg kan kanskje bli enige om at ledende gammelbolsjeviker som f.eks. Bucharin, Lin Biao, Liu Shao-chi og Enver Hoxha utvikla kontrarevolusjonære linjer som når de fikk gjennomslag i partiet, trua sosialismen. Men vil Per Lund påstå at disse folka var fordekte klassefiender som gikk inn i partiet for å bekjempe det sosialistiske samfunnet? Jeg trur tvertom at de subjektivt og objektivt ytte stor innsats for arbeiderklassen og sosialismen før revisjonismen blei hovedsida i politikken deres. Likevel var det deres linjer, og ikke agenter for de gamle herskerklassene, som etter mi mening utgjorde hovedfaren for kontrarevolusjon. Når Per Lund ikke ser at «kapitalistvandrerne», som med utgangspunkt i parti- og statsbyråkratiet utgjør spiren til en ny herskerklasse, er farligere enn representantene for de gamle herskerklassene — så er det heller ikke så rart at han holder fast ved parolen om «makta til partiet».

INGEN NØDVENDIG IDENTITET MELLOM PARTIETS LEDELSE OG PARTIETS BESTEMMELSESRETT

De to sidene i denne diskusjonen er helt enige om at sosialismen bare kan utvikle seg med et virkelig kommunistparti i ledelsen. Her gjelder hele Lenins prinsipielle analyse fra «Hva må gjøres» om at arbeiderklassen alene bare kan utvikle fagforenings- og klassebevissthet — mens den vitenskapelige sosialismen må tilføres klassen «uta fra» gjennom det Kommunistiske fortroppspartiet. Bøndene i Kina ville gjennom sin spontane bevissthet holdt fast på privateiendommen — og ikke se at kollektivisering var ei forutsetning for virkelig materiell og kulturell utvikling. Bare partiet kunne stille de korrekte parolene for den innvikla kollektiviseringsprosessen. Uten en bevisst ledelse av sosialismen i kommunistisk retning, vil det kapitalistiske markedet, og den borgerlige ideologien utvikle hegemoni i basis og overbygning.

Uenigheten dreier seg om at Per Lund og co. mener at partiet ikke kan lede samfunnsutviklinga uten at de har makt til å sette si linje gjennom. Derfor gjentar de også til stadighet at jeg og de som er enige med meg fornekter betydninga av partiets ledende rolle.

Men linja for utviklinga av sosialismen må alltid være et resultat av et faktisk kompromiss mellom partiets linje og bevisstheten i arbeiderklassen og folket. Partiets politikk kan være så riktig den bare vil — den kan bare realiseres i den grad den er forstått eller akseptert i klassen. Derfor vil hovedformen for partiets ledelse være å oppsummere «massenes» erfaringer når linja skal utarbeides — og å overbevise om/propagandere for/skolere folk i partiets politikk. Det vil ikke hjelpe partiet om det sitter med den høyeste myndighet, om de som skal sette vedtaka ut i livet «protesterer med beina».

Per Lunds likhetstegn mellom partiets ledelse og bestemmelsesrett — og Pål Steigans påstand om at «dermed er det elementær marxisme at partiet er arbeiderklassens høyeste form for klasseorganisasjon, så sier det seg sjøl (JMs understrekning) at arbeiderklassen også må styre staten gjennom denne klasseorganisasjonen» — er logisk og politisk uholdbare.

Allerede under kapitalismen forsøker

kommunistpartiet å *tilkjempe* seg ledelsen i fagforeninger og frontorganisasjoner gjennom overbevisningsmetoder. Jeg tar det for gitt at Lund/Steigan ikke ønsker at AKP(m-l) i dag skal ha noen vedtektsfesta rett til å overprøve vedtak i progressive fagforeninger eller i «Kvinnefronten».

Det ville hatt flere lett synlig negative konsekvenser. Etter mi mening er det ikke noen prinsipiell forskjell å gi partiet rett til å overprøve vedtak som er fatta av et arbeiderråd på en fabrikk eller i et representativt arbeidermaktsorgan.

Et spørsmål om å løse motsigelser i folket

I et innlegg i Klassekampen for 26. juni går «Bergtora» mot mitt syn om at avgjørelsesmyndigheten skal ligge hos de proletariske statsorganene på følgende måte: **«Vil ikke dette redusere spørsmålet om kommunistpartiets ledelse til et parlamentarisk valgparti? Kan ikke konsekvensen av denne linja bli at kommunistpartiet skal «lede» gjennom å drive popularitetsjakt og overby de andre partiene med en politikk som gir arbeiderklassen kortsiktige gevinster, men som ikke nødvendigvis tjener til å utvikle en sosialistisk planøkonomi.»** Alternativet er sjølsagt å presse gjennom kommunistenes politikk mot et flertall. Dette kan slå tilbake borgerlige linjer noen ganger — og for ei stund. Men siden det bare er folkemassene som kan bygge sosialismen vil de sjølsagt sabotere i det stille ei linje de er uenige i — og partiets linje vil likevel ikke bli effektivt, i lengden ikke engang om det blir brukt steinhard vold mot arbeiderne. Jeg tror egentlig problemet er så enkelt som at *sosialismen ikke kan eksistere over en lengre periode uten at den på en eller annen måte er støtta av flertallet i arbeiderklassen og folket.*

Er det Per Lunds oppfatning at partiet skal ha makta fordi det skal *tvinge* gjennom ei linje som ikke er forstått i arbeiderklassen og folket?

Jeg veit ikke om Stalins praksis var særlig bra på dette punktet, men han har sagt noe lurt: «Hvis en altså taler om proletariats diktatur *overfor klassen av proletarer*, og gjør dette diktaturet identisk med proletariats diktatur, så sier en dermed at partiet i forhold til sin klasse ikke bare skal være fører og lærer, men også

en slags statsmakt som bruker vold mot dem. Den som gjør *«partiets diktatur» identisk med proletariats diktatur, han går derfor stilltiende ut fra at en kan bygge partiets autoritet på vold — noe som er absurd og helt utforrenlig med leninismen. Partiets autoritet hviler på arbeiderklassens tillit. Tillit fra arbeiderklassen kan en imidlertid ikke vinne ved vold...*» (32).

Per Lund har i tidligere diskusjoner sagt at det ikke kan tolereres at folkeflertallet i enkeltsaker gjennom sine representative organer gjennomfører vedtak som strir mot partiets linje. Sjøl ser jeg på dette som langt mindre alvorlig enn at partiet ødelegger tilliten i arbeiderklassen ved å tvinge gjennom sin politikk. Om folk vil ha sydenreiser under sosialismen — og partiet mener dette ødelegger balansen i utenriksøkonomien — så la folk få se i praksis at deres linje fører gærent avsted — og at partiets advarsler var korrekte.

Magdahl polemiserer mot Lunds standpunkt om at partiet skal ha den endelige beslutningsretten. Demokratiet må være levende og reelt — med utstrakt grad av rettigheter. (Foto: Klassekampen)

Noen vil innvende mot dette at jeg motsier meg sjøl. Om det er ei målsetting at de proletariske statsorganene skal fatte de endelige avgjørelsene — så må jeg også være for at de skal kommandere hæren. Ja — jeg mener at hæren skal være formelt underlagt representative arbeidermaksorganer. Skal det sosialistiske Norge erklære krig mot det sosialimperialistiske Sverige så bør det gjøres av representanter for den proletariske staten. Men om det blir full splittelse mellom partiet og statsorganene, så er det sjølsagt ikke lovene, men den ideologiske innflytelsen blant offiserene og soldatene som er avgjørende.

Hvis partiet bare tvinger gjennom sitt syn — får ikke folk anledning til å lære at de hadde feil. De fortsetter å tru at partiet har feil og opptrer diktatorisk.

ER DEMOKRATI FARLIG?

Noen sier at demokrati er veldig farlig — og at de representative organene som arbeiderne velger, vil bli yngleplass for kontrarevolusjonære elementer.

Jeg mener dette må bekjempes på to fronter:

For det første er det nødvendig med tiltak som sikrer at disse organene virkelig er representative for arbeiderklassen og allierte — det er mulig å gjøre valg- og tilbakekallingsreglene slik at de virkelig er det. Her kommer også spørsmålet om å forby eller legge band på åpent kontrarevolusjonære organisasjoner. Det er ikke dem som vil bli hovedproblemet.

For det andre er det nødvendig å kjempe mot at falske «sosialister» eller kom-

munister skal få oppslutning om sine linjer. Nøkkelen her ligger i at partiet må anstrenge seg til det ytterste for å overbevise folk politisk gjennom propaganda og skoling. Derfor er det svært viktig at forholda ligger til rette for dette. F.eks. må det institusjonaliseres at det skal være kommunistiske kommisærer i hæren som står for den politiske skoleringa av soldatene.

Hva så om de representative organene til tross for nitidig propaganda fra partiets side ikke bare gjennomfører noen gærne vedtak, men forsøker å gjennomføre en borgerlig politikk over hele linja og går mot kompromisser med kommunistene? Da er situasjonen i likhet med den Mao snakka om da han sa — at da må vi dra tilbake til Yenan for å slåss. Eller for å si det på en annen måte: Da må partiet slåss for sosialismen også med militære midler — sjøl om det for ei tid betyr å slåss mot flertallet.

«LØSER ETT PROBLEM — OG SKAPER ET MYE STØRRE»

Noen sier at «min modell» kanskje gjør det vanskeligere å gjennomføre kontrarevolusjon gjennom partiet — men at det vil bli desto større muligheter for kontrarevolusjon gjennom de proletariske statsorganene. De sirs at disse organene vil degenerere lettere fordi den politiske bevisstheten og uselvskheten ganske riktig vil være større i partiet.

Jeg trur de tar feil. «Min modell» sikrer et parti som er sterkere fordi det hver dag må vise i praksis at det er arbeiderklassens høyeste organisasjonsform. Det kan ikke tat dette for lovbestemt og hovmødig hvile på laurbæra.

«Min modell» muliggjør lettere korrigering av feil underveis, fordi folk som åpenbart setter sine egne interesser over arbeiderklassens — kan bli sparka underveis.

SOSIALISME I NORGE

Problemet vil være tilbakeleggenhet eller borgerlige strømninger i arbeiderklassen sjøl som peker i kapitalistisk retning, at arbeiderne velger folk som står for gærne ting eller lar være å kaste folk som mæler si egen kake. Men her har jeg allerede argumentert for at det ikke fins noen snarveg utenom overbevisning og kompromisser.

ER JEG MOT SENTRALISME OG TVANG?

Noen har argumentert med at mitt syn betyr å undergrave sentralismen. Slett ikke. Dels vil det kunne bety en styrking av den politiske sentralismen ved at det setter større krav til å lede gjennom overbevisningsmetoder. Dels vil det sjølsagt være en sentralisme innafor den proletariske staten som til sjuende og sist hviler på voldapparatet. Hvis arbeiderne på en bedrift nekter å bøye seg for vedtak i høyere statsorganer om å flytte bedriften til et sted som bedre tjener arbeiderklassens kollektive interesser, så må disse arbeiderne ha rett til å protestere og gå til politisk streik mot vedtaket — men til sjuende og sist må den proletariske staten kunne tvinge gjennom flytting av bedriften. Jeg oppfatter dette som korrekt — mens jeg mener det vil være feil om partiet skulle ha makt til å gjennomføre nye arbeidskvotestemmelser ikke bare mot vilja til arbeiderne på noen bedrifter, men mot synet til flertallet av arbeiderne i hele industrien.

OM Å BRUKE KLASSIKERNE

I innlegget sitt i KK 25. juli skriver Pål Steigan: *«Noen debatter er gjenganger i den kommunistiske bevegelsen. Den debatten som har vært ført i Klassekampen om partiet, lederne og arbeiderklassen er ikke ny. Den ble ført mellom bolsjevikere og mensjevikere i Russland i 1903. Den ble ført mellom Lenin og Rosa Luxemburg ved flere høve. Den ble ført mellom Lenin og Kautsky i 1918 og mellom Lenin og de tyske «venstre»kommunistene i 1920 for å nevne noen kjente eksempler.»*

Han skriver også *«etter mitt syn finner vi ikke noe svar på dette ved å vende tommelen ned for den leninistiske partimodellen. Alle argumen-*

ter som er blitt ført fram mot denne modellen i den siste tida er allerede blitt knust i teori og praksis for en til to generasjoner sia.»

Dette er *dogmatisme* og blendverk.

For det første levde nå Lenin lenge før de kontrarevolusjonene vi prøver å trekke lærdommene av. Følgelig fins det nye problemer hvor Lenin og de andre klassikerne bare kan hjelpe oss et stykke på veg. Derfor kan det ikke tjene til annet enn å legge band på debatten å framstille den ene sida i diskusjonen som «Lenins arvtakere» og framstille oss andre som talsmenn for teorier som Lenin knuste i polevikken mot mensjevikene og mot Kautsky. For det andre — hva var hovedinnholdet i de teoriene Lenin polemisererte mot:

— Mensjevikene benekta behovet for et fortrøppsparti overhodet (33).

— Rosa Luxemburgs argumentasjon *likna* mensjevikenes idet hun kritiserte Lenin for å sette et absolutt skille mellom partiet og de arbeiderne som sto utafor partiet, og for ultrasentralisme innad i partiet (34).

— Kautsky satte det borgerlige demokrati opp som en høyere form for demokrati enn sovjetsystemet — og kritiserte Lenin for å oppløse den konstituerende forsamlinga (35).

Enhver vil se at mine synspunkter i disse spørsmåla er på linje med Lenins — og står i motsetning til mensjevikene, Luxemburg og Kautsky. Når det gjelder polemikken mot «venstre»kommunistene i Tyskland som faktisk også dreide seg om forholdet mellom partiet og den proletariske staten kommer jeg straks tilbake til den.

For det tredje er det en tilsnikelse når Steigan påberoper seg den leninistiske partimodellen når han mener at partiet skal ha makta. Lenin stilte parola «all makt til sovjetene» — det var de konkrete omstendighetene i perioden etter revolusjonen som gjorde dette umulig å realisere.

Steigans eneste konkrete henvisning til Lenin er sitatet fra polemikken mot «venstre»kommunistene (36) hvor han viser at det er feil å stille motsigelsen «enten lederdiktatur eller massediktatur», «enten partidiktatur eller klassediktatur». Hvilket er riktig i den forstand at partiene representerer bestemte klasseinteresser. Men dette betød sjølsagt ikke at Lenin ikke så

noe problem i at det proletariske diktaturet i Sovjet blei utøvd av partiet. Han skriver (37): *«Dette lave kulturnivået medfører at sovjetene, som ifølge sitt program skal være organer for et styre ved de arbeidende, i virkeligheten er organer for et styre for de arbeidende, et styre av de framskredne lag av proletariatet, men ikke av de arbeidende massene selv.»*

Lenin stiller her motsigelsen «styret av de arbeidende» eller styre «for de arbeidende», styre av «de framskredne» eller av «de arbeidende masser sjøl». Montru om ikke Steigan ville bruke polemikken mot «venstre»kommunistene mot norske kommunister som hadde dristet seg til å stille motsigelsen slik. Han mener jo nettopp at «de framskredne» skal ha rett til å overprøve vedtak som er fatta i organer som arbeiderråda.

«Venstre»kommunistene i Tyskland og Holland støtta «arbeideropposisjonen» i Sovjet. Per Lund har finni ut at mine synspunkter stort sett er et oppkok av synspunktene til denne opposisjonen fra 1921.

Skal vi forstå polemikken mellom Lenin og «arbeideropposisjonen» er det ikke minst viktig å skjønne hva slags situasjon den foregikk i, nemlig en situasjon hvor arbeiderne i Sovjet mange steder reiste seg til opprør mot bolsjevikpartiet og forlangte bedringer i levekåra som var umulig å innfri på kort sikt.

Mye av Lenins polemikk mot «arbeideropposisjonen» må forstås som reint situasjonsbestemt. Han har bl.a. en beinhard polemikk på hvor nødvendig det er at direktørene blir utpekt ovafora — mens jeg ser mange argumenter for å velge direktørene, slik det skjer på fabrikkverkstedene i Kina. Forbitrelsen i Lenins angrep mot «arbeideropposisjonen» som han tidligere hadde berømma for å fare med en god del fornuftige ting og for å ha mer korrekte standpunkter enn Trotskijs «statliggjør fagforeningene — militariser arbeidet» — lå i at parolene deres blei fastholdt på den 10. partikongressen som foregikk samtidig med Kronstadtopprøret, og kunne oppfattes som en stimulans til slike opprør (38). Hovefeilen til «arbeideropposisjonen» lå altså i en feilaktig vurdering av den konkrete klassekampsituasjonen. Men den sto også for mer prinsipielle feil. Den viktigste var å utvide fagforeningenes rolle fra interesseorgani-

SOSIALISME I NORGE

sasjoner for arbeiderne til å ta over den proletariske statens oppgaver i økonomien — et syndikalistisk avvik.

Spesielt kommer denne syndikalismen tydelig fram i et land hvor alliansen med bøndene var alfa og omega, og hvor de fagorganiserte bare utgjorde et lite mindretall av det arbeidende folket. Arbeideropposisjonen gikk også inn for en svært desentralistisk fagforeningsstruktur, *muligens* kan linja deres oppfattes som fagforeningsnøytralitet i forhold til partiet, og den undervurderte partiets oppdragende betydning. I polemikken mot «arbeideropposisjonen» holdt Lenin hele tida fast ved det kommunistiske perspektivet: **«Kommunismen sier: Det kommunistiske parti, proletariatets fortropp, leder de arbeidende massene som ikke er tilknyttet partiet, opplyser, forbereder, lærer og trener opp de arbeidende massene (kommunismens «skole») — i første rekke arbeiderne og så bøndene — for å sette dem i stand til, når den tid kommer å konsentrere i sine hender forvaltningen av hele nasjonalhusholdningen».** (39)

Jeg har kritisert Per Lund og co. for feilaktig forståelse av grunnlaget for kontrarevolusjonen — jeg vil utvide denne kritikken til en påstand om begrensa forståelse for hva utviklinga fram mot kommunismen må bety for utvidelsen av demokratiet i arbeiderklassen og folket. Demokratiet skal bli «en van»e. Det betyr dels at arbeiderne sjøl må ta gradvis større del i utøvelsen av statsmakta — men det betyr også at de som et skritt på vegen styrer gjennom representanter de har valgt og kontrollerer. Om partiet til sjuende og sist sitter med det avgjørende ordet, kan demokratiet aldri bli noen «van»e — og det kan aldri bli noen kommunisme.

NOTER

- Disse synspunktene kom klart fram allereide i sjølve innledninga til SV-debatten om «sosialisme på norsk», som var Slagstads innledning på SV-landsmøtet i 1979. Dette foredraget og andre innlegg fra «Ny Tid»-debatten er trykt opp i et hefte fra «Ny Tid», boks 3674, Gamlebyen, Oslo 1.
- Sitert etter Oktoberutgaven s. 17/18.

- Sitert etter utgaven til det svenske forlaget «Arbetarkultur» (Stockholm 1970) s. 388.
- I denne artikkelen er «Staten og revolusjonen» sitert etter 8. bind, Oktoberutgaven (Oslo, 1976), men omsatt til språkforma i resten av artikkelen.)
- Sitert etter utgaven på det svenske forlaget «Arbetarkultur», (Tredje opplagan 1978), s. 63.
- En god del fakta og *noen* synspunkter i dette avsnittet er henta fra Charles Bettelheims «Klassestriderna i Sovjetunionen, första perioden 1917–1923», svensk utgave — Bo Caverfors forlag 1975. Det er etter mi mening mye bra i denne boka, sjøl om Bettelheim, som i bøkene både før og etter undervurderer betydninga av å utvikle produktivkreftene. Dette kommer særlig fram i innledninga. Boka er uten sammenlikning bedre enn den lettvinde og grunnleggende feilaktige «Det store sprang tilbake» hvor han forsvarer firerbanden. Den viktigste kilden til avsnittet er Lenins verker.
- Oktoberutgaven av «Lenin i utvalg» b. 10, s. 173.
- «Dei næraste oppgåvene for sovjetmakta», bind 9, s. 147.
- Sitert etter «Partisan/Röda häften 6/7», s. 89/90/91.
- «Venstre»kommunismen — en barnesjukdom», bind 11, s. 119/120.
- «Så lenge borgerskapet har makta i de øvrige europeiske statene er vi tvunget til å søke overenskomster med det internasjonale borgerskapet i kampen mot den økonomiske isoleringa: samtidig kan en trygt slå fast at disse overenskomstene bare kan hjelpe oss til å lege ett eller annet økonomisk sår, til å ta et eller annet skritt framover, men at et virkelig oppsving for den sosialistiske økonomien i Russland først blir mulig etter proletariatets seier i Europas viktigste land.» Trotskij i etterordet til nytt opplag av «et fredsprogram». Sitert fra ei bok med originalskrifter av Trotskij, Bucharin, Sinovjev og Stalin satt sammen av G. Procacci og på svensk på forlaget «Raben og Sjögren» (1971), s. 167.
- Carr: «Socialism in one country 1», s. 130.
16. mai på den 8. kongressen til ungdomsforbundet. Her sitert etter «Stalin i urval» på det svenske forlaget «Proletärkultur» (Göteborg 1974), s. 246.
- Se talen på den første unionskonferanse av Stachanovarbeidere 17. november 1935. Her sitert etter «Spørsmål i leninismen», Oktober, s. 494.
- Samme bok s. 512 i «Tale om forfatninga på den 8. sovjetkongressen».
- Talen er gitt ut på svensk «Oktober forlag». Sitatet er fra s. 114.
- Eksegese: Skriftfortolkning, utgreing av meningsinnholdet i de «hellige skrifter».
- Liue Shao-chi: «The Political Report of the

- Central Committee of the CCP...» i «Eight National Congress of CCP, vol. 1, Documents» (Beijing: Forlaget for fremmede språk 1956), s. 82. Her siteert etter James Pecks forord til boka nevnt under note 20.
5. bind av Oktoberutgaven av «Mao i utvalg», s. 506/507.
- Se Mao Tsetung: «A critique of Sovjet economics», Monthly Review Press (New York and London 1977), s. 132. Dette er en «uofisiell» Mao-utgivelse.
- Om forskjellene på Maos og Lius partiteorier — se: Stuart Schram: «The Party in Chinese Communist Ideology», s. 170–203, i «Party Leadership and Revolutionary Power in China», (Cambridge University Press, 1970).
- Det er den nye generalsekretæren i KKP som har uttalt dette i intervju med det jugoslaviske nyhetsbyrået «Tanjug».
- St. Anders: «Chinas Industrial Revolution» (Asia Library 1976) inneholder en god del materiel om eksperimenteringa med nye produksjonsforhold i Kina.
- Jean Daubier: «Chinas cultural revolution», s. 18.
- Claudie og Jacques Broyelle og Evelyne Tschirhart: «Hundrede blomster visner» (Dansk oversettelse — «Tiderne skifter», 1978), s. 109.
- Samme sted, s. 111.
- Simon Leys: «Kinesiske skyggebilder» s. 121. (Norsk oversettelse på Gyldendal 1979). Leys er innbitt motstander av det kinesiske systemet.
- Artikkelen er skrivi av Knut Moum.
- Artikkelen er skrivi av Stein Rafoss.
- Artikkelen er skrivi av Ragnar Næss.
- «Nytt framlegg til prinsippprogram for AKP(m-l) er gitt ut av Forlaget Oktober til offentlig debatt. Det er å kjøpe for kr. 10,-.
- Stalin: «Om spørsmål i leninismen», s. 125.
- Les Lenin: «Ett skritt fram og to tilbake», b. 3 i Oktoberutgaven.
- Les artikkelen: «Det russiske sosialdemokratiske organisasjonsspørsmål» i Pax' R. Luxemburantologi, «Jeg er, jeg var, jeg blir».
- Se bl.a. Lenins «Den proletariske revolusjonen og renegaten Kautsky», b. 10 i Oktoberutgaven.
- Lenin b. 11, s. 119/120. For synet til en av de mest framtreddende «venstre»kommunistiske teoretikerne — se Anton Pannekoek, «Parti, råd, revolusjon», Pax forlag.
- Lenin, b. 10, s. 179, «Tale om programmet» på SUKP(b)s 8. kongress i 1919.
- For framstillinger av «arbeideropposisjonen» standpunkter — se f.eks. «Socialismens historie 2, Suensons forlag (dansk), eller Bettelheim s. 328 og s. 338–342 og Lenin i b. 11 og 12.
- Fra artikkelen «Krise i partiet» 19. januar 1921.

Arbeiderklassen skal ha makta gjennom partiet

Av Per Lund

Jeg har som «stand in» på kort varsel ikke fått tid til å forberede meg tilstrekkelig til denne innledninga. Jeg kan derfor ikke gå inn på tilnærmelsesvis alle de problemstillingene som Jørn Magdahl (JM) reiser i innledninga si.

Jeg har imidlertid hatt den fordel at jeg har hatt JM sin innledning foran meg, sånn at jeg har kunnet studere den og lete fram det jeg syns var de svake punktene og rette polemikken direkte mot disse. Denne taktiske fordel kommer jeg til å utnytte og innledninga er derfor retta polemisk mot JM sitt skriv.

Jeg har diskutert disse spørsmåla om sosialismen med JM før. Vi har vært ganske uenige. På en god del saker trur jeg likevel vi har nærma oss hverandre. Blant annet innrømmer jeg at jeg har hatt forholdsvis overflatisk forståelse av en del saker som har med usunne og byråkratiske trekk ved kommunistpartiene å gjøre og jeg har hatt en forholdsvis overflatisk

forståelse av det sosialistiske demokratiet. Her har JM lagt fram en del materiale som maner til ettertanke.

Ut fra det JM skriver, så virker det også som vi er enige om at vi ikke kan nærme oss spørsmålet om sosialistisk arbeidermakt, demokrati osv., uten å ta utgangspunkt i økonomien. Når JM sier at det har vært en tendens i debatten til å kreve garantier for ei rekke rettigheter under sosialismen, slik som organisering av partier, feriereiser til Syden osv., uten å ta utgangspunkt i den økonomiske og historiske situasjonen vi vil befinne oss i, og at dette er en ahistorisk måte å se tinga på, så er jeg helt enig i dette.

Også når det gjelder den konkrete beskrivelsen av hvordan sosialismen har fungert i land som Sovjet, Kina, Albania, osv. så er det mye av det som JM sier som jeg kan slutte meg til — men også en del jeg er uenig i.

Jeg vil på ingen måte påstå at det siste

Arbeiderklassens makt sikres først og fremst gjennom partiets kontroll, er hovedpåstanden til Per Lund. (Foto: Klassekampen)

SOSIALISME I NORGE

ordet er sagt i denne debatten, og jeg trur at den kommunistiske bevegelsen i Norge er tjent med at den drives framover. Jeg trur vi har mye å diskutere og mye å lære av hverandre. Det er likevel klart at vi er uenige om en del prinsipielle spørsmål, og det er først og fremst disse uenighetene vi er her for å diskutere. Jeg skal derfor i utgangspunktet ta fatt i det som er stridspunktet i debatten.

JM vil bygge den norske sosialismen på arbeiderråd — eller det han kaller representative arbeidermaktorganer. Hva er bakgrunnen for dette forslaget?

I innledninga si analyserer JM spørsmålet om arbeidermakt ut fra både en teoretisk synsvinkel, (han trekker inn hva de marxistiske klassikerne har sagt om dette) og ut fra praktiske erfaringer fra de sosialistiske landa til nå. Det han særlig legger vekt på er at det har skjedd ei rekke kontrarevolusjoner i sosialistiske land, og han peker på at det særlig har skjedd som følge av ei revisjonistisk degenerering av kommunistpartiene. Og dette har skjedd mens arbeiderklassen, som angivelig skal ha makta, har stått faktisk maktesløs overfor denne utviklinga. Ved at det opprettes parti-uavhengige maktorganer for arbeiderklassen, arbeiderråd, representativorganer valgt ved almene valg, så får dette viktige konsekvenser:

For det første tvinges kommunistpartiet, så å si gjennom sin politikk, til å vinne folkets tillit på nytt og på nytt, for dersom partiet skiller seg fra folket, søker privilegier for seg sjøl og degenererer til en revisjonistisk borgerklikk, så vil folket velge et annet parti.

For det andre, så utgjør sånne parti-uavhengige arbeidermaktorganer, ifølge JM, en form for direkte arbeiderstyre som vil være en viktig faktor i å oppheve arbeidsdelinga, bryte ned klasseskillene og bane veien for kommunismen.

Etter min mening inneholder JM sin argumentasjon noen avgjørende viktige feil. Jeg skal først kort nevne hvilke saker det dreier seg om.

PARTIET I LEDELSEN?

Så snakker JM f.eks. flere steder om at kommunistpartiet må stå i ledelsen for den sosialistiske utviklinga. Det er jeg enig i. Men går vi nøyere inn på det som JM sier, og særlig det han sier om at et representativt organ, valgt ved almene valg, skal danne landets høyeste politiske

myndighet, så har han lagt ledelsen i hendene på et annet organ enn kommunistpartiet.

For det andre, så sier JM sjøl at under sosialismen vil ikke arbeiderne utvikle noen sosialistisk bevissthet bare ut fra sin plass i produksjonen. Bare partiets politiske fostring kan gi arbeiderklassen denne bevisstheten, sier han. Han bruker også et godt eksempel: Kollektiviseringa av den kinesiske landsbygda hadde ikke vært mulig uten partiets ledelse — den hadde ikke vært mulig om det hadde vært opp til bønderne å finne ut hva de skulle gjøre. Dette er jeg enig i.

Men i realiteten har JM, gjennom sin teori om at landets høyeste myndighet skal dannes av ei regjering valgt ved almene valg — og ikke av kommunistpartiet — gått bort fra sitt korrekte standpunkt. For tar du bort partiet fra ledelsen, så tar du bort den marxistiske ideologien fra ledelsen. I stedet settes et organ, sammensatt av representanter for ulike partier og organisasjoner, som i hvert fall *ideelt sett* er karakterisert ved at det uttrykker massenes spontane bevissthet og de ulike ideologiske strømningene som rår blant massene. Når jeg sier «ideelt sett», er det fordi det i *realiteten* vil være sånn at denne valgte regjeringa til JM vil stå for ei borgerlig og imperialistisk linje. Den vil på samme måte som Stortinget bestå av profesjonelle løftepolitikere hvis politiske syn står like langt fra massenes virkelige ønsker som Stortinget gjør det i dag.

MONOLITTISK ENHET?

For det tredje, så mener jeg at JM sitt syn djupest sett avslører en manglende forståelse for klassekampen under sosialismen, særlig slik den kommer til uttrykk i linjekampen i partiet. Han fokuserer ensidig på det han kaller degenereringa av partiet gjennom maktmonopol og privilegier og gjør motsigelsen mellom partiet og massene til kontrarevolusjonens hovedårsak. I dette ligger ei nedvurdering av kampen mellom den borgerlige og proletære linja i partiet som smaker betenkelig av teorien om *monolittisk enhet*, noe som i sin konsekvens munner ut i ideen om at degenereringa av partiet ved makta nærmest skjer naturnødvendig.

For det fjerde, så undervurderer JM *grunnlaget* for klassekamp under sosialis-

men. Han sier at etter at borgerskapets åpne forsøk på å restaurere kapitalismen er slått tilbake, så vil partiets maktmonopol og privilegier være hovedfaren for kontrarevolusjon. Dette er ei forenkling. Bl.a. undervurderer JM økonomiens betydning og det faktum at motsigelsene i økonomien gjennom hele sosialismen vil danne et grunnlag for klassekampen, uavhengig av maktmonopol og privilegier.

For det femte, så tar JM Lenins *Staten og revolusjonen* til inntekt for sitt syn. Etter min mening gjør JM da en *dogmatisk feil*. I dette verket, som Lenin skreiv for Oktoberrevolusjonen, drøfter han en del almene prinsipper for hvordan arbeiderklassen skal utøve statsmakta. Han nevner ikke hvordan dette skal tillempes konkret, han nevner ikke engang partiets rolle. Likevel trekker JM vidtgående konklusjoner av dette nettopp når det gjelder forholdet mellom arbeiderråd og partiet, uten å gå inn på det Lenin seinere skreiv om dette forholdet og som da bygde på flere års erfaringer med proletariatets diktatur. Dette er misbruk av Lenin.

Jeg skal i det følgende utdype disse påstandene nærmere — og til slutt ta for meg spørsmål som har med kontrarevolusjon og sosialistisk demokrati å gjøre.

SENTRALISERING ELLER DESENTRALISERING?

Først bør vi klargjøre et viktig punkt. Vi veit at arbeiderklassens organisering, både i fagforeninger og f.eks. i kommunistpartiet, er resultat av ei historisk utvikling og i særdeleshet et resultat av den stillinga arbeiderklassen har i produksjonen.

Nå virker det som om det er en del uklarhet om hvordan samfunnsøkonomien skal organiseres under sosialismen. Betyr utviklinga i retning kommunismen økt sentralisering — eller økt desentralisering?

Nødvendigheten av en sentralisert beslutningsmyndighet over økonomien er også et resultat av den historiske utviklinga av produktivkraftene. Lovmessighetene i den kapitalistiske økonomien skaper sjøl en stadig større grad av sentralisering, store kapitalister sluker de små, frikonkurransekapitalisme går over i monopolkapitalisme og statsmonopolkapitalisme. I stadig større grad erstattes de spontane mekanismene på markedet med tiltak med statlig kontroll, styring og plan-

SOSIALISME I NORGE

En sosialistisk planøkonomi må bygge på stor grad av sentralisering. Det gjør at datateknologien kan utnyttes maksimalt og fører med seg store sprang i den økonomiske utviklinga.

legging av økonomien. Denne prosessen fullfører den materielle forberedelsen til en sosialistisk planøkonomi.

En sosialistisk planøkonomi må i utgangspunktet bygge på den grad av sentralisering som er oppnådd under kapitalismen og den må bygge på den erfaring, den ekspertise og de instrumenter for økonomisk planlegging som er utvikla under det kapitalistiske Norge. Samtidig vil utviklinga av datateknologien, som vi ennå bare står ved begynnelsen av, føre til et enormt sprang i muligheten for innhenting og bearbeiding av informasjon og skape helt nye muligheter for sentral planlegging av økonomien. Men planøkonomi krever at hele økonomien i stadig større grad fungerer som *én* velsmurt maskin, og det krever at alle delene i denne maskinen trekkes sammen, blir *samordna*, dvs. styrt. Det krever altså *sentralisme*: Styring fra ett senter.

Dette er det objektive, økonomiske grunnlaget for at marxismen bygger på sentralisme og avviser anarkisme. Det er

ikke minst derfor Slagstads og SVs kommunalsosialisme, som bygger på ideen om en *av-sentralisering* av økonomien i retning av små sjølberga enheter, avslører seg som ikke bare utopisk i forhold til sosialismen, men som et historisk tilbakeskritt i forhold til det nivået kapitalismen har nådd.

Videre: Utviklinga av sosialismen til kommunisme betyr *ikke* at sentralismen blir gradvis avskaffa, f.eks. i retning av stadig større grad av desentralisering og sjølbestemmelse for lokale myndigheter. Tvert imot. Sosialistisk desentralisering er nødvendig på et visst nivå. Men utviklinga av produktivkreftene, spesielt innfor relativt tilbakeliggende sektorer av økonomien, vil skape grunnlag for overgangen til stadig høyere eiendomsformer og gjøre det mulig å trekke stadig flere områder *direkte* under sentralplanen. Ta f.eks. familiehusholdninga, som langt inn i sosialismen fortsatt vil være den enkelte families oppgave og ansvar. Med utviklinga av produktivkreftene og den gradvise

avskaffelsen av kjernefamilien og integrering i nye kollektive samlivsformer og boformer (på stadig høyere nivå), blir den daglige husholdninga, oppdragelsen av barna osv. et kollektivt ansvar og en del av den sentrale samfunnsplanlegginga.

VERDENSSØKONOMI

Eller kan vi tenke oss den gradvise integreringa av jordbruket med industrien, den gradvise utviskingen av skillet mellom bonde, arbeider og intellektuell, uten at alle disse områdene trekkes stadig mer direkte under den sentrale planen? Og kravet til sentralisme vil tilta og nå et høyere nivå i og med at sosialismen har seira i verdensmålestokk, nasjonene gradvis forsvinner, økonomien blir en *verdensøkonomi* og der en allsidig og rasjonell utnyttelse av de geografiske, klimatiske og andre fordeler kan utnyttes over de tidligere grensene og fullt ut. I og med overgangen til kommunismen vil ledelsen miste sin klassekarakter, sin partikarakter, og ledelse gjennom undertrykking vil opphø-

SOSIALISME I NORGE

re. Men kan noen fortelle meg hvordan den kommunistiske verdensøkonomien skal fungere uten en eller annen form for ledelse?

Saka er den, at vi på dette nivået endelig er kommet fram til den type ledelse som JM ønsker for sosialismen. Det krever en kommunistisk overflødsøkonomi, avskaffelse av klassene og klasseinteressene, en høyt utvikla kommunistisk bevissthet blant massene (dvs. djup innsikt i samfunnsspørsmåla og ei kollektiv innstilling til løsinga av dem). Først på dette grunnlaget vil et representativ-organ virkelig gjenspeile folkets interesser og den vil derfor også erstatte det kommunistiske partiet som den høyeste form for organisering og ledelse.

Men vi skal snakke om sosialismen. Vi er enige om at den krever ledelse. Men hvem skal sitte i denne ledelsen? Det er dette det rår uenighet om. Det er dette vi skal se nærmere på.

SOSIALISME MED STORTING?

Jeg er fullstendig klar over at JM flere steder snakker om nødvendigheten av kommunistpartiets ledelse under sosialismen. Men konsekvensene av de praktiske forslaga hans peker etter min oppfatning i motsatt retning. Hva er det han sier:

«På distrikts- og sentralplan må høyeste myndighet være representativforsamlinger som er valgt gjennom almennevalg...»

Det heter også: **«Disse representative organene er reelt sett overordna byråkratiet ved at det velger lands- og fylkesregjering, og folk til de viktigste embetsmannsstillingene.»**

Når det gjelder dette organets forhold til kommunistpartiet, så sier JM:

«Det er ei målsetting at ei sentral folkevalgt forsamling skal bli landets høyeste myndighet. Innafor de folkevalgte organene må AKP(m-l) (altså kommunistpartiet) kjempe om oppslutning om si kommunistiske linje.»

Videre heter det: **«Partiløse, lovlige organisasjoner og partier har rett til å stille til valg med konkurrerende lister til de listene som kommunistpartiet støtter.»**

Slik jeg ser det uttrykker disse få setningene JM sitt syn på statsmakta under sosialismen, i hvert fall når det gjelder de viktigste prinsipielle spørsmåla.

For det vi her snakker om er ikke de ulike formene for arbeidermakt som en sosialistisk stat finner det formålstjenlig å opprette. I Sovjet bygde de på systemet med *sovjeter*. I Kina har de bl.a. oppretta folkekongresser på ulike nivåer, med flere partier representert og med ei regjering utgått fra Den nasjonale folkekongressen.

Men det som her er poenget, er at alt det JM sier, peker i retning av at dette regjeringsorganet, valgt gjennom almene valg, er landets *høyeste politiske myndighet*. Kommunistpartiet er, som parti betrakta, politisk underlagt dette organet og må kjempe sammen med andre partier for å vinne innflytelse i det.

Hva betyr det? Det betyr at det er dette regjeringsorganet — og ikke partiet — som står for ledelsen av planøkonomien. Det er denne regjeringa — og ikke partiet — som kommanderer den statlige voldsmakta. Det er denne regjeringa — og ikke partiet — som er ledende i staten.

Nå syns jeg at JM sin regjering mest av alt minner om det Stortinget vi har i dag. Men JM kaller ikke representativ-organet sitt for Stortinget. Han kaller dette og andre folkevalgte organer på lavere nivåer for *representative arbeidermaktsorganer*.

Videre gjør ikke JM det helt klart om disse organene skal velges med utgangspunkt i arbeidsplassene (dvs. f.eks. fagforeningene) eller på regionalt grunnlag. I og med at JM flere steder understreker at det dreier seg om arbeiderråd og organer for arbeidermakt, så vil jeg velge og tolke ham i retning av at arbeidere skal sikres en særlig høy grad av representasjon i disse organene.

Men akkurat dette spiller jo veldig liten rolle med tanke på det som her er poenget: Nemlig at det ikke er partiet som har den øverste politiske makta i landet, men ei regjering valgt gjennom almene valg, og at alle partier, og dermed sjølsagt også kommunistpartiet, er politisk underlagt denne regjeringa.

Nå tar JM visse forbehold: Han sier: **«Jeg kan ikke uten videre gå inn for at alle partier skal sidestilles m.h.t. økonomi, sendetid i TV, antall aviser etc.»** Og i dette ligger det vel at kommunistpartiet, og kanskje noen andre partier, skal nyte noen lovfesta særrettigheter.

Men kamerat JM, da må jeg spørre: Hvilket organ er det som fastlegger disse

lovene, disse særrettighetene? Det kan jo sjølsagt ikke være andre enn den folkevalgte regjeringa, landets øverste politiske myndighet. Men det er jo dermed like klart at dette organet utmerka godt kan sette f.eks. kommunistpartiets TV-rettigheter ut av kraft, f.eks. ved at flere enn 50% av de valgte representantene går inn for at disse rettighetene settes ut av kraft.

Videre sier JM: **«Jeg mener f.eks. at partiet bør ha en lovfesta rett til politiske kommisærer i folkehæren. Jeg mener det er en av forutsetningene for at makta kan overlates til representantive arbeidermaktorganer. Disse kan ikke uten videre kuppes — og hæren bli brukt mot partiet.»**

POLITISK KOMISSÆR I HÆREN?

Nå er det nokså uklart for meg hva JM legger i dette å ha rett til politiske kommisærer i hæren. Kan det oppfattes i retning av at JM går inn for at kommunistpartiet skal ha den politiske makta over hæren? Sann at kommunistpartiet, når alle andre posisjoner er tapt, kan ha hærmakta i bakhånd? Dette er absurd.

Av minst to — vidt forskjellige grunner — er de absurd. For det første består den statlige voldsmakta ikke bare av hæren. Den består av de andre våpengreine, av lovene, domstolene, fengslene, politiet, det hemmelige politiet osv. Dessuten spiller hele dette registret av statlige voldsinstrumenter ingen tilbake-trukket rolle, liksom bak kulissene av klassekampen for øvrig (til tross for Gramsci). Den som kjenner det minste til klassekampen i de sosialistiske landa til nå veit at denne klassekampen ikke har arta seg som en kameratslig meningsbrytning, der f.eks. trusselen etter anvendelsen av maktmidler har vært uten innflytelse på utforminga av politikken. Tvert imot. Det er *utenkelig* at den klassen og det partiet som kontrollerer voldsmakta skulle tape alle politiske posisjoner — til det liksom bare står med den reine og nake voldsmakta tilbake.

For det andre, så strider hele denne ideen mot JM's egen filosofi, som jo nettopp går ut på å forhindre at kommunistpartiet skal kunne holde seg ved makta, når det ellers har tapt all innflytelse. For hva er vitsen med å bygge opp en mot-

SOSIALISME I NORGE

Magdahl mener at partiet bør ha lovfesta makt til å ha politiske kommissærer i hæren. Lund mener at det er sjølmotsigende når Magdahl samtidig mener at partiet ikke skal tviholde på makta hvis de har mistet støtten i folket. (Foto: Klassekampen)

De representative folkevalgte organene som Magdahl mener skal ha den faktiske makta vil ha en ganske annen funksjon enn et avislesende Storting. (Foto: Klassekampen)

makt til partiet, hvis partiet likevel kan bruke hæren mot den?

Altså står vi tilbake med den konklusjonen at disse politiske kommissærene JM snakker om ikke har noen avgjørende politisk innflytelse over hæren.

For øvrig skal det ikke mer enn en enkel beslutning til i regjeringa for å sette den lovfesta rettigheten til politiske kommissærer ut av kraft. Skjønt det er strengt tatt ikke gang nødvendig å sette disse lovene ut av kraft. For landets regjering, som kommanderer voldsmakta, kan med suveren forakt for alt som heter lover rett og slett oppløse kommunistpartiet og henge alle lederne. Ja, som den triste skjebne til Allendes sosialistparti i Chile viste, så er den formelle regjeringsmakta ikke engang nok, hvis en ikke kontrollerer våpenmakta. Dette er kjernespoørsmålet, og det vil det fortsette å være under hele sosialismen, dvs. så lenge det eksisterer en stat.

La meg trekke inn enda et sitat fra JM som bekrefter at han går mot at kommunistpartiet skal være den ledende politiske faktor i landet. Så sier han:

«Om det proletariske diktaturet skal utvikles i retning av kommunismen — krever det at stadig flere folk trekkes med i avgjørelsesprosessen, bare slik kan demokratiet bli til en vane som Lenin snakker — (Og dette kan vi slutte oss helt til, men så sier han:) Det er åpenbart at det er avgjørelsesmyndigheten til sjuende og sist ligger hos partiet — står i veien for ei slik utvikling.»

Da vi forutsetter at JM går inn for ei utvikling i retning av kommunismen, blir konklusjonen at han går imot at kommunistpartiet skal ha den siste avgjørelsesmyndigheten, akkurat som han går imot at partiet skal ha den øverste politiske makta i staten. Jeg må da virkelig spørre:

Når partiet hverken får avgjøre eller får makt til å avgjøre, hva blir det da igjen av partiets ledelse? Absolutt ingenting.

DET ØKONOMISKE GRUNNLAGET FOR SOSIALISME

Nå blir det innvendt mot dette:

Dersom partiet fører en korrekt politikk, vil det vinne folkets tillit og bli valgt til regjeringssparti gjennom almene valg. Dersom partiet fører en ukorrekt politikk vil folket vende seg fra partiet og velge et

SOSIALISME I NORGE

annet parti, som fører en politikk som mer samsvarer med folkets interesser.

Etter min oppfatning vitner en sånn tankegang om nokså urealistiske forestillinger om hvordan klassekampen i det sosialistiske Norge vil arte seg.

For det første: Vil det eksistere et økonomisk grunnlag for klassekamp i det sosialistiske Norge?

Ifølge JM vil det finnes en viktig forskjell mellom tidligere sosialistiske land, som bygde på forholdsvis tilbakeleggende økonomi — og den norske sosialismen, som vil bygge på en høyt utvikla økonomi. Om de tidligere sosialistiske landa slår han fast at den tilbakeleggende økonomien satte ei klar ramme for den politiske utviklinga. Og så sier han:

«I land med en framskreden økonomi og teknologi vil det være et materielt grunnlag for å gi politikken virkelig forrang — og det kan bli mulig å gå raskere fram med endringer i arbeidsdelinga, avbyråkratiseringa av staten, begrensning av markedets og den borgerlige rettens rolle.»

Hva menes her med **«framskreden økonomi»**? Og hva menes med at **«politikken skal få virkelig forrang»**?

Dette er et viktigs spørsmål. Slik jeg ser det er det en nær sammenheng mellom JM sitt syn på økonomien under sosialismen — og hans politiske modell bygd på arbeiderråd og representativorganer. Så har JM åpenbart ei forestilling om at det sosialistiske Norge med en viss grad av sannsynlighet kan overta en så framskreden økonomi at — som han sier det — **«det vil være mulig å gå mer direkte i gang med å rive ned arbeidsdelinga, løse motsigelsene mellom intellektuelt og manuelt arbeid, mellom by og land»** osv. Med andre ord: Overgangen fra kapitalismen til kommunisme skulle bli en forholdsvis rask prosess. Så vidt jeg forstår, er det dette JM mener når han snakker om at **«politikken skal få virkelig forrang»**.

Etter min mening smaker dette nokså sterkt av *historisk idealisme*. Det er marxistisk barnelærdom, at skal politikken bli en virkelig mektig kraft i å forandre samfunnet, så må den korrekt gjenspeile de økonomiske lovene for samfunnsutviklinga. Og saka er jo den at sjøl med en så framskreden økonomi som den norske i dag — eller om 25 år — så er det svært langt fram til vi kan snakke om å rive ned

arbeidsdelinga, oppheve klassene osv.

Jeg trur at den gryende datarevolusjonen vil skape et virkelig sprang i utviklinga av produktivkreftene. Også på andre områder vil vitenskapene sprengje eksisterende barrierer og bane vei for frigjøring av menneskene og legge grunnen for de visjoner om opphevelsen av arbeidsdelinga og et overflodssamfunn som Marx snakker om. Men foreløpig står vi bare ved begynnelsen av den nye teknologiske revolusjonen som først sosialismen vil gjøre mulig å bringe til full utfoldelse. Og det vil ta tid.

Ei linje for **«å gi politikken forrang»** — nemlig i den forstand at en går i gang og **«river ned arbeidsdelinga»** før de økonomiske forutsetningene for det er tilstrekkelig utvikla, er politisk subjektivisme og idealisme.

Når f.eks. sentralkomiteen i det kinesiske kommunistpartiet i 1958 slo fast i resolusjonen om etableringa av folkekommunene, at dette tiltaket var et viktig tiltak for å komme raskere til kommunismen, et mål «som ikke ligger fjernt unna», så uttrykker dette etter min mening subjektivisme og idealisme, for i virkeligheten lå økonomien på den kinesiske landsbygda på et svært lavt nivå, også etter organiseringa i folkekommuner.

MOT GLANSBILDE AV NORSK SOSIALISME

Jeg trur ikke vi skal lage noe glansbilde av hvordan den norske høyt utvikla økonomien vil komme til å se ut under sosialismen. Også i lang tid etter revolusjonen vil det forekomme giftutslipp fra fabrikker, og arbeidsulykker som resultat av utilstrekkelig arbeidervern. Arbeiderne vil fortsatt knuges under maskinenes herredømme, fremmedgjøres i forhold til hverandre, i lang tid vil arbeidet for det store flertallet bli mer slit enn glede og først og fremst et spørsmål om å tjene til livets opphold. I lang tid vil hovedtrekka i den nåværende samfunnsmessige arbeidsdelinga bestå: Noen vil passe smelteovner, noen vil kjøre tog, noen er nødt til å pakke fisk. Noen vil sitte i den politiske ledelsen som bl.a. innebærer å foreta politiske prioriteringer mellom utbygginga av forsvaret, viderføring av Nordlandsbanen eller utbygging av sjukehus og helsevesen osv.

Jeg er ikke uenig med JM i at et sosia-

listisk Norge bygd på en framskreden økonomi vil ha større forutsetninger for at arbeiderklassen skal få innflytelse på de politiske beslutningene og at utviklinga mot kommunismen kan gå raskere enn i tidligere sosialistiske land.

Men jeg mener at JM overvurderer mulighetene for rask politisk utvikling og undervurderer hvordan økonomien gjennom hele sosialismen vil skape et grunnlag for klassekamper, til dels svært harde klassekamper.

Tenk bare på det mye diskuterte spørsmålet om sjølberging. Sett at den politiske ledelsen i landet etter grundige analyser av den internasjonale situasjonen kommer fram til at det er en livsnødvendighet å satse på en radikal utbygging av det norske landbruket, med henblikk på å gjøre Norge sjølberga med de viktigste livsmidler. Økonomisk vil det måtte innebære enorme verdioverføringer fra industrien og andre sektorer til landbrukssektoren. Det vil bety lavere lønn og lavere pensjoner. Den planlagte og nødvendige utbygginga av sjukehus og andre sosiale institusjoner må legges på is. Viktige tiltak for å hindre miljøforurensning må likeledes vente på ubestemt tid.

Det skal ikke mye fantasi til for å forstå at dette kan sette enheten i folket på en alvorlig prøve. Uten tvil vil det være grunnlag for splittelse av alliansen mellom arbeidere og bønder. Uten tvil vil det oppstå såkalte talsmenn for arbeiderklassens interesser, dvs. fordekte kontrarevolusjonære som fisker i rørt vann, og de vil komme fram i partiet, i fagforeningene og i andre organisasjoner. Og dersom de er dyktige vil de kunne klare å rive store deler av arbeidermassene med seg mot ledelsens linje.

Sjøl sagt vil de ikke opp mot ledelsens linje med sjølberging fremme ei linje for absolutt null sjølberging. De vil tvert imot fremme sine paroler taktisk, gi inntrykk av å vurdere alle sider på ansvarlig vis, for så å fremme paroler på en slik måte og utelukkende ut fra prinsippet om å motarbeide ledelsen og den sosialistiske staten.

Poenget her er ikke å diskutere hva som er denne riktige sjølbergingslinja for det sosialistiske Norge. Poenget er å gi en illustrasjon av hvordan klassekampen vil arte seg under sosialismen — nesten uopphørlig. Ledelsen må hele tida legge opp til en politikk ut fra hva som tjener sosialismens langsiktige interesser og hel-

SOSIALISME I NORGE

heten i folket. Motstanderne vil hele tida utnytte de problemene som oppstår og utnytte de enkeltklassene og gruppenes kortsiktige særinteresser i den hensikt å fremme kontrarevolusjon. Ledelsen vil derfor også måtte se seg nødt til å iverksette beslutninger som er upopulære i *store eller mindre deler* av befolkninga. Men skal ledelsen derfor gi makta til et annet parti?

Jeg er temmelig sikker på at etter intervensjonskrigene i 1921 i Sovjet, og den økonomiske krisa landet da var oppe i, så hadde en eventuell avstemning eller Gallup ikke gitt bolsjevikpartiet 20% av stemmene engang. Hadde det i den situasjonen vært riktig av bolsjevikpartiet å gå av? Knappt noen vil mene det. Men er det ikke nokså naivt å anta at ikke liknende situasjoner kan oppstå i det sosialistiske Norge?

En må også tenke seg den håpløse situasjonen en ledelse befinner seg i, som må konsentrere alle krefter om å gjennomføre kortsiktige, populære tiltak for å holde på makta.

Det ville være en fullstendig opportunistisk politikk og et forræderi overfor arbeiderklassens langsiktige interesser, reint bortsett fra at denne ledelsen ville gå under etter å ha vikla seg inn i et håpløst forsøk på å tilfredsstille ulike og motstridende kortsiktige gruppeinteresser.

Konklusjon: Det vil gjennom hele perioden med sosialisme i Norge eksistere et økonomisk grunnlag for klasser og klassekamp, noe som alle kontrarevolusjonære krefter vil forsøke å utnytte til det ytterste. Hvis det derfor skal være et prinsipp at det partiet som skal representere arbeiderklassen og lede utviklinga av sosialismen, skal være nødt til å konkurrere med andre partier og organisasjoner om massenes umiddelbare oppslutning for ikke å tape i valg, så vil proletariatets diktatur gå under før det har fått etablert seg.

HVORDAN BRUKE LENIN

Jeg skal så gå over til å si litt om bruken av Lenin i samband med dette spørsmålet.

I drøftinga av hva de marxistiske klassikerne mener har JM lagt særlig vekt på Lenins Staten og revolusjonen og de perspektivene han her trekker opp.

Jeg er helt enig med JM i at Staten og revolusjonen er et verk en ikke kommer

utenom når det gjelder å trekke opp perspektivene for utviklinga av sosialismen. Spesielt understrekinga av at proletariatet må bygge opp en ny type stat og en ny type demokrati, samt forsvaret av den marxistiske statsteorien mot forskjellige anarkistiske og borgerlige forvrengninger, er viktige.

Derimot mener jeg det er fullstendig feilaktig når JM tar Lenin til innekt for ei linje som går ut på at ei regjering, valgt gjennom almene valg — og ikke kommunistpartiet — skal ha den politiske ledelsen og makta under sosialismen.

For problemet med Staten og revolusjonen er for det første at dette verket ikke behandler kommunistpartiets rolle under sosialismen overhodet. Derneft bør en merke seg at dette verket er skrevet før Oktoberrevolusjonen, dvs. før bolsjevikene hadde noen som helst egne erfaringer med proletariatets diktatur.

At JM ikke gjør seg noen refleksjoner vedrørende det siste, er desto mer merkelig som han tydeligvis ønsker å rehabilitere Staten og revolusjonen mot påstander om at dette verket er «litt livsfjernt eller utopistisk, eller inneholder ideer som vi ikke skal ta helt på alvor». Men dersom dette er korrekte påstander — hva da?

Vel, etter min oppfatning er det faktisk beviselig at Lenin i 1917 og de nærmeste åra hadde idealistiske forestillinger om hvor raskt det var mulig og oppheve arbeidsdeling og skape kommunismen. For sjøl om politikken med krigskommunisme var objektivt begrunna i den militære situasjonen og nødvendigheten av streng sentralisme, så hadde den også grunnlag i en feilaktig oppfatning om muligheten for å gå direkte over til kommunismen. Så sto bolsjevikene — og deriblant Lenin — på det synet at revolusjonen allerede hadde avskaffe pengesystemet. Dette blei i den grad alment godtatt at det ikke engang blei stilt spørsmål om å gjenreise finans- og kredittsystemet etter revolusjonen. I 1921 ga Lenin følgende sjølkritiske vurdering av denne tida:

«Vi vart borte av garde på toppen av ei bylgje av entusiasme, vi vekte først den politiske entusiasmen og så den militære entusiasmen til folket, og vi venta at vi kunne løyse økonomiske oppgaver som var like store som dei politiske og militære oppgavene vi hadde løyst med å lita beinvegs på denne entusiasmen. Vi venta

— eller kan henda er det rettare å seia at vi rekna med uten å ha tenkt tilstrekkelig gjennom det — at vi skulle greia organisera den statlege produksjonen og den statlege fordeling av produkta etter kommunistiske retningslinjer i et småbondeland beinvegs slik som den proletariske staten gav ordre om det. Røynsla har gjeve prov for at vi tok feil.» (Fra «Fjereårsdagen for Oktoberrevolusjonen», Verker i utv., bind 12, side 114).

Det må være innlysende at det er en viss sammenheng mellom de tankene Lenin gjør seg om statsmakta i Staten og revolusjonen og forestillingene om at det skulle være mulig å organisere økonomien etter kommunistiske retningslinjer rett etter revolusjonen i 1917. Lenin sjøl slår fast at det var feil.

I drøftinga av hvordan proletariatets diktatur blei tillempa i de første åra etter Oktoberrevolusjonen, syns jeg i det hele tatt JM legger en ensidighet for dagen når det gjelder utvelgelsen av stoff — og det skjer på en måte som slett ikke får fram hva Lenin egentling mente om forholdet mellom partiet og andre organisasjoner.

Så peker f.eks. JM på at Trotski og Bukharin i 1920 og 21 sto for det synet at fagforeningene skulle legges direkte under staten. Trotski snakka om å militarisere fagforeningene. Og som JM sier, så var dette et forsøk på å almenngjøre de ekstraordinære linjene som krigskommunismen hadde krevd.

Men sånn som JM framstiller det, får vi inntrykk av at det er Trotskis og Bukharins linje som står opp mot Lenins linje fra Staten og revolusjonen, skrevet fire år tidligere.

Men hvorfor legger ikke JM fram Lenins sitt syn på fagforeningene fra 1921, når han legger fram Trotskis og Bukharins? Saka er nemlig den, som JM ikke peker på, at den daværende ideologiske kampen om fagforeningene dreide seg om to feilaktige retninger — ikke bare en. Og det er ikke først og fremst kampen mot Trotskis ideer som her er interessant, men kampen mot den andre feilaktige retningen, nemlig kampen mot den såkalte Arbeideropposisjonen. Og etter min mening er denne kampen spesielt interessant fordi Arbeideropposisjonen i sin kjerne sto for det samme synspunktet som JM gjør i dag.

SOSIALISME I NORGE

Hva sto Arbeideropposisjonen for? Arbeideropposisjonen sto for det synet at økonomien i landet skulle avgjøres av en såkalt All-russisk kongress av produsenter. Denne kongressen skulle velges gjennom almene valg fra fagforeningene. Arbeideropposisjonen blei altså danna i klar opposisjon til kommunistpartiets ledelse.

Hvorfor mener jeg dette synet i sin kjerne er identisk med JM sitt syn? Jo, fordi begge syna går imot kommunistpartiets ledelse. Begge syna vil sette opp ei regjering valgt gjennom almene valg — der arbeiderne sikres en særlig høy representasjon. Forskjellen er at Arbeideropposisjonen ville foreta disse valga utelukkende ut fra fagforeningene, mens JM ikke gjør det helt klart på hvilket grunnlag valgene skal foregå. Lenin kalte Arbeideropposisjonen et syndikalistisk og anarkistisk avvik fra marxismen. Og sjøl om JM snakker om *«arbeiderråd»* i stedet for fagforeninger, så er essensen det samme: Former for organisering av arbeidere på grunnlag av direkte og almene valg som skal styre landets økonomi. I alle fall inneholder JM sitt syn et sterkt element av syndikalisme og anarkisme.

Nå er Lenins syn på forholdet mellom parti og fagforeninger som han legger fram i kampen både mot Trotskis feil og mot Arbeideropposisjonen i 1921 særlig viktig, nettopp fordi det her dreier seg om en situasjon der landet er i ferd med å vende tilbake til normale tilstander, der krigskommunismens unntakstilstand avløses av overgangen til NEP. De synspunktene Lenin her legger fram gjelder altså ingen unntakstilstand, noe han nettopp framholder i polemikken mot Trotski.

Jeg vil bry forsamlingen med å trekke fram noen sitater fra Lenins oppgjør med Arbeideropposisjonen. Han sier:

«Marxismen lærer — og denne lære er ikke bare formelt bekreftet av hele den Kommunistiske Internasjonale i vedtakene fra Kominterns 2. kongress (i 1920) om hvilken rolle proletariatets politiske parti må spille,

men er også bekreftet i praksis av vår revolusjon — at bare arbeiderklassens politiske parti, dvs. det kommunistiske partiet, er i stand til å samle, oppdra og organisere den fortropp for proletariatet og alle de arbeidende massene, som alene kan være i stand til å motstå denne massens uunngåelige og småborgerlige vakling, de uframkommelige tradisjonene og levningene av yrkesmessig sneversyn og faglige fordommer blant proletarene og lede hele proletariatets samlede virksomhet, dvs. lede det politisk og derigjennom lede alle de arbeidende massene. Uten dette lar proletariatets diktatur seg ikke gjennomføre.

En uriktig forståelse av det kom-

munistiske partiets rolle i forholdet til det partiløse proletariatet, og deretter i forholdet mellom første og annen faktor overfor hele massen av det arbeidende folk, er et grunnleggende teoretisk avvik fra kommunismen og et avvik i retning av syndikalismen og anarkismen, et avvik som gjennomsyrrer alle standpunktene til Arbeideropposisjonens gruppe.» (Fra «Collected Works, bind 32. s. 246).

Legg merke til at Lenin ikke utelukker at han snakker om forholdet mellom partiet og fagforeningene. Legg merke til at han snakker om forholdet mellom partiet og det partiløse proletariatet overhodet — og uavhengig av hvordan det partiløse proletariatet er organisert, enten i fagforeninger, eller sovjet, eller arbeiderråd.

Trotski i kjent agitatorisk stil. Lund mener at Lenins polemikk mot Trotskis oppfatning av forholdet mellom parti og fagforeninger også rammer Magdahls argumentasjon.

SOSIALISME I NORGE

Årsaken til dette er sjølsagt den grunnleggende historiske erfaringen, som også JM peker på, at proletariatet og de arbeidende massene ikke av seg sjøl er i stand til å utvikle noen kommunistisk bevissthet. Den må tilføres dem utafra. Det betyr, som Lenin nettopp sier, at der hvor den kommunistiske bevisstheten ikke eksisterer, der vil massene være underlagt en uunngåelig småborgerlig vakling, noe som gjør det helt utenkelig at massene umiddelbart — eller gjennom representasjon *gjennom almene valg*, skulle kunne gjennomføre en korrekt, marxistisk politisk linje for økonomien.

Gang på gang framholdt Lenin at fagforeningene, liksom andre organer for de arbeidende massene, måtte være en *skole i kommunisme og i ledelse*. Han sa:

«Er det slik at hver eneste arbeider har greie på hvordan staten skal styres? Folk som arbeider i det praktiske liv veit at det er reine eventyr, at millioner fagorganiserte arbeidere hos oss gjennomgår det som vi alltid har sagt at fagforeningene er, nemlig en skole i kommunisme og ledende virksomhet. Når de har gått i denne skolen et antall år, vil de ha lært det, men det tar tid...» (Collected Works 32, s. 61)

Til slutt i samme artikkel slår Lenin fast: **«For å styre trenger vi en hær av stålsatte revolusjonære, av kommunister. Denne hæren fins, og det er partiet. Alt dette syndikalistiske sludderet om nominasjon av produsenter med bundet mandat (dvs. ideen om at toppstillingene til samfunnsforvaltningen skulle velges fra fagforeningene. PL) må slenges i pakkurven. Å ture fram med dette betyr i virkeligheten å sette partiet utafør og gjøre proletariatets diktatur i Russland umulig. Det er det standpunktet jeg mener det er min partiplikt å gjøre greie for.»**

Dette er klar tale. Og her mener jeg det ikke nytter å komme trekkende med Staten og revolusjonen som motbevis. For det dreier seg om er — som Lenin sier — de som styrer er en hær av stålsatte revolusjonære, av kommunister. Og en kan si hva en vil om de former for arbeiderråd og representative organer som JM vil sette i styringa for sin sosialisme, men de utgjør i hvert fall ikke noen hær av stålsatte revolusjonære — dvs. av kommunister. Som Lenin sier, så er det bare partiet som kan fylle denne funksjonen.

TILBAKEBLIKK PÅ TROTSKI

For øvrig er det andre interessante aspekter ved den historiske kampen om partiet og fagforeningene fra 1921, som JM altså tar opp, men bare behandler deler av. Så nevner han at det ikke var bare Trotski, men også Bukharin som sto for statliggjøring av fagforeningene. Men det han *ikke* nevner var at Bukharin i dette spørsmålet gikk fra den ene sida til den andre. For etter å ha støtta Trotski på spørsmålet om statliggjøring av fagforeningene, så støtta han Arbeideropposisjonen gjennom å gå inn for syndikalisering av staten. På den måten bygde Bukharin bru mellom disse to feilaktige linjene.

Fra kommunismens historie er vi jo kjent med at Trotski og Bukharin begge sto for vakling fra det ene feilaktige standpunktet til det andre. Bukharins særegne standpunkter i 1921 avslører dessuten de grunnleggende feilaktige fellestrekkene ved begge standpunktene, nemlig at de begge bygger på identitet mellom fagforeningene og staten.

I denne oppfatninga kommer jo dessuten det feilaktige synet som trotskismen har på forholdet mellom parti — stat — og arbeiderklassen til uttrykk. Et syn som har ført til at trotskismen gjennom hele sin historie har vakla mellom en ultravenstrepolitikk (som til tider har vært fascistisk i innhold) og en reint sosialdemokratisk politikk, eller forsøk på å kombinere disse sidene.

Saka er jo også den, at da Trotski kom mer åpent i konflikt med kommunistpartiet, så utvikla mer og mer det synet på forholdet mellom parti og andre organisasjoner seg som vi kjenner fra trotskismens seinere historie.

Og i og med at JM trekker fram Trotski anno 1921 som et ideologisk motstykke til det synet han sjøl legger fram, så mener jeg det må være legitimt å trekke fram noen sitater fra en seinere dato, nemlig utdrag fra en resolusjon fra 1977, vedtatt av det trotskistiske såkalte 4. internasjonale sekretariat. Der står bl.a. å lese:

«Det stalinistiske alternativet er basert på at et enkelt parti, i arbeiderklassens navn, skal inneha statsmakta under proletariatets diktatur. Dette alternativet er basert på følgende antakelser: At det ledende partiet har et monopol på teoretisk kunnskap og er garantert ufeilbart.

At arbeiderklassen er for politisk tilbakestående, for influert av den borgerlige og småborgerlige ideologien, for opptatt av umiddelbare materielle fordeler til å utøve en direkte kontroll over statsmakta gjennom demokratisk valgte arbeidermaktsorganer.»

Om trotskistenes eget program heter det:

«Arbeiderklassen vil utøve sin statsmakt innafor rammen av helt andre statsinstitusjoner enn de man finner i det kapitalistiske samfunnet. Disse nye institusjonene vil bygge på og være en forlengelse av de selvstendige, demokratisk valgte og

SOSIALISME I NORGE

sentraliserte arbeiderrådene, hvis grunnleggende kjennetegn ble trukket opp av Lenin i «Staten og revolusjonen»: Direkte valg av alle delegater, regelmessig rotasjon av valgte representanter, prinsippet om at ingen skal tjene mer enn en fagarbeider... osv» (vi har hørt om disse prinsippene i JM's innledning).

«... vårt program om sosialistisk demokrati basert på arbeiderråd og et flerpartisystem innen hvilket den revolusjonære avantgarden (altså partiet) kjemper for det politiske lederskapet ved å vinne arbeiderklassens flertall for det revolusjonære programmet.»

SPØRSMÅLET OM KONTRAREVOLUSJON

Hva er årsaka til at kontrarevolusjoner oppstår? Hvordan forhindre dem?

I tidligere diskusjoner om dette temaet har jeg fått høre at jeg legger for liten vekt på faren for kontrarevolusjon — og for liten vekt på at kontrarevolusjonene har skjedd gjennom kommunistpartiene sjøl. Jeg er delvis enig i denne kritikken. Jeg er enig i at jeg har lagt for liten vekt på at ledelsen har hatt spesielle privilegier og at det har utvikla seg et byråkrati skilt fra folket. Og jeg har tydeligvis ikke tenkt godt nok igjennom hva sosialistisk demokrati vil si. Men jeg er ikke enig i alt som er sagt.

Når det f.eks. blir påstått at privilegier og maktmonopol, og derav følgende degenerering av partiet er kontrarevolusjonens hovedårsaken, f.eks. i Sovjet, så er jeg uenig. Jeg vil kalle det en grov forenkling.

Jeg står fast på at hovedfaren for kontrarevolusjonen ligger i den makta og innflytelsen klassefiende har, særlig i den grad klassefiende kan utnytte tilbakelegggenhet i økonomien og tilbakelegggenhet bevissthet hos de arbeidende massene og feil politikk fra kommunistpartiet.

Videre, at de kontrarevolusjonære krefte, etter å ha mislykkes i et åpent forsøk på å gjenvinne makt, vil forandre taktikk og prøve å bekjempe det sosialistiske systemet innafor, dvs. fordekt som revolusjonære. Det er derfor Mao snakker om at klassekampen fortsetter innafor kommunistpartiet og at denne kampen er en refleksjon av klassekampen i samfunnet. Mao snakker altså om de to linjene, den

proletære og den kapitalistiske linja, innafor partiet sjøl, han sa at Krustsjovklikken tilrana seg ledelsen i kommunistpartiet. Men han sa aldri at kommunistpartiet som helhet, eller et flertall av medlemmene, eller et flertall av ledelsen, sto for kapitalistiske linjer. Heller ikke under Kulturrevolusjonen sa Mao at flertallet av ledelsen sto for kapitalistiske linjer. Han sa at flertallet var bra, eller ganske bra, men at det gjaldt å rette skytset mot den lille håndfull av kontrarevolusjonære folk i maktstilling i partiet. Jeg mener derfor heller ikke det var Maos tanke å sette partiets ledelse ut av kraft under kulturrevolusjonen. Kulturrevolusjonen blei (så vidt jeg skjønner) i hvert fall i utgangspunktet leda av sentralkomiteen, sjøl om den åpenbart over lengre perioder mista grepet om denne ledelsen.

Det som imidlertid er riktig — og som er av største betydning — er at det under Stalin utvikla seg et byråkrati, et slikt med privilegier og gruppeinteresser som sto i motstrid til proletariatets interesser. Dette har JM sagt mye bra om i innledninga si. Årsaka til dette nevnte også JM: Han nevnte de særs vanskelige objektive forholda og han nevnte feil i kommunistpartiets politikk, som vi til og med kan spore tilbake til feil i Stalins filosofi. Og at framveksten av dette byråkratiet underletta Krustsjovs makterobring er hevet over enhver tvil.

Det jeg er uenig med JM i er måten han vil løse dette problemet på. Han vil fjerne svakhetene i kommunistpartiets ledelse gjennom å avskaffe kommunistpartiets ledelse. Da har han riktignok løst dette problemet, men han har skaffa seg et mye større — i realiteten uløselig — problem. Jeg er derfor enig i mange av de tiltaka JM foreslår for at partiet *ikke* skal skille seg fra folket, men jeg er uenig i sånne tiltak som betyr en svekkelse av ledelsen.

Jeg skal avslutningsvis si noe om hva jeg mener er avgjørende for at kommunistpartiets ledelse skal bli bedre, at enheten mellom arbeiderklassen og partiet skal bli styrka, og hvordan det arbeidende folket på den måten skal bli forent i kampen for å utvikle sosialismen.

HVORDAN SIKRE ARBEIDERKLASSENS MAKTTILBAKELIGGENDE UNDER SOSIALISMEN

1) Vi er alle enige om at arbeiderklassen i

stadig større grad må trekkes med i funksjoner som har med statsstyringa å gjøre. Dette må skje både ved at det opprettes særskilte organer, slik som f.eks. fagforeninger, arbeiderråd, representativorganer, særskilte kontrollorganer osv. — og ved at partiets sammensetning, og særlig de ledende organene, stadig må bedres i retning av en større andel arbeidere.

Men forutsetninga for at arbeiderklassens deltakelse i politikken skal bli reell, og ikke bare en formsak, er den gradvise utviklinga og fostringa av arbeiderklassen til kommunistisk bevissthet. Ingen behersker marxismen-leninismen som en naturgave, den må læres (og for den saks skyld: på nytt og på nytt). Ingen behersker statsledelse og planøkonomi på forhånd. Det må læres.

Den norske sosialistiske staten vil ha et stort fortrinn framfor mer tilbakelegggenhet sosialistiske land. Den vil ha en arbeiderklasse med et høyt kulturnivå og et høyt produksjonsteknisk nivå. Dette er viktige forutsetninger, men det er langt fra nok til å gjøre arbeidere til gode politikere. Dessuten trekker det i negativ retning at den norske arbeiderklassen har stått under det ideologiske hegemoniet til sosialdemokratiet så lenge. Også etter revolusjonen, etter at den norske arbeiderklassen har gått gjennom harde klassekamper som utvilsomt vil høyne dens politiske nivå betydelig, så vil den sosialdemokratiske og borgerlige ideologiske arven henge igjen i lang, lang tid. I generasjoner. Og som Lenin peker på, vil den også bli reproduert i det nye samfunnet, bl.a. gjennom den fortsatte eksistensen av borgerlige rettigheter.

Når det gjelder dette spørsmålet, så må partiets ledende rolle være klar. Massene skal oppdras i marxismen-leninismen-Mao Zedongs tenkning, altså partiets egen ideologi, og bare partiet sjøl kan ta på seg oppgava å lede fostringa av arbeiderklassen. Det å neglisjere denne uhyre viktige oppgava vil etter min oppfatning utgjøre den mest alvorlige trussel mot partiets ideologiske grunnlag mot arbeidermakta og mot proletariatets diktatur.

Kontrarevolusjonen til Krustsjovklikken illustrerer dette godt. På den 19. partikongressen i 1952 blei det bl.a. slått fast at partiet alvorlig hadde forsømt den ideologiske fostringa og kampen mot borgerlig innflytelse (at denne kampen hadde karakter av å kaste vrak på alt det

SOSIALISME I NORGE

bra borgerskapet hadde skapt, bl.a. innfor vitenskapen, gjorde sjølsagt ikke saka noe bedre) slik at borgerlig tankegods floret i partiet, og naturlig nok i enda mye større grad blant de partiløse massene, særlig på landsbygda. Det var i den situasjon med ideologisk tilbakeleggenhet og økonomisk vanskelige kår at Krustsjov kunne svinge seg opp. Han framsto som jordbrukets mirakelmann som gjennom landbruksreformer skulle løfte den sovjetiske bonden opp til velstand. Arbeiderne lovet han økt levestandard. Blant de intellektuelle åpna han for liberalisering og «tøvær». Ifølge brødrene Medvedev («Krustsjov ved makten» — Tiden 1977) gikk Krustsjov i spissen for å rehabilitere flere millioner folk som satt innesperra i fangeleire, og det bidro også til å øke hans popularitet. Noe av det som Krustsjov gjorde var kanskje riktig og nødvendig. Mye av det han sa var bløff. På enkelte områder, som f.eks. landbruket, så avslørte han seg mer og mer som en skrythals og sjarlatan, og det politiske innholdet i summen av tiltake hans var *kapitalisme*.

Faktum er at Krustsjov hadde en folkelig maske, var ganske populær og hadde mye støtte blant massene. Jeg sier ikke at massene i Sovjet ønska kapitalisme. Det gjorde de helt sikkert ikke. Men massene identifiserte ikke Krustsjovs politiske linjer som kapitalistiske, i hvert fall for det store flertallets vedkommende (enkelte steder, som i Tblisi i Georgia kom det til demonstrasjoner mot Krustsjovs sverting av Stalin på kongressen i 56). Den viktigste politiske motstanden møtte Krustsjov i partiledelsen sjøl, fra folk som klart så hva slags politikk Krustsjov var i ferd med å sette ut i livet.

Når jeg hevder at massene i Sovjet var uskolerte og under innflytelse av borgerlig ideologi, så innebærer dette på ingen måte mistillit til massene — eller at jeg hovmodig stiller meg over dem.

Poenget i dette spørsmålet er at vi ikke kan ta utgangspunkt i ønskedrømmer, vi må ta utgangspunkt i fakta. Det betyr ikke at ikke kommunistpartiet må være dristig i å gi arbeidere ansvar og oppgaver i ledelsesfunksjoner. Men vi må ikke være blinde for at de arbeidende massene har blitt materielt, kulturelt og ideologisk undertrykt gjennom flere hundre år og derfor inntil videre mangler forutsetninger for å styre planøkonomien.

Spørsmålet om marxismen er ikke et spørsmål om den enkeltes subjektive innstilling. At en er revolusjonær trenger ikke å bety at en er marxist. 9/10 av dem som kaller seg sosialister er uenig med kommunistene i den politiske linja for utviklinga av sosialismen, kanskje diamentralt uenig. Jeg sier ikke at kommunistene veit alt best, kommunistene er ofte svært uvitende. Men når den økonomiske planen for det sosialistiske Norge skal utformes, så må det skje ut fra en marxistisk strategi for utviklinga fram til kommunismen. Og i utgangspunktet er massene uskolert i marxisme. Det er ikke noe nedlatende i å si det. Det er et faktum som vi må ta som utgangspunkt i politikken vår.

Krustsjov hadde en folkelig maske og ble ganske populær ved å strø om seg med tomme løfter. Slik kunne han gjennomføre kontrarevolusjonen uten at det var noe massene ønska.

PRODUKTIVKREFTENES UTVIKLING OG ARBEIDERKLASSENS MAKTT

Men skal arbeiderklassen utvikle en kommunistisk bevissthet så forutsetter det noe mer, nemlig rask utvikling av produktivkreftene og rasjonalisering av produksjonen, sånn at livet for arbeiderne kan bli bedre, tryggere, rikere, sånn at en stadig større del av dagen kan frigjøres til å utvikle ånden, til å føre et rikt kulturelt liv og delta aktivt i politisk arbeid.

På et så lavt nivå av produktivkreftenes utvikling at arbeidsdeling i det store og hele er den samme, så lenge *noen* fremdeles må være smelteovnsarbeidere, *noen* fabrikkdirektører og *noen* eksperter på planøkonomi, og så lenge arbeidsdagen legger beslag på en så stor del av arbeidernes kraft og overskudd — så lenge vil en virkelig politisk utvikling av arbeiderklassen til statspolitikere være vanskelig, problemet med reell arbeiderkontroll ikke bli endelig løst, og faren for ei revisjonistisk utvikling av partiet følger også større. Et stykke på vei kan dette bøtes ved at ledende kader deltar i en viss tid i produksjonen og ved at alle problemer legges fram så åpent og klart som mulig sånn at massene kan ta stilling til dem. Men den avgjørende faktoren er at partiet uopphørlig må arbeide aktivt for å utvikle arbeiderklassen politisk på basis av en stadig utvikling av produktivkreftene.

DEMOKRATIETS BETYDNING

2) Så er dette et spørsmål om demokrati.

Men når vi snakker om demokrati, mener vi da det samme? Det kan være nyttig å skille ut i hvert fall to betydninger av dette begrepet, så vi veit hva vi snakker om.

I sin opprinnelige betydning kommer ordet demokrati fra gresk og betyr *folkestyre*. Og i denne betydninga, nemlig at folket sjøl i stadig større grad tar direkte del i statsstyringa og utforminga av sin egen framtid, i denne betydninga er sosialismen, i hvert fall potensielt, uendelig mer demokratisk enn kapitalismen. Men ei forutsetning for at demokratiet i denne forstand blir reelt, er som før nevnt at arbeiderklassen fostres i den marxistiske ideologien, for bare på den måten kan de bli til gode politikere for seg sjøl. Dette er den ene betydninga.

Den andre betydninga er det vi forbin-
der med borgerlig demokratiske rettighe-
ter, nemlig retten til å si hva en vil, retten
til å danne politiske partier, retten til å
danne arbeiderråd, retten til å streike osv.

I denne betydninga av demokrati kan
arbeiderklassen nyte en utstrakt grad av
demokrati, uten egentlig å ha noen avgjø-
rende innflytelse på sin egen framtid,
sånn som f.eks. i Norge i dag. I denne be-
tydninga er demokratiet en form for stat-
lig maktutøvelse, en form for borgerska-
pets undertrykking av arbeiderklassen, et
middel til å opprettholde borgerskapets
diktatur.

I denne betydninga, nemlig betydninga
bestemte rettigheter og friheter, er de-
mokratiet under sosialismen heller ikke
noe annet enn en form for statlig maktu-
tøvelse, og et *middel* til å opprettholde
proletariatets diktatur. Å prinsippfeste
f.eks. streikeretten som et *mål for sosia-*
lismen, mener jeg er et klart brudd med
marxismen. Spørsmålet er i stedet om
den sosialistiske staten er *tjent med* at ar-
beidere kan gå ut i streik. Så lenge det
f.eks. er slik at den sosialistiske staten må
basere seg på et til dels borgerlig og byrå-
kratisk sjikt i ledelsen av bedriftene, kan
det synes riktig at arbeiderklassen skal ha
streikerett for å kunne møte overgrep fra
bedriftsledelsen. På den annen side bør
sånne konflikter ikke skade interessene til
andre grupper av arbeidere og den sosia-
listiske økonomien som helhet. På sikt
må utvilsomt utviklinga av den sosialisti-
ske staten gå i retning av å oppheve strei-
keretten (og andre borgerlige rettigheter)
fordi sosialismen sjøl litt etter litt fjerner
det økonomiske og objektive behovet for
sånne rettigheter. Ved overgangen til
kommunismen dør staten gradvis bort.
Ledelse og organisering av samfunnsøko-
nomien gjennom statlig undertrykking
forsvinner, det borgerlige demokratiet
forsvinner.

Spørsmålet om de borgerlig demokra-
tiske rettighetene under sosialismen er
særlig knytta til det som Mao har kalt
motsigelser i folket. Det problemet Mao
her har i sikte er nettopp det som Stalin
løste så dårlig (og som JM har vært inne
på) og som går ut på å skille motsigelsene
mellom folket og klassefienden fra de
motsigelsene som finnes innafor folket
sjøl. Disse to typene av motsigelser må
behandles forskjellig. Dersom motsigel-
sene i folket behandles feilaktig kan de

Per Lund ville gå mot å la en stor avis av Aftenpostens type aktivt propagandere mot sosialismen, her er det Klassekampen som propaganderer for sosialismen i bybildet. (Foto: Klassekampen)

utvikle seg til å bli antagonistiske motsi-
gelser, noe som vil svekke enheten i fol-
ket, hindre den sosialistiske oppbygginga
og øke mulighetene for kontrarevolusjon.

Skal vi ha full ytringsfrihet under sosia-
lismen? I praksis fins det ingen ting som
heter «full ytringsfrihet», det er en bor-
gerlig abstraksjon. Retten til å ytre seg er
nødvendigvis knytta til den forma den må
skje gjennom, f.eks. ei avis eller en taler-
stol eller TV, og vil sjølsagt begrense den
enkeltes mulighet til å ytre seg. Jeg er ik-
ke for full ytringsfrihet under sosialismen.
Med det mener jeg ikke at ikke hvem som
helst *normalt* skal kunne kritisere partile-
delsen på en kafe uten å måtte risikere
politiavhør og fengsel. Men jeg ville gå
imot at det skulle bli mulig å etablere en
landsomfattende storavis av Aften-
postentypen, som aktivt propaganderte
for å styrte kommunistpartiet og opprette
kapitalismen. Hvis en sånn avis fikk an-
ledning til å spre sine bakvaskelser fritt og
i masseomfang, ville det gjøre proletaria-
tets diktatur umulig.

Nå er det ikke undertrykkinga av kon-
trarevolusjonær propaganda som har
skada det sosialistiske demokratiet i de
sosialistiske landa til nå (tvert imot). Men

det har vært innskrenkninga av retten og
muligheten til overhodet å komme med
synspunkter som avviker fra den offisielt
aksepterte linja. Hvis en lærer på filoso-
fisk institutt er uenig i sider ved den dia-
lektiske materialismen, så bør han nor-
malt få tid og spalteplass til å føre fram
synspunktene sine. Men det som er viktig
i denne sammenheng er frigjøringa fra
den dogmatiske oppfatninga at marxis-
men har et ferdig svar på alle de vitenska-
pelige, økonomiske spørsmål som utvik-
linga stiller. Derfor må det skapes former
for demokrati som muliggjør en fri og
fruktbar debatt om f.eks. vitenskapelige
spørsmål på en måte som tjener utviklin-
ga av sosialismen.

Det må også skapes demokratiske or-
ganer og masseorganisasjoner, slik som
f.eks. arbeiderråd (hva vi nå legger i det
begrepet), kommuniststyrer, pensjonistfo-
reninger osv. som skal tjene ulike formål
under den sosialistiske staten. Bør f.eks.
et kommuniststyre ha bestemmende myn-
dighet? Innafor bestemte rammer — ja,
f.eks. retten til å beslutte oppretta en
fiskforedlingsbedrift, liksom en fagfore-
ning bør ha rett til å avsette en udugelig
fabrikkdirigør. Men sånne rettigheter

SOSIALISME I NORGE

kan ikke være noe absolutt prinsipp og mål for sosialismen. Staten, under kommunistpartiets ledelse, må ha muligheten til å gripe inn dersom f.eks. en fagforeningsbeslutning er uhyre skadelig for landet. Og som tidligere nevnt: Gjennom utviklinga av sosialismen, gjennom overgangen til høyere eiendomsformer og integreringa av all produksjon direkte under sentralplanen vil også sånne lokale organer gradvis opphøre.

Formålet med slike demokratiske organer og slike demokratiske rettigheter er jo at de vil bli en avgjørende viktig form for å bringe fram objektivt eksisterende motsigelser, sånn at de kan bli løst på en tilfredsstillende måte. De vil bli en viktig form til å frigjøre krefter, sunn og nødvendig kritikk, la 100 tankeretninger kappstrides og la folket mobiliseres til beste for sosialismen.

Til slutt: Er jeg for retten til andre partier? Dette er et taktisk spørsmål. Det er for det første et spørsmål om styrkeforholdet mellom klassekreftene under den nye sosialistiske staten. Dersom den sosialistiske revolusjonen blir til på grunnlag av en enhetsfront mellom flere partier, så er dette en taktisk situasjon som sannsynligvis vil kreve at det fortsetter å være flere partier. Men dersom ikke kommunistpartiet har ledelsen og makta i denne fronten — vil heller ikke proletariatets diktatur være fullstendig etablert, dvs. den sosialistiske revolusjonen er ikke fullført. Sosialisme betyr proletariatet og dets parti ved makta.

Derneft er dette et spørsmål om å løse motsigelser i folket. For så lenge det fremdeles eksisterer sterke strømninger av borgerlige og småborgerlige ideer i folket, slik at det objektivt eksisterer et grunnlag for store motsigelser, så kan eksistensen av borgerlige partier (dvs. andre partier enn kommunistpartiet) være den mest hensiktsmessige forma å få fram disse motsigelsene gjennom, i stedet for at de skal undertrykkes og liksom damp under trykk istedet sprengte seg vei på en annen og mye farligere måte. Dette må vurderes konkret. På lang sikt, dvs. etter at den politiske bevisstheten i folket er utvikla til et høyere nivå, så vil disse partiene som en sjølsagt ting overflødiggjøres og opphøre og eksistere.

PRINSIPPER FOR PARTINORMER OG PARTIDEMOKRATI

3) Til slutt vil jeg kort komme inn på be-

tydninga av at partiet opprettholder og styrker de marxist-leninistiske partinormene og prinsippene for partidemokrati.

Jeg er enig i mye av det JM har pekt på når det gjelder faren ved at en maktstilling kan føre til privilegier og korrupsjon. Det betyr at det er nødvendig å ta svært alvorlig på sånne saker som har med privilegier og materielle fordeler å gjøre. Jeg slutter meg helt til prinsippet om at ledende kader ikke skal ha lønn utover industriarbeiderlønn, at de heller ikke skal nyte andre former for privilegier, som ikke er nødvendig for utførelsen av jobben. Jeg er enig i at vi må studere de negative erfaringene fra de sosialistiske landa til nå og trekke de nødvendige slutningene av dette.

Hovedrettesnora for partinormene må være Maos prinsipp om enkelt liv og hardt arbeid. Alle partimedlemmer, og i særdeleshet den ledende kaderen, må gå i spissen for å sette disse prinsippene ut i livet. Det samme gjelder prinsippene for kritikk- og sjølkritikk, anvendelsen av masselinja, både innafor partiet og i forholdet til de partiløse massene. Jeg trur ikke det rå uenighet om at de marxistiske prinsippene for partiet og partilivet er sunne og korrekte.

Et særlig viktig spørsmål er partidemokratiet. Grunnlaget for partidemokrati er den demokratiske sentralismen og den konsekvente overholdelsen av prinsippene for denne. Det vil bl.a. si prinsippet om *kollektiv ledelse* og mot alle tendenser til ledelse gjennom klikker og mot all persondyrking. All fraksjonisme må bannlyses, men det må rå en ånd som gjør at det enkelte partimedlemmet åpent tør legge fram sitt syn f.eks. på eksisterende tendenser til korrupsjon, uten fare for personlige represalier. Partidemokratiet er en avgjørende faktor i å hindre korrupsjon i partiet.

JM sier at det ikke nytter å bekjempe korrupsjon og privilegier innafor partiet gjennom å appellere til kaderen. Det er idealisme, sier han, fordi den privilegerte situasjonen som folk ved makta har virker inn på tenkinga deres.

Jeg er ikke enig i dette. Jeg mener det uttrykker ei nedvurdering av kommunistpartiet og kommunistpartiets medlemmer. Skal vi trekke konsekvensen av det JM sier, så blir det faktisk naturnødvendig at ledelsen blir mer og mer korrupt, at kommunistpartiet må degenerere.

Jeg har ingen illusjoner om at det vil la seg gjøre å utrydde alle tendenser til privilegiedannelser før på lang sikt, hverken i Kina eller Norge, men det vil hele tida være en kamp om disse spørsmåla innafor kommunistpartiet, mellom ei proletær og ei borgerlig linje. JM nevner sjøl hvordan f.eks. det kinesiske kommunistpartiet nå avslører byråkrati og privilegier i stor stil. Han er redd for at de ikke går djupt nok. OK, det er mulig, men at det i det hele tatt blir tatt et oppgjør med sånne tendenser viser at denne linjekampen foregår.

Makt korrupperer, mener JM. Men kan han da vennligst forklare hvordan den regjeringa *han* ønsker seg ved makta skulle være noe mindre utsatt for korrupsjon og privilegier enn kommunistpartiet? Kan han forklare hvordan ei regjering som ikke baserer seg på en marxistisk ideologi, som ikke har marxistiske normer for et sunt og korrekt partiliv skulle være noe mindre utsatt for korrupsjon enn en ledelse som bygger på marxismen?

Hvis svaret er at medlemmene av den folkevalgte regjeringa står under massenes kontroll, så kan dette likefullt tillempestes for tillitsfolk i partiet. Partikaderen må stilles ansvarlig overfor massene, og statsfunksjonærer som blir avslørt som korrupte må bli fjerna fra sine stillinger enten de er partimedlemmer eller ikke. (For øvrig mener jeg at JM har illusjoner om de praktiske mulighetene for massekontroll av statsbyråkratiet. Poenget er at dersom det ikke fins et ledende *kommunistparti som sjøl tar initiativet* til en slik kontroll og en slik utrenskning, så fins det ingen annen politisk kraft til å gjøre dette, og da vil «massenes kontroll» bli reine slag i lufta).

Konklusjon: Jeg er enig i mye av den kritikken som JM reiser mot korrupsjon og byråkrati i de regjerende kommunistpartiene. Jeg er enig i at privilegier og korrupsjon er med og legger grunnlaget for kontrarevolusjon. Jeg er svært uenig i tesen om at kontrarevolusjonene rett og slett kan tilskrives privilegier og makt i kommunistpartiene. Og endelig er jeg grunnleggende uenig i løsningsforslaget hans — som i sin konsekvens går ut på å fjerne kommunistpartiet fra den politiske ledelsen og sette et annet organ i stedet — et løsningsforslag som vil umuliggjøre proletariatets diktatur overhodet.

Per Lund

Skal partiets ledelse baseres på vold eller overbevisning?

— Replikkveksling Magdahl — Lund

Magdahl:

Jeg tror at en del av utgangspunktet for uenigheten mellom PL og meg, er at vi vurderer årsakene til de kontrarevolusjonene som har vært forskjellig. Det jeg tror vi er enige om, er at i den første fasen etter revolusjonen så vil hovedfaren utgjøres av den åpne motstanden til borgerskapet. Den vil prøve å bruke væpna midler til å bekjempe den sosialistiske staten. Men etter hvert mener jeg at hovedfaren utgjøres av degenerering av det kommunistiske partiet, gjennom at kommunistpartiet har en materiell særstilling, som gjør at det får privilegier å forsvare. Det dannes altså et materielt grunnlag for at det utvikles en revisjonistisk politikk. Det var opplagt det som skjedde i Sovjet. Utviklinga av Krustsjov-fløya hadde et materielt grunnlag i de privilegiene som partimedlemmene i Sovjet hadde.

Jeg mener PL faktisk står for en slags konspirasjonsteori, når han sier at det ikke var degenereringa av kommunistiske ledere som førte til kontrarevolusjon i Sovjet, men at borgerskapet forkledde seg som marxister og sneik seg inn i de revolusjonæres rekke og nådde fram på den måten. Jeg mener at det er en idealistisk forklaringsmåte. Det er f.eks. ikke tvil om at Enver Hoxha sto for en kommunistisk politikk i kampen mot den tyske fascismen. Derfor mener jeg også at en av de viktigste kritikkpunktene mot Per Lund er hans undervurdering av de farene som ligger i partiets spesielle stilling, og at det kan skape en ny overklasse.

Så sier PL at jeg går mot kommunistpartiets ledelse. Men da må PL nå endelig svare på: Mener han at det er identitet mellom *ledelse* og *bestemmelse*? Jeg sier: Partiet kan godt lede fagforeninger, uten at de dermed har vetorett overfor fagforeningene. Før når jeg har diskutert med PL så har han framstilt sosialis-

men som en periode der ledelsen må fatte ei rekke upopulære vedtak, ei rekke vedtak som er mot flertallet i folket. Jeg mener at PL da ser vekk fra et viktig problem, nemlig at sosialismen ikke kan utvikle seg noe særlig raskere enn det er forståelsen i arbeiderklassen og folket gir grunnlag for. Du kan ikke få stor arbeidsdisiplin i fabrikkene uten at det er stor forståelse for det.

Resultatet av PL sin metode med å styre gjennom ei rekke upopulære vedtak betyr å bruke vold og tvang mot flertallet av folket.

Dette dreier seg om åssen du løser motsigelser i folket. Jeg mener at hovedmetoden må være politisk overbevisning. Og der du ikke greier å overbevise flertallet, er du nødt til å inngå kompromisser, du blir nødt til å bøye deg for det. Partiet er nødt til å finne seg i at det ikke er dets linje som blir satt ut i livet. PL sier at partiet ikke kan lede så lenge det ikke har makta for å få gjennom alt det det vil. Men partiet *kan* ikke få gjennom alt det det vil. Det kan ikke bruke vold når det ikke har greid å overbevise folk.

SOSIALISME I NORGE

Lund:

Debatten til nå har ikke rokka ved mitt standpunkt når det gjelder kommunistpartiets ledelse.

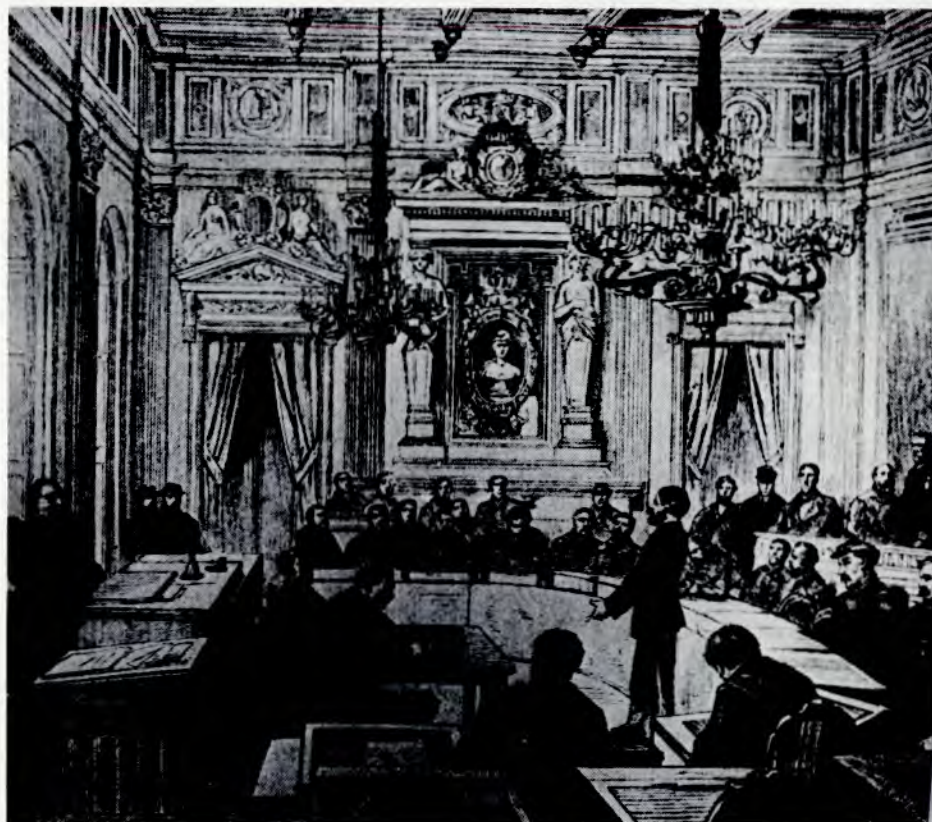
For betyr partiets ledelse at partiet skal være noe mindre underlagt massenes kontroll, skal massene i mindre grad trekkes med i styringa enn f.eks. i JM sin modell? Jeg mener — nei.

Jeg er også enig i at ledende kader ikke skal ha privilegier (unnatt sånne som er helt nødvendig for utførelsen av jobben). Enig at ledelsen ikke skal ha egne butikker, egne sjukehus, at unga skal gå på egne skoler osv. Ledende kader skal ikke ha høyere lønn enn industriarbeidere. Enig i at alle tendenser til korrupsjon skal slås hardt ned på. De som blir avslørt skal fjernes fra stillingen og eventuelt straffes. Enig i at det må skaffes særskilte organer (f.eks. arbeiderråd) som kan tjene disse ulike formåla og gjøre innsikt i statsarbeidet mulig. Det er vel knapt noen av disse prinsippene som JM nevner, som jeg er uenig i.

Men jeg vil stå beinhardt på kommunistpartiets ledelse og makt. Etter min oppfatning går JM sin modell imot at den marxistiske ideologien skal stå i ledelsen. Den forfekter en teori om at massenes spontane bevissthet er sunnere og bedre. Hvordan kommer det til uttrykk?

Det kommer til uttrykk bl.a. ved at JM sin modell, med en valgt regjering, en tilfeldig sammensatt regjering, som skal bringe fram de ideologiske strømningene som til enhver tid befinner seg blant massene, som ikke har partiets marxistiske normer for et sunt partiliv og rettesnor — at dette organet skal være noe mindre utsatt for korrupsjon enn kommunistpartiet. Det mener jeg ikke kan være riktig. Det er jo egentlig det samme som å si at det er den marxistiske ideologien som er grunnlaget for korrupsjon. For vi snakker her om organer for ledelse, som ifølge sin natur må ha en noenlunde permanent og stabil karakter, hvis det i det hele tatt skal være mulig med ledelse. En kan ikke drive å tilbakekalle representanter en gang i uka — i evig rotasjon. Vi må ha en ledelse, og det mener JM også. Og så mener JM at dette organet, valgt gjennom allmenne valg, er noe mindre utsatt for privilegier og korrupsjon enn kommunistpartiet?

Stortinget fra århundreskiftet kan neppe sammenlignes med det folkevalgte organet Magdahl vil ha etter revolusjonen, men Lund skjønner likevel ikke hvordan dette organet skal bli mindre utsatt for korrupsjon og degenerering enn partiet.

SOSIALISME I NORGE

Fra Pariserkommunen. Lund mener at proletariats diktatur må lære av de blodige erfaringene fra borgerskapets kontrarevolusjon. Først og fremst må arbeiderklassens makt sikres — sjøl om ikke alle midlene som brukes vil være like populære.

Saka er jo også den, at ønsket om at noen spesiell form for organisering skal garantere mot kontrarevolusjon, er idealisme. Sånne garantier finnes ikke. Men jeg tror jeg kan garantere at den type regjering som JM går inn for, vil være langt mer utsatt for privilegier og korrupsjon enn kommunistpartiet.

Så sier JM at jeg mener at kontrarevolusjonen ikke har sin årsak i degenerering i partiet. Han sier: PL sin modell hevder at borgerskapet, etter å ha mislykkes i å ta makta på åpent vis forsøker å gjøre dette på fordekt vis, gjennom kommunistpartiet. Han sier at dette er en konspirasjonsteori.

Men jeg har aldri sagt bare det som JM hevder. Jeg sa at grunnlaget for at borgerlige linjer vinner fram var følgende: For det første, at økonomien er på et lavt nivå. For det andre snakka jeg om det problemet at massenes kunnskap i marxisme og statsledelse fremdeles var på et lavt nivå. For det tredje snakker jeg om kommunistpartiets feilaktige linjer, som en viktig årsak. Og så snakker jeg også om at det har danna seg et byråkratisk sjikt med privilegier som en viktig faktor for kontrarevolusjon. Poenget er at jeg ikke gjorde det så enkelt som du sier.

LEDELSE BASERT PÅ VOLD?

Så sier JM at jeg bare går inn for ledelse gjennom tvang og vold. Nei. Jeg understreka også at metoden med politisk overbevisning må være hovedmetoden. Jeg sa heller ikke at ledelsen under sosialismen bare besto i å gjennomføre upopulære tiltak. Men saka er at vi ikke kan organisere oss med henblikk på den gunstigste mulige situasjon. Vi kan ikke være så naive. Flere gjentar stadig at vi må lære av erfaringene fra tidligere sosialistiske land. Men erfaringene derfra viser at klassekampen var hard og komplisert. Den viser at de gang på gang kom i situasjoner der det var nødvendig å tvinge gjennom upopulære tiltak. Da sier JM: «Arbeiderklassen må få anledning til å prøve og feile.» Da mener jeg du har illusjoner om karakteren av klassekampen. De ulike linjene på grunnplanet kommer til uttrykk i linjekampen i partiet. Ville du latt Trotskijs linje for industrialisering vinne? For at de skulle få prøve og feile? Det ville være hasardspill med proletariats diktatur. Dermed ikke sagt at ikke det er riktig og nødvendig at arbeiderorganer får sjøl-

stendighet til å bestemme, på bestemte nivåer og innafor bestemte rammer. Og prøve og feile. Vinnne erfaring. Utvikle seg.

Magdahl:

PARTIET ALLTID HØYESTE ORGANISASJONFORM

Det blir sagt at kommunistpartiet er arbeiderklassens høyeste organisasjonsform. Og det er jeg enig i at partiet *bør* være. Men saka er at det er noe partiet må tilkjempe seg gjennom praksis. Det er ikke noen sånn nådegitt gudegave.

Så sier PL at min teori fornektet marxismen-leninismen i ledelsen og at massenes spontane syn settes i stedet. Det er helt feil. Men poenget er at marsj-takta under sosialismen, det må uansett være et kompromiss mellom kommunistenes forståelse og massenes forståelse. Det dreier seg om en enhetsfront ved makta. På samme måte som det er i masseorganisasjonene i dag. Jeg kan ikke skjønne hvorfor ikke PL vil at AKP skal ha vedtektsfesta makt i Kvinnefronten, så lenge «AKP er den høyeste klasseorganisasjon og veit best». For PL kan det bare være *ett* argument for at det ikke skal være sånn — og det er taktisk begrunna, nemlig at folk ikke ville finne seg i det. Dette er konsekvensen av at du setter identitet mellom ledelse og bestemmelse.

Forskjellen i syn kommer veldig godt fram hvis du ser på lokalplanet, f.eks. i en bedrift med 200 folk. Hvordan skal forholdet mellom partiet og arbeiderrådet være der? Jeg mener partiet skal ha alle muligheter til å propagandere for sitt syn og forsøke og overbevise folk. Men hvis de ikke greier det, så betyr det at de ikke vant fram med linja på den bedriften og de må bøye seg for det. Sjøl om det kan bety at massene ikke fatter vedtak som er de beste.

Lund:

FRIVILLIG EVAKUERING AV UKRAINA?

Til det siste: I 1941 iverksatte det sov-

SOSIALISME I NORGE

jetiske kommunistpartiet en storstilt evaluering av industrien i Ukraina og de andre områdene som var i ferd med å bli besatt av tyskerne, over til den andre sida av Uralfjella. Sett at ei fagforening i den situasjonen hadde sagt: Nei — denne bedriften går ikke med på det.

Det var en ekstrem situasjon. Men poenget er det samme. JM vil pukke på synet sitt med å la den enkelte fagforeninga bestemme. Men hva er det JM gjør da? Han lar det avgjørende spørsmålet være: *Hvem* er det som bestemmer — ikke *hva*, hvilke politiske linjer, i hvis interesser er det dette skjer? Det er en helt feilaktig måte å stille spørsmålet på.

Så får jeg høre at jeg går inn for et skinnendemokrati, når jeg ikke vil la massene bestemme i de avgjørende samfunns-sakene, men bare i mindre, lokale saker.

Nå har ikke jeg sagt at jeg ikke går inn for at flest mulig skal få innflytelse på de avgjørelsene som blir tatt. Men hvis vi skulle gå ut med et program for sosialismen som sa at alle skulle få være med å bestemme alt, så ville det være en jævla bløff. Det ville være et virkelig opplegg for skinnendemokrati. Vi kan jo dele ut statsbudsjettet, som er en diger bunke med dokumenter til 3 millioner mennesker og be dem bestemme over dette. Og dette gjelder ikke sakene på den enkelte bedriften, men det gjelder sannelig ting som om vi skal prioritere utbygginga av forsvaret eller utbygginga av Nordlandsbanen. Dette krever bl.a. forståelse for den internasjonale situasjonen. Saka er at det som dere ønsker, dette at massene skal være med å *ta avgjørelser* i de store samfunns-sakene, det er ikke bare praktisk umulig. Det er i konsekvensen et opplegg for skinnendemokrati.

Magdahl:

KOMMISSÆRER I HÆREN?

Først hil spørsmålet om hvordan jeg kan tru at partiet vil beholde kommissærer innafor hæren. Jeg oppfatter det sånn at denne hæren utvikler seg gjennom en folkekrig og der partiet har hatt ledelsen i den hæren. Og i Kina f.eks. godtok massene fullt ut at partiet skulle ha denne særrettigheten, ut fra den rolle som partiet spilte i revolusjonen. Derfor trur jeg at

dette systemet med kommissærer er realistisk også i Norge.

Når det gjelder dette med Kvinnefronten og masseorganisasjonene i Norge i dag, det var et alvorlig ment spørsmål. Det må PL svare på. Skal det stå i vedtekten til Kvinnefronten at AKP skal bestemme der? For hvis det følger av det at kommunistpartiet er arbeiderklassens høyeste klasseorganisasjon at partiet skal bestemme, så må jo det bli konsekvensen. Og da er mitt argument mot det at enhetsfronten ikke vil godta det. Dessuten, hva ville vi egentlig ha vunnet ved at det sto i Kvinnefrontens vedtekter at AKP bestemmer? Ville en sånn rettighet styrka kommunismen i disse masseorganisasjonene? Poenget er at vi er avhengig av å overbevise folk.

Så mener jeg også at dette eksemplet

fra 1941 er godt, men ikke godt på den måten PL mener. For det viser at uten at du greier å mobilisere folk, kan du ikke utvikle sosialismen. Men samtidig skal det sjølsagt være demokratisk sentralisme innafor den sosialistiske staten. Sånn som du sier: Skal enhver fagforening få sette seg opp mot dette eller dette? Sjølsagt må en fagforening få sette seg opp mot dette eller dette. Sjølsagt må en fagforening bøye seg for høyere organer. Lavere organer må bøye seg for høyere organer, det er opplagt.

Lund:

PARTIET OG KVINNEFRONTEN

Jeg skal forsøke å svare på noen spørsmål som er reist. Først til dette

Når Lund vil fastslå partiets ledelse og vetorett under sosialismen — hvorfor ikke da fastslå AKP (m-l)s ledelse i f.eks. Kvinnefrontens vedtekter alt i dag, spør Magdahl.

SOSIALISME I NORGE

spørsmålet om Kvinnefronten skal vedtektsfeste at AKP skal ha makta. Jeg mener det er vår oppgave å utvikle ei linje for klassekampen under kapitalismen og under sosialismen. Dette krever ulike strategier og ulike prinsipper. Vi har til nå snakka en del om sosialismen, og nå får jeg spørsmål som dreier seg om en konkret sak under kapitalismen. Dette må altså behandles forskjellig. Under kapitalismen går vi inn for et organisert kommunistparti og vi går inn for andre kommunistiske organisasjoner. Vi går også inn for å vinne oppslutning i masseorganisasjoner, slik som fagforeninger, solidaritetsorganisasjoner osv., uten at vi går inn for at disse skal bli kommunistiske organisasjoner. Vi går derimot inn for at Rød Ungdom skal forbli en kommunistisk organisasjon. Kvinnefronten er ingen kommunistisk organisasjon — og bør heller ikke bli det etter mitt syn, men det bør være en kamp- og interesseorganisasjon for kvinnene i Norge med henblikk på å utvikle klassekampen blant kvinnene i Norge. Jeg er imot at AKP skal ha en lovfesta maktstilling i Kvinnefronten. Det ville gjøre dette til en kommunistisk kvinneorganisasjon. Men det er noe lurert med dette spørsmålet som henger sammen med det faktum at AKP har hatt stor innflytelse i Kvinnefronten og at AKP har gjort en del feil innfor Kvinnefronten.

Så til spørsmålet om det er identitet mellom partiets ledelse og bestemmelsesrett. Når jeg snakker om kommunistpartiets ledelse, så mener jeg at hovedmetoden må være politisk mobilisering av arbeiderklassen på grunnlag av politisk overbevisning, fostring og utvikling. På grunnlag av prinsippet fra massene til massene. På grunnlag av at massene, så langt som mulig, blir trukket med i aktiv statsstyring. Det er hovedmetoden.

Men under sosialismen er det klasser og klassekamp. Og det er en stat.

VOLDSMAKTA AVGJØRENDE

Kjerna i denne staten er voldsapparatet, hæren, domstoler, fengsler osv. Spørsmålet er: Hvordan skal kommunistpartiet forholde seg til dette? Jeg mener kommunistpartiet må kontrollere statsmakta. Ledelsen består nemlig også i å bruke disse maktmidlene dersom det oppstår en slik situasjon at proletariatets diktatur er tjent med at de blir brukt. Ledelse og makt er ikke det samme. Men det er en

intim sammenheng mellom ledelse og makt, og ledelse og bestemmelse. Det er det i det borgerlige samfunnet. Det vil være det under sosialismen. Du kan også ha ledelse gjennom prestisje, gjennom autoritet. Muligens kunne Jesus lede disiplene sine uten å bruke makt. Men tilstanden i det sosialistiske samfunnet vil ikke være så idyllisk. Der vil ledelse uten makt være en umulighet.

Så til spørsmålet om hvorfor jeg ikke kommer med noe nytt i diskusjonen. Jeg tør heller ikke å si at jeg har brakt inn noe nytt i denne debatten. Jeg har prøvd å bringe inn noe av det de marxistiske klassikerne har sagt om dette og jeg har prøvd å lære noe av erfaringene fra de sosialistiske landa til nå.

Jeg mener for øvrig at det synet JM står for heller ikke representerer noe nytt. Det er gamle saker. Jeg har allerede sagt at den såkalte Arbeideropposisjonen fra 1921 i hovedsak sto på det samme — og det mener jeg fortsatt. Det er sikkert noen nye formuleringer, noen nye nyanser. Men de grunnleggende linjene er de samme. Jeg mener for øvrig at dette er et problem. Jeg ser gjerne at vi kommer videre i denne debatten gjennom å finne fram til nye metoder for beslutningsprosesser og nye former for demokrati osv. Jeg er enig med han i sta som sa at vi må være dristige med å eksperimentere.

Til slutt: JM spør om jeg er enig i at det må være et kompromiss mellom massenes syn og kommunistpartiet. Ja, jeg er enig. Det vil være kompromisser hele veien. La oss ta et eksempel.

Nå ønsker Norcem å flytte Jøtul til Fredrikstad. Det går klubben på Jøtul imot. La oss tenke oss at dette skjedde under sosialismen. Vi har da to muligheter. Det ene er at ledelsen sier: Vi ønsker at dere flytter. Klubben sier nei, og ledelsen bøyer seg for dette. Den andre muligheten er at ledelsen, dvs. partiet ikke bøyer seg, fordi det er ei sak av største viktighet. Hvilken løsning er riktig? Det er umulig å si noe om på forhånd. Det avhenger av situasjonen. Det avhenger av den rolle som Jøtul spiller i klassekampen, i oppbygginga av økonomien, av ei rekke taktiske forhold. Det vil eksistere kompromisser hele tida, men det er ikke det som er poenget. Poenget er at hvis du fratar partiet muligheten til å bruke makt, dersom det er nødvendig, så gjør du proletariatets diktatur umulig.

LENIN:

Staten og revolusjonen. Forlaget Oktober (særlig s. 50 ff). Når det gjelder Lenins syn på forholdet mellom partiet og masseorganisasjonene, så er disse kortere stykkene aktuelle:

1) Utkast til resolusjon på RKP's 10. kongress om det syndikalistiske og anarkistiske avviket i partiet.

2) Fra artikkelen «Krisen i partiet».

3) Fra «Beretning om fagforeningenes rolle og oppgaver ...»

4) Fra «Nok en gang om fagforeningene, den nåværende situasjonen og feilene til Trotski og Bukharin».

Disse artiklene er bl.a. å finne i Ny Dag sitt samlebind «Marx-Engels-Lenin om syndikalisme og anarkisme».

STALIN:

Fra «Om leninismens grunnlag, del VIII: Partiet»

Fra «Om spørsmålene i leninismen, del V: Partiet og arbeiderklassen i systemet med proletariatets diktatur»

Begge disse utdragene er å finne i «Stalin — spørsmål i leninismen», forlaget Oktober, 1976.

Mao Zedong:

Fra «Om koalisjonsregjeringa, del IV, s. 220—227», verker i utv. bind 3, Forlaget Oktober.

Om folkets demokratiske diktatur, verk. i utv. bind 4, s. 389—401.

Om den riktige behandlinga av motsigelser i folket, bind 5.

Den store polemikken, bind 3 «Om den falske kommunismen til Khrusjtsjov og kva historiske lærdommer verda kan dra av han», s. 55.

SOSIALISME-DEBATT

Kamerat P.L. har i Klassekampen 2/7 et innlegg hvor han sier seg ganske misfornøyd ved måten denne diskusjonen har vært ført til nå. Han sier:

«Diskusjonen om demokratiet tyder på at ikke så reint få har mista det kommunistiske perspektivet av syne. Dermed skaper heller ikke sosialismen den gløden og entusiasmen vi trenger i det politiske arbeidet. Mange er pessimister, noen har mista trua på at sosialismen "er noe bedre enn kapitalismen" osv. Og igjen og igjen er det demokratiet det går på. Det er derfor heller ikke så forunderlig at mange stiller seg skeptiske og avvisende til å gi ut Kapitalen av Marx. For i dette tusen sider store verket, Marx sitt hovedverk, tar han overhodet ikke opp spørsmålet om demokratiet, hverken det kapitalistiske eller sosialistiske, ja, han nevner vel ordet knapt.»

Jeg synes det er vel og bra at kameraten ivrer for utgivelse og studium av Kapitalen, og er helt enig i dette. Dette er grunnleggende stoff. Og det er riktig at økonomiske forhold er helt avgjørende for utvikling av proletarisk demokrati, og til slutt, det klasseløse samfunn. Men jeg føler meg litt truffet av beskyldningen om perspektivløshet.

Jeg er arbeider og kommunist. Jeg blir stadig vekk utsatt for angrep både på pungen og demokratiske rettigheter fra makthaverne, fra arbeidskjøperne og myndighetene. Jeg er forbanna lei av disse gjentatte angrepa, og ønsker å få tatt kål på plageåndene. Revolusjon og arbeidermakt! Det er dette jeg først og fremst ønsker å jobbe for. Den dagen vi blir herrer i vårt eget hus, så har jeg en blåøyd tro på at arbeiderklassen sjøl med hjelp fra det kommunistiske partiet vil være i stand til å raskt utvikle produktivkreftene. (Da gjelder det imidlertid at vi på forhånd har studert den norske utgaven av Kapitalen, på forlaget Oktober.) Her har jeg et lyst og optimistisk sinn.

Folka på jobben sier: Dere AKPere er bra nok folk i dag, men vent om noen år, når dere får posisjoner, så blir dere like jævlige som de andre pampene vi har hatt før. Alle har vært store i kjeften til å begynne med, men så fort de har fått beina innafor... Se på den arbeidsformannen som går der borte, en gang var han tillitsmann og så raud som postkassa, i dag er han bedriftens verste spyttslikker! Nei,

Sosialisme og demokrati blir for tida flittig debattert, både i Klassekampen og Røde Fane. Debatten har i det siste skutt fart i diskusjonen om viktigheten av å få gitt ut KAPITALEN på norsk.

— Skal vi forkaste kultur-revolusjonen?

Debatt!

det er samme faen hva vi gjør, makta korrupperer, osv. osv.

Hørt denne melodien før? Vi er jo såvisst ikke enige, men det er fakta faen at arbeiderklassen i Norge har blitt forrådt 1001 gang. Så hvorfor skulle ikke dette skje igjen? For oss kommunister har den samme historien gjentatt seg, bare på et litt høyere plan: Revolusjonen i Sovjet blei forrådt, i Jugoslavia, på Cuba, så Vietnam, Albania og så videre. Jeg trur det er her pessimismen kommer inn blant progressive, kamerat P.L.! Hva hjelper det med vyer om kommunismen, når det ser ut som enhver arbeiderstat går til grunne etter 20, 30 eller 40 år? Det er derfor vi maser sånn om demokrati!

Gjennom de siste hendingene i Albania og Vietnam så har liksom forestillingene om «den demokratiske sentralismen»s ufeilbarlighet fått ett skudd for baugen. Jeg mener fortsatt at den demokratiske sentralismen er en organisasjonsform som er absolutt nødvendig for at arbeiderklassen skal kunne erobre makta. Samtidig har vi fått demonstrert at systemet, sånn som det har vært praktisert til nå, har en del svært alvorlige svakheter. Svært mye makt samles på svært få hender, noe som gjør sårbarheten stor for kontrarevolusjon. Det skulle vel være temmelig blåøyd å tro at AKP(m-l) var noe unntak. Stadige linjeskifter, hopp og sprett mellom «høyre» og «venstre» osv. gjør at store deler av arbeiderklassen fortsatt ser på partiet som en gjeng med sære tullinger. Og for å komme noen vei må vi nettopp diskutere spørsmålet om å styrke DEMOKRATIET. Vi må styrke partidemokratiet, slik at medlemmene kan kontrollere ledelsen effektivt og sikre partiets klassekarakter. Vi må finne løsninger som kan sikre arbeiderklassen kontroll over partiet under sosialismen, og også mulighetene for å hive partiet på dunken hvis det degenererer.

SOSIALISME-DEBATT

Noe av det jeg har støtta meg på og propagandert aktivt for i de åra jeg har vært kommunist er *kulturrevolusjonen*. Her blei virkelig pampevesenet holdt i øra! Eller var det ikke sånn? Kinesera heller nå til å forkaste hele greia. Er det riktig? Er det kulturrevolusjonen eller Deng & co. det er noe gæli med? I alle fall har mye tvil blitt sådd, og Maos prinsipp om kulturrevolusjoner kan ikke sies å være endelig stadfesta og regna som «god marxisme». Vi har dermed en uholdbar situasjon.

SVAKHETER I DEBATTEN

Kamerat Tron Øgrim prater om «Kulturrevolusjonens problem» i en holmgang om sosialisme og demokrati med professor Stigen i Røde Fane nr. 3-80. Mye av det han sier er jeg svært enig i, men det er en del jeg misliker. Han konkretiserer problemstillingen blant annet slik:

«Et av problemene med å undertrykke direktører, er bl.a. at det hindrer dem i å fungere som direktører. Og direktører er nødvendige hvis kinesere skal få flere sko o.l.

Dette er virkelig problemer som er svært vanskelig å løse.»

Seinere sier han:

«Fordelen med kulturrevolusjonen var at mye folk snakka da som ikke hadde snakka før. Ulempen med kulturrevolusjonen var at den terroriserte byråkratiet, byråkratiet består som kjent også av mennesker som dessuten har sin samfunnsmessige funksjon. Åssen gi til Per uten å ta fra Pål, dette er et virkelig problem.

Han sier også:

«Hvis du kjører overlegene i Kina ut i jordbruket, er det mange, også arbeidere og bønder, som ikke får operert ut blindtarmen sin, fordi det er så få leger. Det er jo ikke bra hvis du lager sosialisme for at folk skal få det bedre og der folk ikke får operert ut blindtarmen sin.»

Jeg skjønner ikke helt sammenhengen her. For det første: Det er ikke legene vi vil ha ut på jobb, under sosialismen. De får vi betale godt og se glade ut. (Det kinesera gjorde var vel heller ikke å sende legene ut på jordbruk, det de derimot gjorde var vel å sende en del av dem ut på landsbygda som leger. Dette for å gi kinesiske fattigbønder i avsidesliggende strøk en sjanse, sjøl med sprukken blindtarm.)

For det andre: Det er de politiske lede-

ra vi vil ha ut i arbeid. Direktøra og byråkratene også. Jeg synes at Tron Øgrim tenker for mye på disse. Vi ønsker å gjennomføre *proletariatets* diktatur, ikke direktørenes eller byråkratenes. Hvis TØ mener at arbeidermassene i Kina, eller i Norge for den saks skyld, ikke er modne til å regjere, så må han fritt få mene dette, men han vil i så fall ikke være noen marxist-leninist.

SER JEG SYNER?

Det er ikke min mening å henge ut noen, hverken TØ eller PL. Men jeg synes jeg aner en undertone i en del jeg har lest fra enkelte sentrale kamerater. Det er mulig jeg ser syner. Det ville vel være det beste. Men jeg synes jeg bør komme med det jeg mener likevel, for det kan muligens ha noe for seg:

Er det ikke veldig ensidig vekt på økonomiens betydning for tida? Er det slik at motsigelsen mellom produktivkraftene og produksjonsforholda blir satt opp mot klassekampen? Hvorfor denne bekymringen for direktører og byråkrater? Til helvete med dem!

I Kina virker det som om den nye linja er: Arbeidera skal jobbe som bare faen, fordi da får de ny sykkel og reise-TV og det kommunistiske overflodssamfunnet nærmer seg med hurtigtogs fart. Så får de overlate til sentralkomiteen, byråratene og direktørene å bestemme. Og disse må ikke under noen omstendighet forstyrres i sitt utrettelige arbeid. Ikke noe masete klassekamp, ingen veggaviser.

SPØRSMÅLET OM SOSIALISTISK DEMOKRATI ER VIKTIGST Å DISKUTERE NÅ

En kamerat fra «RUTE 80» hevda for ei stund sia i et innlegg i Klassekampen at teorien om kulturrevolusjonen var Mao Zedongs viktigste bidrag til marxismen-leninismen. Jeg veit ikke om jeg vil ta så hardt i. Men det jeg mener er at det største hølet vi har i teorien i dag er dette. Jeg liker ikke kineseras «korrigering». Det skulle være interessant å få en del ledende kameraters ideer om disse spørsmåla, f.eks. kameratene TØ og PL. Jeg tror at hvis AKP kunne servere noen skikkelige saker på dette området, så ville det kunne føre til en ganske så høy prestisje i arbeiderklassen. Vi er lei av å bli tatt ved nesa.

Kameratslig hilsen
UPSTART

KINA-DEBATT

Vi trykker her et debattinnlegg som tar opp spørsmål om utviklinga i Kina. Det var opprinnelig tenkt som polemikk mot en artikkelserie som stod i Klassekampen i våres.

Sjøl om vi på grunn av stor pågang av debattinnlegg ikke har fått plass til det før nå, mener vi fortsatt at det er av stor interesse. Det tar bl.a. opp klasseanalysen, kulturrevolusjonen, sosialismens økonomiske problemer og demokrati i Kina.

Hvilken klasse tilhører Kinas intellektuelle ...

Debatt!

ET POSITIVT SYN PÅ KINAS NYE POLITIKK

Signaturen F.S. har i en artikkelserie i Klassekampen tatt for seg Kinas nye politikk. Det han skriver er prega av spekulasjoner som er på høyde med borgerlige avisers Kina-dekning (på godt og vondt), av til dels skeive framstillinger av nye linjer i kinesisk økonomisk politikk uten å berøre de reelle problemene som disse linjene springer ut fra, og av en stor skepsis i det hele tatt når det gjelder sosialismens framtid i landet.

Kanskje har norske kommunister reflektert og spekulert for *lite* når det gjelder Kina? Likevel mener jeg vi skal holde fast på at vi må prøve å opplyse og skape forståelse for det kineserne gjør, både når de gjør rett og galt. F.S. sin artikkelserie

KKPs linje s

er ikke særlig egna til å gi kunnskap om Kinas nye linjer. Det bør den kritiseres for. Men den var egna til å få meg ned ved skrivepulten for å svare, og det er bra.

Jeg har ingen store ambisjoner, men skal likevel forsøke å forsvare noe av det nye i Kina. Jeg tar opp fire hovedpunkter:

- Den nye klasseanalysen
- Kulturrevolusjonen
- Utvidelser i det kinesiske demokratiet
- Økonomien under sosialismen

Men først vil jeg repetere det en leser skrev i Klassekampen nylig, nemlig at «firerbandens rådgiver» som omtales i kinesisk presse, trolig henspeiler på Kang Shen og ikke Mao slik F.S. antyder. Kang Sheng var en ledende partikader som døde noe før Zhou Enlai, Mao og Zhu De, og som virkelig var rådgiver for den kul-

turrevolusjonære gruppa der «firerbanden» var med. Den fordekte omtalen skyldes kanskje at han er død?

DEN NYE KLASSEANALYSEN

Det er tre spørsmål i den nye kinesiske analysen som har vakt debatt. Nemlig: At borgerskapet ikke lenger er en klasse, at de intellektuelle er blitt en del av arbeiderklassen og klassekampens rolle etter disse endringene.

Til det første: Jeg leser ikke alt fra Kina. Men etter det jeg har sett, er det ikke direkte sagt at *borgerskapet* ikke lenger eksisterer. Det vet jeg imidlertid ikke sikkert, så jeg lar det være. Det som med sikkerhet er sagt av Hua Guofeng på 5. nasjonalkongressens 2. sesjon sist sommer, er:

«Som klasser har godseierne og rikbøndene opphørt å eksistere. Av histori-

KINA-DEBATT

... er de proletarer som disse stålarbeiderne? (fotos: Xinhua)

tyrker demokratiet

ske grunner utgjør kapitalistene i vårt land en del av folket. Vår regjering tok i bruk en korrekt politikk med å kjøpe dem ut, og med suksess omforma vi kapitalistisk industri og handel. Kapitalistene eksisterer ikke lenger som en klasse. Etter nær 30 år med kamp og utdannelse har de fleste av dem fra disse klassene som er i stand til å arbeide, blitt omforma til arbeidende mennesker som tjener sitt eget levebrød i et sosialistisk samfunn.»

Altså, medlemmene av disse klassene ble fratatt produksjonsmidlene sine i tida fra 1949 til 1956. Godseierne og rikkbøndene ble ekspropriert og fikk ingen penger for eiendommene sine. Det samme gjaldt de største og mest pro-imperialistiske kapitalistene («byråkratkapitalistene», «kompradorkapitalistene»), som for øvrig stort sett flykta til Taiwan under revolusjonen. De nasjona-

le kapitalistene (dvs. de mindre, som produserte for kinesisk marked og sto i motsetning til imperialismen) ble kjøpt ut, og fra 1956—66 fikk de ei fast rente på totalt 120 millioner yuan pr. år av staten. I tillegg fikk de lønn for det arbeidet de ble satt til, og de fikk beholde hus o.l. Til sammen med aksjeeierne o.l. var det 1,14 millioner som fikk rente, dvs. i gjennomsnitt 100 yuan hver. De nasjonale kapitalistene utgjorde 760 000 i 1956, 1/3 er døde, 1/3 er pensjonerte og resten arbeider rundt i sosialistiske bedrifter. En undersøkelse i Beijing, Tianjin, Shanghai og Guangzhou viste at:

21,3% tjente under	50 yuan pr. mnd.
58% tjente mellom	50 og 100 yuan
17,7% tjente mellom	100 og 200 yuan
2,3% tjente mellom	200 og 300 yuan
0,7% tjente over	300 yuan

Dvs. at 80% av dem ligger på vanlige arbeiderlønninger som vel er fra 40—110 yuan pr. måned (kilde Beijing Review nr. 17/80). Jeg har dessverre ikke like mye materiale om tidligere rikbønder, godseiere og byråkratkapitalister.

Men altså, 30 år i arbeid og politisk omforming, 30 år uten å besitte produksjonsmidler, 30 år uten å utbytte og leve av andres arbeid. Da mener jeg at de vanskelig kan kalles kapitalister og rikbønder lenger! Vi bruker tross alt objektive kriterier når vi fastslår personers klasse-tilhørighet, og når det er gjort, er det likevel ikke glømt hva de var, og det er ikke sagt at de umulig kan lage bråk og bli kontrarevolusjonære.

En kuriositet: Her i Norge ble det skrevet mye om leger som ble brødkjørere o.l. i hetsen mot AKP rundt 76—77. Si meg, var de leger eller brødkjørere når de vis-

KINA-DEBATT

selig kjørte brød og tjente brødkjørerlønninger?

Følgelig mener jeg at analysen til kineserne på dette punktet holder vann, den stemmer nemlig med den objektive virkeligheten.

Hva med de intellektuelle, er det blitt en del av arbeiderklassen? Jeg har vanskelig for å svelge den. Men en del «formildende omstendigheter» ser jeg likefullt:

— Ifølge marxismen utgjør intellektuelle ingen klasse, men et sjikt som spenner over flere klasser og som har det til felles at de er åndsarbeidere med profesjonelle kunnskaper. Det er rimelig at stillingen til de intellektuelle vil være forskjellig ut fra om det er borgerskapet eller proletariatet som har makta («vinglegruppe» å la småborgerskapet).

— 90% er utdanna etter revolusjonen i 1949, dvs. med sosialistisk utdanning. Den dag i dag består utdanninga av bl.a. politikk, kultur og deltakelse i produksjonen (4. og 5. klasse har en halv måned pr. år, 6.—10. klasse har en måned pr. år, høyere studium 10 måneder, men da ikke bare fysisk arbeid). (Beijing Review nr. 1 og 13/80):

— 90% av disse igjen kommer fra det arbeidende folket (Beijing Review 13/80).

— Svært mange går inn i tekniske jobber på bedrifter o.l. i forskjellige ledende stillinger. Også da deltar de fortsatt en del i produksjonen (se bl.a. Beijing Review 11/80). (Jeg synes det er viktig å peke på at deltakelse i produksjonen for kadre fortsatt framelskes. I særdeleshett ser det ut til å gjelde partiledelsen i bedriftene.)

— Flertallet tjener som høytlønnede arbeidere, sånn ca., og verken lever eller har mer å si enn dem. Likevel er det som F.S. sier «fortsatt en gåte at en reinholdsarbeider i Beijings gater og en rektor ved Tsinhua-universitetet tilhører samme klasse».

SÅ ER DET KLASSEKAMPENS ROLLE

Her sier F.S. at kineserne har skrinlagt hele teorien om klassekampens fortsettelse under sosialismen. Det stemmer ikke. De sier tvert imot, med Hua Guofeng:

«*Sjølsgagt finnes det fortsatt kontrarevolusjonære og fiendeagenter, kriminelle og politisk degenererte (...), og nye utbyt-*

tere som snyltere, underslagere og spekulanter. Rester etter firerbanden og de gamle utbytterklassene inkludert de få ureformerte godseiere og rikbøndene vil fortsette med sitt reaksjonære standpunkt og med anti-sosialistiske aktiviteter økonomisk og politisk. I tillegg til dette er klassekampen utenlands nært knytta til klassekampen innenlands. Av disse grunner vil det fortsatt være klassefiender av alle slag i Kina i lang tid framover, og vi må utøve proletariatets diktatur over dem. Sjøl om de er få i antall, må vi ikke under noen omstendighet slippe av på vår årvåkenhet eller slutte å være på vakt. Innen folkets rekke vil borgerlig og føydal ideologi fortsatt ha sin påvirkning i lang tid. Stilt overfor sånne påvirkninger må vi engasjere oss i kamp og utdanning i en lang periode. Mens vi setter i verk de fire moderniseringene, styrker produktivkreftene og høyner arbeidsproduktiviteten, må vi fortsette å føre klassekamp økonomisk, politisk og ideologisk på en korrekt måte slik at «det blir umulig for borgerskapet å eksistere, eller for et nytt borgerskap å oppstå.»

(fra 5. Nasjonale Folkedemokratiske kongressens 2. sesjon)

Jeg synes dette overgår både Khrusjtsjovs, Albanias og Stalins klasseanalyser. De eneste endringene er at klassekampen nå regnes som en underordna, men fortsatt viktig motsigelse. Mener virkelig vi norske kommunister at klassekampen under hele sosialismen er hovedmotsigelsen, og dermed den første vi må prøve å løse? Mener vi at bare den kan garantere sosialismens eksistens, mens skjebnen til økonomien osv. er helt underordna? Jeg mener at den viktigste garantien for sosialismen er at folk daglig ser at den løser deres problemer, at den sånn sett er kapitalismen overlegen.

KULTURREVOLUSJONEN

Denne perioden var en periode da klassekampen var hovedsaken og «nøkkel-leddet». Er det ingen som helst sammenheng mellom denne teorien og alle de dårlige tinga som skjedde? Det er vanskelig å tro det.

Videre er det ingen som helst sammenheng mellom Lin Biao og firerbandens tilsmikelse av høye maktposisjoner på den ene sida, og den uroen, mistenksomheten og intrigene som nødvendigvis fulgte kul-

turrevolusjonens parole om å styrte alle kapitalistvandrere osv.? Også vi i Norge bør spørre oss hvordan det er mulig for sånne som Lin Biao å bli utnevnt til partiets viseformann!

For øvrig var det litt av et sjokk for en gammel tilhenger av kulturrevolusjonen å lese intervjuet med Dazhai-veteranen Chen Yonggui i Røde Fane nr. 4/79: «*På den tida torde jeg ikke å snakke i telefonen. For å gjøre det, måtte en først si fram et sitat. Så måtte den som sto i andre enden svare med et sitat. For et rot!*»

For et rot, ja. Kulturrevolusjonen blir forsvart i intervjuet som stammer fra 1971. Men det avdekket at det ble skapt fraksjonskamper, vanlige folk torde ikke å snakke ut, sitatbruk ble en religiøs seremoni, rødearmistene styrta altfor mange og kjente forhold der de kom fra byene for å reformere landsbygda.

Hvordan kan norske kommunister fortsatt være så opphengt i denne tumulten som kulturrevolusjonen var? Det forstår jeg ikke. Det er betryggende å se at Kina isteden løser problemene ved

UTVIDELSE AV DEMOKRATIET

På minussida for det kinesiske demokratiet kan det i verste fall føres Wei Jingsheng-saken og slutten på veggaviser. På plussida kan det føres:

1) Utvida kontroll i fabrikkene ved bl.a. valg av alle formenn, avdelingsledere og til og med direktører, dvs. alt som ikke må være spesielt kvalifiserte folk.

2) Arbeiderkongresser i bedriftene m.m. som utvider mulighetene for folk til å kritisere, foreslå endringer, bytte ut folk osv., legge opp produksjonen, målsettinger osv.

3) Nye regler for nominasjon til delegatvalg til folkekongressene. Tidligere var det bare så mange kandidater å stemme på som det skulle velges, dvs. ingen reell valgmulighet. Nå sier loven av kandidatene skal være flere enn antallet som skal velges, at både kommunistpartiet, andre partier, fagforeninger m.m. og enkeltpersoner kan foreslå kandidater.

4) Direkte valg på fylkesnivåets folkekongresser i motsetning til tidligere.

5) Gjenoppbygging av Ungdomsforbundet, Kvinneforbundet m.m. og framfor alt *fagforeningene*. F.S. sier at det er lite å se til styrking av fagforening og arbeidernes rettigheter, i alle fall på tilgjengelig språk. Jeg vet ikke hva han sier til en

KINA-DEBATT

lengre artikkel på *norsk* i Kina i dag nr. 11—12/79?

Her er nå i hvert fall både streikerett og fagforeningens viktige rolle understreka kraftig. Som sagt innledningsvis, sånn feilinformasjon hjelper lite på kunnskapene om Kina.

6) En vidt publisert kampanje mot byråkrati, i privilegier m.m. blant kadrene ser ut til å gi en del resultater. Dette foregår åpent og demokratisk, med masse-mobilisering og etter nøyaktige lover i stedet for vilkårlighetene fra tidligere (bl.a. kulturrevolusjonen).

7) Økt trosfrihet m.m.

Kort sagt: Det er vanskelig å benekte at det kinesiske folket har fått mer å si, og at *atmosfæren* dessuten er blitt mer demokratisk.

Er ikke dette et mye bedre våpen mot det kulturrevolusjonen og andre kampanjer var retta mot? Det er dessuten et faktum at det fortsatt pågår sosialistiske skoleringskampanjer, at stilen med hardt arbeid og enkelt liv framelskes — sjøl om F.S. later som om det *ikke* eksisterer lenger.

ØKONOMIEN UNDER SOSIALISMEN

F.S. nevner at de private jordlappene økes. Jeg vet ikke, men det ryktes at under kulturrevolusjonen kunne en familie bl.a. dyrke 15 kålhoder pr. år. Så kanskje en viss økning kan virke positivt på bøndenes entusiasme?

F.S. antyder oppløsning av folkekommunesystemet. I Huas rapport (nevnt overfor) heter det nå at det skal stabiliseres, og det er sagt seinere også. Imidlertid antydes det ganske riktig salg mellom folkekommunene, men det *svekker* vel egentlig ikke kollektiviseringa slik F.S. sier?

Dette er vel snarere et ledd i *de omfattende økonomiske reformene* i Kina for tida, som F.S. sin artikkelserie opplyser oss lite om. Etter mitt syn er det her det oppstår mange kontroversielle ting som også vi her på bjerget bør diskutere alvorlig, og som vel er mye viktigere for å finne ut hvilken vei Kina går.

Disse reformene springer ut fra reelle, store problemer i den måten økonomien

har vært drevet på til nå, men bygger også dels på politikk fra 1957—58 og 1962—63. Et av hovedproblemene er at den sentrale planen umulig kan omfatte alle de hundretusener av varer o.l., mens på den andre sida de lokale enhetene og myndighetene kan ha god kunnskap om det som trengs, men de får ikke lov til noe som helst uten myndighetenes tillatelse.

Som svar på dette delegerer kineserne mye mer myndighet over produksjon, profitt, distribusjon osv. til lokale myndigheter og de enkelte bedrifter. Dette er OK, men innen hvilke grenser?

Ellers antydes *salg av produksjonsmidler* mellom forskjellige enheter (men aldri til personer), noe som tidligere var ei «hellig ku» for marxister.

På den andre sida understrekes betydninga av den sentrale planen. Tungindustri o.l. — kommandohøydene i økonomien ifølge Lenin — styres fortsatt direkte av staten. Det diskuteres mye om hvordan sette ut i livet Stalins grunnlov for sosialismen:

«Målet for den sosialistiske produksjonen er å sikre maksimal tilfredsstillelse av hele samfunnets stadig voksende materielle og kulturelle behov, og middelet til å til å nå dette er uavbrutt vekst og uavbrutt forbedring av den sosialistiske produksjon på grunnlag av den høyeste teknikk.»

(Stalin: Sosialismens økonomiske problemer)

Sammen med disse reformene kommer nødvendigvis definisjonsspørsmål om hva er sosialisme, hvor går grensene for sånne reformer? Den nye generalsekretæren i KKP, Hu Yaopang, antyda nylig to hovedpunkter i definisjonen:

— Folkelig eie (statlig/kollektivt) av produksjonsmidlene og derav en sentral økonomisk plan.

— Prinsippet om «fra enhver etter evne — til enhver etter innsats», dvs. ingen skal leve av andres arbeid.

Innafor dette var nærmest alt tillatt.

Jeg tviler litt, men kan heller ikke avsløre dem med brask og bram. Her trenger vi en debatt sjøl for å klare opp hva vi mener med sosialisme (på norsk, eventuelt). Og da bør kinesernes syn ses på som fruktbare innlegg i debatten.

Pedro

Det heter at de private jordlappene økes i Kina nå. Dersom det virkelig er riktig at en familie bare fikk dyrke 15 kålhoder pr. år under kulturrevolusjonen, er det kanskje bare positivt med en økning, mener Pedro.

Her fra arbeide på en privat jordlapp i en folkekommune utafor Shanghai. (Foto: Klassekampen)

Gro Hagemann polemiserer mot Gaukatores omtale av Mundal-Johnsens bok i Røde Fane 2/80. Hun polemiserer også mot AKP(m-l)s mangelfulle kvinnepolitiske linje og spesielt tendensen til å ta for lett på den ideologiske undertrykkinga.

Hun mener at kvinner som slåss mot den daglige undertrykkinga fra menn fortjener støtte — også fra kommunister.

— Har AKP(m-l) sviktet kvinnene?

ER «GAUKATORE» TILFREDS MED KVINNEUNDERTRYKKING

Utgangspunktet for dette innlegget er den artikkelen Gaukatore hadde om kvinnespørsmål i Røde Fane nr. 2/80. Jeg og mange med meg har reagert ganske kraftig på Gaukatores polemikk mot deler av kvinnekampen. Med Kari Mundal Johnsens bok «Hva er kvinnesak?» som ideologisk våpen, går han inn for et forsvar av mannens privilegier i familien og i politikken som *må* virke provoserende for kvinner som i lang tid har slåss nettopp mot disse privilegiene. Kari Mundal Johnsens bok fungerte i sin tid som en kraftig inspirator for oss, fordi vi lenge har måttet tåle at kvinnespørsmålet er blitt redusert til en mindre del av den allmenne utbyttinga og undertrykkinga under kapitalismen. Boka ga oss backing på at kvinnesak faktisk er en *særegen* sak som krever særegen organisering og særegen kamp på mange plan, blant annet mot menn. Det er oss Gaukatore gir det glatte lag og anklager for å ha møtt KMJ med en mur av bomull. Jeg oppfatter beskyldningen som en grov fornærmelse. I dette innlegget vil jeg gå litt nærmere inn på deler av GTs kvinnepolitiske analyse, og jeg håper det vil stimulere til fortsatt debatt der så vel kvinner som politisk ansvarlige krefter i AKP(m-l) vil ta del. Når man ser på den manglende kvinnepolitiske profilen som ml-bevegelsen har hatt på så å si alle felter de siste åra, så synes jeg

Debatt:

det må være åpenbart at det er flere enn de kvinnelige marxistene som må stilles til ansvar.

Denne artikkelen vil først og fremst være en polemikk mot de delene av Gaukatores kvinnepolitiske analyse jeg er uenig i. Men for å unngå misforståelser og skinn diskusjoner, vil jeg først summere opp noen sentrale og grunnleggende punkter der vi er helt enige. Utgangspunktet for oss begge er for det første at kvinnene i dag nektes full samfunnsdeltakelse og utfolding av transcendens fordi hun lenkes til privat husarbeid og privat omsorg i familien med så vel fysiske som ideologiske midler. Gaukatore slår fast at dette fører til en konflikt mellom kvinne og mann i familien som tilsynelatende er privat, men som har samfunnsmessige årsaker. Løsninga på denne konflikten ligger ikke på det private planet, det er bare en sosialistisk planhusholdning som kan frigjøre kvinnene til full deltakelse i samfunnet. Dette er jeg fullstendig enig i. Så lenge det er kapitalisme, vil det være en

— *Altfor mange av oss opplever at vi lenkes til kjøkkenbenk og barneværelse. De store forventningene vi hadde til partiet er på ingen måte innfridd, slår Gro Hagemann fast i dette innlegget.*

(Foto: Samfoto)

uløselig motsigelse mellom det private ansvaret for unger og husarbeid og full deltaking i samfunnet, enten det nå er kvinner eller menn eller begge som tar bleiene og oppvasken hjemme. Å konsentrere all kvinnekamp om arbeidsdeling på hjemmefronten er sjølsagt et blindspor.

Gaukatore hevder videre at problemet ikke er mennenes transcendens, men kvinnes mangler på transcendens, og at det er bakstreversk å slåss for at menn skal bli mindre samfunnsorientert og gi opp sin transcendens. Igjen er jeg fullstendig enig, og jeg mener det er denne erkjennelsen som må gi retninga for kvinnekampen på det private planet. Vi må slåss for retten til å komme ut av familien på lik linje med menn, og vi må slåss mot at menn skal få basere sin samfunnsdeltakelse og sin transcendens på undertrykking av kvinner. Å slåss for at menn skal bli myke i den forstand at de også skal lenkes til kjøkkenbenken og potteplantene, er nok et blindspor.

HVORDAN SKAL VI FORHOLDE OSS TIL MENNS UNDERTRYKKING AV KVINNER?

At menn undertrykker kvinner i familien i dag er et faktum. Gaukatore slår også fast at menns fulle samfunnsdeltakelse er basert på undertrykking av kvinnene. Hva er så årsakene til at det er slik? Dels er det direkte samfunnsbestemt, fordi familiens økonomiske eksistens er avhengig av at mannen deltar for fullt i arbeidslivet. Dels ligger årsaken i ideologien som definerer kvinnene som annenrangs i samfunnssammenheng. Men dels ligger årsaken også i at menn har personlige privilegier å forsvare i familien, privilegier som trues når kvinnene gjør opprør og krever likestilling. Det er i dag såvidt jeg kan se ingen direkte samfunnsdirigerte

KVINNE-DEBATT

årsaker som gjør at menn skal være hovedperson i en familie når det gjelder politisk virksomhet, idrettsutøvelse, samvær med egne venner osv. Like fullt opplever kvinner som krever likestilling på disse områdene at mannen står på sin førstestrett. Enten ved å hindre henne i fysisk forstand, eller ved å argumentere for at hans gjøremål er så mye, mye viktigere. I progressive familier blir dette gjerne også pyntet på med litt «marxisme»: «Det er reformisme å kreve likestilling i familien, det er feminisme å gjøre mannen til fienden.»

Den endelige løsningen på denne konflikten ligger sjølsagt også i samfunnet, nemlig i at det som i dag er private oppgaver i familien blir *samfunnsmessige* oppgaver. På kort sikt er det imidlertid ikke så enkelt. For at kvinner flest skal få mulighet til å utfolde sin transcendens i dag, må det baseres på en eller annen form for privat løsning. For et mindretall kan dette løses enten ved sølibat eller ved å betale andre for å gjøre husarbeid for seg. For det store flertallet er dette hverken mulig eller ønskelig. Derimot er det fullt mulig for mannen å jenke på sine egne privilegier og leve med noe av det samme handicap i forhold til samfunnsmessig virksomhet som det kvinnene har i dag.

Er det reformisme å slåss for en privat likestilling slik som jeg nå legger opp til? Gaukatore hevder at det er reformisme å legge hovedvekten på denne kampen. Det er jeg enig i, men jeg argumenterer heller ikke for å legge hovedvekten her. Likestilling i familien kan ikke settes i stedet for kampen for samfunnsmessig likestilling, for rett til arbeid, daghjem, offentlig eldreomsorg, eller for sosialismen. Men samtidig som vi slåss på disse områdene, må vi også slåss mot at menn skal basere sin samfunnsdeltakelse på at vi lenkes til kjøkkenbenken enten vi er samfunnsaktive eller ikke. Under kapitalismen og også i lang tid under sosialismen vil virkeligheten være slik at det ikke finnes noe samfunnsmessig grunnlag for full kvinnefrigjøring. Kampen for en fullstendig sosialistisk planhusholdning vil være langvarig, og den vil ikke bli gjennomført ved at kvinnene sitter tålmodig på kjøkkenet og venter på den. I mellomtida må kvinnene tvert imot slåss seg fri fra slaveriet også ved å bekjempe mennenes privilegier. Ellers vil samfunnsmessig

deltakelse fra kvinnene lett føre til en grotesk dobbelundertrykking som den vi ser i Sovjet i dag: at kvinnene skal være fullt aktive på alle områder i samfunnslivet, samtidig som de i familien skal fungere som gammeldagse kvinner: vakre, huslige og moderlige med en stor barneflokk rundt seg.

ER KVINNERS OPPRØR MOT MENNS UNDERTRYKKING RETTFERDIG?

I løpet av de siste 20 åra har det skjedd en klar endring av kvinnes stilling i de vestlige kapitalistiske landa. I langt større grad enn tidligere er kvinnene blitt trukket ut i arbeidslivet, og andelen gifte kvinner blant de yrkesaktive kvinnene har økt ganske kraftig. Også når det gjelder fagopplæring og utdanning har kvinnene styrket sin stilling, og et langt breiere sjikt av kvinner enn tidligere har kommet i den stillingen at de har fått ønsker om og muligheter for å utfolde seg i samfunnet. Etter min mening er dette mye av drivkraften bak den nye kvinnebevegelsen som vokste fram i USA og Vest-Europa fra siste halvdel av 1960-åra. Mange kvinner har fått nye muligheter, men i praksis slippes vi ikke til, bl.a. fordi vi fortsatt lenkes til kjøkkenbenken og til barneværrelset. Når vi skal delta aktivt i politisk virksomhet opplever vi det samme: Så lenge vi er unge og uten forpliktelser, ligger verden åpen foran oss og likestilling er en selvfølge. Men når vi gifter oss og får unger, da blir dørene smelt igjen foran nesa på oss. Vi mangler barnehager til ungene, vi makter ikke lenger den jobben eller den utdannelsen som vi satset så mye på, og likestilling i familien blir ikke lenger så lett å praktisere. Vi opplever, altfor mange av oss, at mens vi selv blir lenket til huset, så fortsetter den vi giftet oss med stort sett karrieren sin i arbeidsliv eller politikk som om ingenting har skjedd. Og så gjør vi opprør.

Jeg oppfatter diverse «samlivsdebatter» i Klassekampen og andre steder som en del av et slikt opprør og et forsøk fra kvinners side på å kreve støtte fra mannfolka. Gaukatore har lite til overs for disse debattantene som klager over hvor skuffende det er at «progressive» menn driver kvinneundertrykking. Med Kari Mundahl Johnsens analyse som platt-

form slår han fast: «*Sjølsagt gjør de det, og det vil de fortsette med til hele samfunnet er grunnleggende forandret.*» Jeg vil ikke forsvare alle deler av de «samlivsdebattene» som har pågått, jeg mener selv at den ofte er blitt for privat, og at den for ofte i bokstavelig forstand har tatt mannen istedenfor ballen. Men det opprører meg at Gaukatore kan ha en så uendelig tålmodighet og uengasjert holdning til undertrykkinga av kvinnene, og at han ikke ser det rettferdige opprøret som ligger i samlivsdebatten og i debatten om Jon Ms kvinnesyn. På den andre siden er han en god del opptatt av mannens situasjon, han som må velge mellom fortsatt undertrykking av kona og sin egen transcendens. Det er felles for mye undertrykking under kapitalismen at den ikke vil opphøre før samfunnet er grunnleggende endret. Er Gaukatore på samme måte villig til å *avfinne* seg med all undertrykking? Hva med rasisme, trakassering av ungdommen, arbeiderforakt? De fleste progressive jeg kjenner blir opprørt når de støter på reaksjonære ideer og reaksjonær praksis på disse områdene. Men for mange kommer kvinneforakten i en klasse for seg, det er nærmest litt prippent og ikke helt stuert å opprøres over den.

Etter min mening er kvinnes opprør mot menns undertrykking fullt ut rettferdig. Og det burde være en plikt for ml-bevegelsen og progressive menn å støtte det, istedenfor å innta en så nedlatende og uinteressert holdning som Gaukatore og mange med ham gjør. Det er vel og bra at dere peker på at opprøret har sin begrensning og at mennenes privilegier ikke er årsaken til kvinnes undertrykking. Det er også vel og bra at dere peker på overslagene som finnes i opprøret når alle menn gjøres til personlige fiender og ethvert forsøk fra menn på å uttrykke støtte til kvinnekampen ses som et nytt utpekulert og mannssjåvinistisk trekk. Det er også flott når dere bruker det grepet dere har om marxistisk teori til å peke ut veier som fører fram i kvinnekampen. Men jeg blir dypt skeptisk når dette skjer på en måte som får en til å lure på om dere egentlig støtter opprøret. For eksempel synes jeg det er all grunn til å spørre deg, Gaukatore, om du gjør det, eller om du faktisk er mer opptatt av å forsvare dine egne privilegier på det området?

KVINNE-DEBATT

HVA KAN ET KOMMUNISTISK PARTI GJØRE FOR Å FREMME LIKESTILLING?

Mange kvinnelige medlemmer og sympatisører av AKP(m-l) har hatt store forventninger til partiet når det gjelder kvinnespørsmål. Vi har ventet oss at partiet skulle være en konsekvent støttespiller for kvinner som slåss mot undertrykking både innadfor bevegelsen og i samfunnet for øvrig. Vi har videre ventet oss at partiet skulle gå i spissen for å sikre kvinnene en rettferdig representasjon i ulike organer i partiet, på valgsteder og i kommune- og fylkestyrene osv. og vi har hatt forventninger om en skikkelig dekning av kvinnestoff i partiets publikasjoner. Gaukatore ønsker å dempe de forventningene som finnes til partiet. Han sier:

«Et kommunistisk parti er ikke et samfunn og rår ikke over de ressursene som skal til for å løse denne konflikten. Et kommunistisk parti er heller ingen interesseorganisasjon for medlemmene, snarere tvert imot. Partiet har satt seg som mål å lede en revolusjon for å styrte kapitalismen. Dette målet fører ikke til fordeler for medlemmene, men til forsakelser.»

Det lille kvinnene kan vente seg av støtte fra den kanten, er ifølge Gaukatore kort oppsummert hjelp til barnevakt, hjelp til fostring og hjelp til å avsløre kvinneundertrykkende ideologi som f.eks. ideer om at kvinnespørsmålet kan løses privat.

Jeg er verken imot kollektiv barnevakt, fostring av kvinner eller kamp mot reformisme. Men som krav til et kommunistisk partis kvinnepolitikk i egne rekker, holder det bare ikke. Og jeg synes det er for grovt når Gaukatore nærmest insinuerer at kvinners kamp for likestilling innad i partiet er en kamp for egne fordeler. Han vil kanskje oppfatte det som urettferdig, men jeg synes det er svært nærliggende å tolke ham dithen at de kvinnelige medlemmenes forsakelser skal være å ta seg av barn og husarbeid, slik at mennene for fullt kan lede revolusjonen?

Hvilke krav skal en så stille til et kommunistisk parti? En av oppgavene til partiet er å frigjøre de ressurser og skaperkreftene som finnes i og rundt partiet. I motsetning til borgerlige, parlamentariske partier, er det nettopp det som er et kommunistisk partis viktigste ressurs. Bl.a. betyr det å ta vare på og oppmuntre

kvinners transcendens, som Gaukatore også sier. Men hvordan kan det skje dersom ikke kvinnene samtidig får støtte i det opprøret de reiser mot den gamle immanente kvinnerollen og mot mannfolkas undertrykking både i familien og i partiet? Hvis kvinnes kamp krefter skal frigjøres, må det nødvendigvis også skjerpe det dilemmaet som mennene står oppe i, og som Gaukatore er så opptatt av. I en familie der både kvinne og mann lever og ånder for sin politikk, og der kvinnen også har valgt å bruke kreftene sine for fullt i revolusjonens tjeneste, der slipper bare ikke mannen unna. Målet for partiet må vel være at flest mulig familier får det slik, men skal det skje, så må søkelyset også rettes mot menns privilegier.

HAR AKP SVIKTET KVINNENE?

I begynnelsen av 1970-åra hadde ml-bevegelsen ord på seg for å ta kvinnespørsmålet på alvor, og for å ha mange dyktige og ledende kvinner i sine rekker. Mange kvinner ble trukket til til bevegelsen nettopp fordi de ble behandlet som likeverdige. Etter hvert har de ledende kvinnene gått tilbake i antall, og sammenlignet med andre ligger RV til og med dårlig an når det gjelder parlamentarisk representasjon. De store forventningene vi hadde til partiet er på ingen måte innfridd. Hva er årsaken til at det er sånn? For det første henger det nok sammen med at det er lettere å prate om likestilling enn å gjennomføre den i praksis. Det er ikke nok å mene, det må kamp til for å endre virkeligheten. Uten kamp mot kvinneundertrykking vil det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret bli fulgt i partiet som i samfunnet rundt. Men er dette hele forklaringa? Er linja den samme som i begynnelsen av 1970-åra? Jeg mener det er grunn til å stille det spørsmålet. I Røde Fane nr. 2/1972 blir følgende slått fast på lederplass:

«Marxist-leninistene må sjøl i sine egne organisasjoner og familier ta opp kamp mot kvinneundertrykking. I alle vurderinger av kaderens arbeid og livssyn må spørsmål om kvinneundertrykking i og utafor familien vurderes. Og marxist-leninistene må få en politikk for å utvikle et stort antall ledende kvinnelige kommunister. I denne kampen må kvinnelige marxist-leninister

sjøl kritisere all hang til monopolisering av arbeid og sjølhevding hos mannlige kadre, og samtidig rette søkelyset mot kvinnelige kadres mulige passivitet og underkastelse.»

Slike toner møter man ikke i partiets propaganda i dag, kan årsaken være at dette ikke lenger er partiets politikk?

En rekke historiske erfaringer viser at en revolusjonær bevegelse som tar kvinnespørsmålet på alvor har mye å vinne. Ettersom kvinnene er dobbelt undertrykt, har de også dobbelt grunn til å hate undertrykkerne, og de har mange krefter å sette inn i en frigjøringskamp. *«I alle sine ytringsformer var kvinnene mer forbitret, mer intense, dobbelt så godtroende og dobbelt så hevngjerrige som sine menn.»** oppsummerer en historiker som behandler kvinnes rolle under den store franske revolusjonen. En politikk som hindrer kvinnes opprør er etter mitt syn også en politikk for å frata klassekampen og revolusjonen avgjørende ressurser.

På den andre siden har en revolusjonær bevegelse mer å tape enn kvinnes glød dersom de ikke vinner dem for revolusjonen. Undertrykking av kvinnene er også en kime til splittelse mellom kvinnen og menn som ellers har felles interesser. Hvis revolusjonen ikke også støtter kvinnene i deres særegne opprør, kan resultatet bli at kvinnene vender seg mot revolusjonen. I Mexico i 1919–20 og i Iran 1979 finnes eksempler på at nettopp det har skjedd. Fordi de revolusjonære lederne ikke støttet kvinnes rettferdige krav, ble de møtt av kvinnemasser på gatene som krevet sin rett: stemmerett og likestilling i familie og samfunn. Mye kan sies om hvilke krefter som forsøkte å utnytte motsigelsene. Men like fullt må det slås fast at kvinnes kamp, både for stemmerett i Mexico og mot sløret i Iran, var en rettferdig kamp. Og den revolusjonære bevegelsen som ikke anerkjenner det, kan ikke regne med kvinnes uforbeholdne støtte.

Kumuleringssaksjonene på RV-listene i fjor høst burde virkelig mane til ettertanke i AKP...

Gro Hagemann

* Olwen Hufton: «Women in Revolution 1789–96» sitert fra Aslaug Moksnes «Kvinner på barrikadene», Oslo 1979.

BØKER

Kulturrevolusjonen sett med nye øyne

Han Suyins nyeste Kina bok er et gigantisk verk. Egentlig er det en sjøl-biografi som skildrer hennes eget forhold til Kina fra tida før frigjøringa til i dag. Et naturlig spørsmål som melder seg for de som kjenner hennes forfatterskap blir da: Hun som har skrevet minst 10 bøker om Kina før, kan da umulig ha nytt stoff til en så omfattende bok? Spesielt skulle man tro at hennes to store bøker om Mao og den kinesiske revolusjonen skulle vært oppsummering god nok («The morning deluge» og «Wind in the tower»). Når vi vet at den siste av disse to kom ut sommeren 1976 rett etter at Deng Xiaoping var styrtet for andre gang og rett før Mao døde og «firerbanden» falt, blir det mer forståelig. Hun er ikke den eneste Kina-venn og Kina-kjenner som har blitt tvunget til å revurdere gamle «sannheter» og se den kinesiske revolusjonen med nye øyne en problematikk som skulle være ganske aktuell for ml-ere også. Mange i hennes situasjon, og ikke minst Han Suyin sjøl, har blitt beskyldt for å snu kappen etter vinden. En formidler av «offisielle» vedtatte sannheter. Sjøl om virkeligheten har lært alle Kina-venner at man aldri skal uttale seg for katagorisk, dagens helt kan lett bli morgendagens skurk, er det for lett vint å avfeie et slikt forfatterskap som opportuniste. Men det må nå sies at Han Suyin har vært ekstra uheldig. I tur og orden har hun formidlet ka-

derbiografi og karakteristikker til kinesiske ledere ettersom deres stjerne har henholdsvis steget og rast på den kinesiske revolusjonens himmel. Dette blir ikke uproblematisk når man kjenner skjebnene til skikkelser som Liu Shaoqi, Lin Biao, Deng Xiaoping og sist, men ikke minst «firerbanden». Og sjøl om hennes bøker har vært mye, mye mer enn det, ser man lett hennes behov for å sette den pendelsvingende kinesiske revolusjonen inn i en ny og personlig sammenheng. Og det

er det «My house has two doors» dreier seg om.

PERSONLIGE FØLELSER OG POLITISKE STORMER

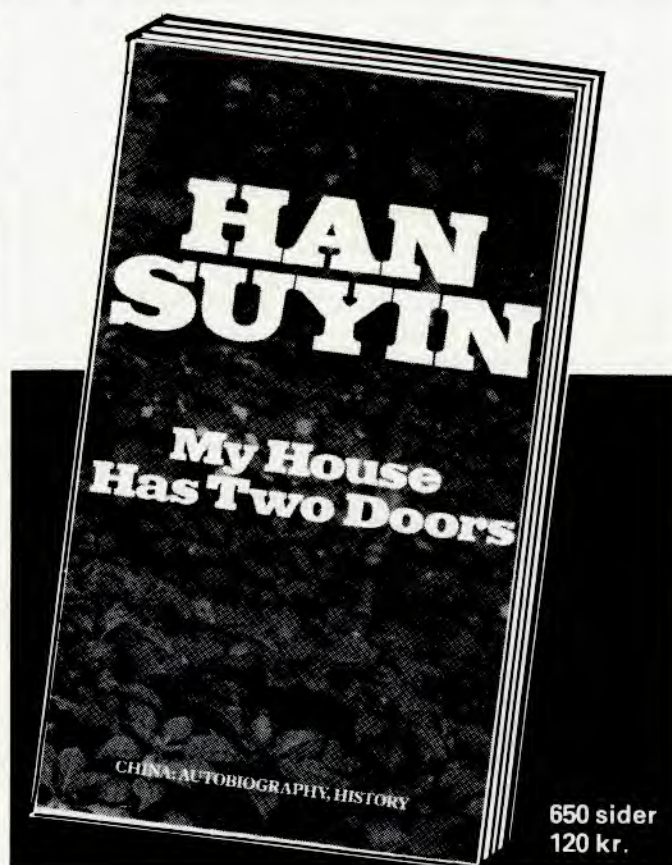
Han Suyin prøver i denne boka å forklare sitt forhold til Kina ut ifra sine egne forutsetninger, som har svært lite til felles med en gjennomsnittskineser. Hennes styrke er at hun er seg dette bevisst, legger dette åpent fram for leserne — som da på egen hånd får ta stilling til hennes dilemma.

Hennes far var kineser, han

traff sin kone, som var belgisk, under studier i Europa. Etter at de hadde flyttet tilbake til Kina fødte hun syv barn. Blandingsekteskap kan være kontroversielt nok i dag, men man kan lett forestille seg at å trå sine barnesko som euroasiat i det halvføydale og konfutsianske Kina må sette sine spor. Der var hun iallefall, med et ben i Kina, og et ben i den «vestlige sivilisasjon». Etter å ha påbegynt medisinerstudie i London ble hun med sin første ektemann tilbake til Kina. Han var offiser i Kuomintanghæren og falt til slutt på «feil side» i den kinesiske revolusjonen.

Etter frigjøringa ble faren boende i det nye Kina. Han var patriot og ville tjene sitt land sjøl om han aldri ble kommunist. Han bygde jernbaner og tjente Kina helt til sin død i 1958. Moren dro til USA med de minste barna. Han Suyin sjøl visste at hun de første årene ikke ville få det lett, halvt europeer og kona til en Kuomintang-offiser. Hun startet sitt omflakkende liv med avslutning av medisinske studier i London og Hong Kong. Hun beholdt hele tida Kina i sitt hjerte og var fast bestemt på å vende tilbake.

Så følger vi da hennes tofrontskrig oppigjennom 50- og 60-tallet. Kampen med de kinesiske myndigheter for å få innreisetilatelse, noe hun klarer med vekslende hell fra og med midten på 50-tallet, sjøl om hun blir sett på med vekslende grad av mistenksom-

650 sider
120 kr.

BØKER

het. På den annen side har hun stadige konfrontasjoner med «Spesial Branch» i Hong Kong og senere med de offisielle myndighetene i Singapore og Malaysia der hun senere slår seg ned. De er mistenksomme fordi hun vil reise til Kina og fordi hun ikke vil delta i de velorganiserte hatkampanjene mot det «røde» Kina i 50-åras McCarthy-ånd. Hun drar til og med til løvens hule, USA og holder positive foredrag om det nye Kina. Slik er hennes liv delt mellom to verdener akkurat som hennes eget blod. Ikke fullt akseptert av borgerskapet i vesten (som hun for det meste omgås), ikke fullt ut akseptert av venner og familie i Kina fordi hun ikke vil slå seg ned å ta del i den sosialistiske oppbygginga. Når vi ser tilbake på det i dag, kan det vel heller ikke benektes at hun spilte en positiv rolle som brobygger mellom det nye Kina og resten av verden. Hun kunne ved hjelp av årlige reiser formidle inntrykk for resten av verden som brakte forståelse for det som den gangen var et lukket og isolert Kina.

EN GLOBETROTTER KJÆRLIGHETSLIV

Boka er delt opp i tidsavsnitt som dekker de viktigste perioder og hendelser helt fra frigjøringa fram til i dag. Innimellom reiseinntrykkene og storpolitikken i Kina er hennes privatliv, forfatterskap og politiske arbeid spesielt i Malaysia, flettet inn som en slags ramme rundt hele boka. Hennes kjærlighetsliv har fått en dominerende plass i denne helheten. Sjø om hennes første mann var brutal og slo henne fordi hun ikke var jomfru da de giftet seg, ser hun likevel med takknemlighet tilbake på de 7 årene de var gift. Han plaget henne, men hun hevder sjøl at uten disse

årene hadde hun aldri blitt i stand til å forstå det kinesiske folket, og at den føydale arven fortsatt sitter djupt i den kinesiske folkesjela – og kanskje spiller en større rolle i hele den moderne kinesiske historie, enn mange forstå seg på i vesten har villet innrømme. Hennes neste mann er krigskorrespondent og blir drept i Korea-krigen, en hendelse som satte dype spor. Etter nok et mislykket ekteskap

slår hun seg sammen med sin Vincet som hun fortsatt lever sammen med. Disse personlige beretningene er viktige nok for boka, men glir av og til over til å bli litt for privatiserende. Det er slik at man av og til tar seg i å tenke at enkelte avsnitt hadde tjent med å forbli i hennes private dagboksnotater.

Man mistenker henne også for å kokettere med sin berømte omgangskrets. Det blir

Han Suyin kommer i sin siste bok med nok et viktig bidrag til forståelse av den moderne kinesiske historie.

mye lunsjer med ambassadører, statsministre og kulturpersonligheter over hele verden. Men det må samtidig sies at det hele tiden kommer fram interessante politiske og historiske fakta som vil være nytt for de fleste.

KULTURREVOLUSJONEN I NYTT PERSPEKTIV

Men som vanlig er det det rene Kinastoffet som er her hennes styrke og det er hennes unike posisjon kommer til nytte. Hvem andre kan vise til et nett av venner, bekjentskaper og familie over hele Kina. Gjennom årlige reiser (med et par avbrekk under «det store spranget» og «kulturrevolusjonen» da hun blir nektet innreise) kan hun skaffe seg førstehåndskjennskap til det som rører seg i tiden. Hun behersker språket og kan kryssjekke den offisielle versjonen av den rådende «linja» med samtaler på grasrotnivå og diskusjoner med mannen i gata.

Denne boka er på mange måter en slags ventil for henne. Her slipper hun ut alle ting hun ikke har turt å formidle før. Hendelser fra «det store spranget» og «kulturrevolusjonen» som hun har holdt tilbake av frykt for å skade sine egne arbeidsmuligheter, men først og fremst på grunn av frykt for represalier mot sin familie og venner. Og historia har gitt henne rett på det punktet. Hun dokumenterer overbevisende at venner og familie fikk vanskeligheter og ble trakassert av rødegardister på grunn av forbindelsen med henne. Og dette viser samtidig mye av galskapen og anti-intellektualismen som skjedde under kulturrevolusjonen. All forbindelse med utlendinger ble kriminalisert sjøl om det dreide seg om Kina-venner som Han Suyin. Hun viser flere tilfeller der folk

mistet livet på grunn av det. Etter «firerbandens» fall er det da også gamle venner og partimedlemmer som sier til henne: «På sett og vis har du fått rett i din skepsis mot å slå deg ned her for godt, jeg tror du hadde mistet livet om du hadde vært her når det raste som verst.» Og dette dokumenterer den meningsløse terror som raste periodevis mot intellektuelle og kunstnere bare fordi de var intellektuelle. I skremmende mange tilfeller var det slett ikke massedemokrati som rådde slik Kina-venner ofte har likt å forestille seg det, men tvertimot masseterror og en meningsløs mobbing av uopplyste og fanatiske ungdomsgjenger. De fleste var sikkert i god tro og syntes sjøl de var veldig revolusjonære. Og hvorfor skulle de ikke synes det, de ble jo oppmuntret av de som brukte kulturrevolusjonen til å manøvrere seg inn i maktposisjoner. Lin Biao og firerbanden og flere med dem fikk sin historiske sjanse, dette må erkjennes som et historisk faktum når helheten i kulturrevolusjonen skal oppsummeres.

Hun lar heller ikke Mao gå fri fra ansvaret sjøl om hun respekterer hans motiver for å starte det hele. Hun er heller ikke uten sympati for at noe måtte gjøres med det voksende byråkrati og for å hindre «sovjet-tilstander». Men de feilene han gjorde og for henne det uforståelige faktum at han giftet seg med Jiang Qing som hun foraktet dypt og inderlig i flere år før hun falt, gjør at Zhou Enlai for henne er den som rager over alle personlighetene i den kinesiske revolusjonen. Det var han som framfor noen gjennom personlig innsats prøvde å dempe skadeeffekten av kulturrevolusjonen. Hun nevner utallig eksempler på at han reddet livet og bedret arbeids-

forholdene for mange intellektuelle. Han fikk slutt på mange voldshandlinger og reddet uerstattelige kunstkatter og historiske minnesmerker fra vandalismens herjinger. Han jobbet uselvisk og hardt og var forsoningens mann framfor noen. Utvilsomt har Han Suyin også blitt besnæret av at han ofret henne sjøl mye oppmerksomhet og grep inn for å bedre hennes arbeidsforhold.

Sjøl om hun er kritisk til kulturrevolusjonen som har satt dype spor i negativ retning hos henne, er hun ikke vulgær og omtaler det ikke som en kamp mellom gode og onde krefter, slik mange moralister har gjort før henne. Hun ser det i et historisk perspektiv og som en del av fødselsveene for det nye Kina. Hun legger ikke skjul på at hun føler stor lettelse over at denne perioden er over, og deler begestringen som folk flest føler over «firerbandens» fall. Også i denne avsluttende delen vil det være en del nytt for Kina-interesserte, nye sladderhistorier om Jian Qing og nye fakta omkring det dramatiske fallet til de fire.

På minussiden kan ellers nevnes en tendens til gjentakelser og omtale av de samme episodene flere ganger. Det kan kanskje være vanskelig i et så omfattende verk som ofte springer fram og tilbake i betraktninger og minner, men med dyktigere konsulentarbeid fra forlaget burde det vært unngått. Alt i alt er den verdt å ofre tid på for Kina-interesserte. Men tid må man ofre, det er ikke gjort i en håndvending å pløye seg gjennom 650 sider, på engelsk.

Rune Ottosen

Han Suyin: My House has two doors, Jonathan Cape-Thirty Bedford Square, London.

70-åra — en nøkk periode norsk te

Klaus Hagerup gir i det nedenstående en gjennomgang av norske teatererfaringer i 60- og 70-åra.

Stikkord er degenerering av det nye teatret, skuespillerens arbeid med seg sjøl, erfaringer fra institusjons-, regions- og de frie teatergruppene.

el- i ater

Av

Klaus

Hagerup

Da Ibsen og Bjørnson skreiv teaterstykkene sine for et århundre siden, gjorde norsk teater sitt første store sprang. De som gjorde det mulig var relativt få genier. I løpet av de siste ti åra har norsk teater gjort sitt andre store sprang framover. Denne gangen går det ikke an å tilbakeføre utviklingen til en håndfull personer. Den skyldes først og fremst en po-

litisk bevegelse og en ungdom som åpnet øynene sine mot verden. Syttiåra kommer til å bli stående som en nøkkelperiode i norsk teater: Det oppsøkende teatret oppsto ved inngangen til syttiåra. Regionteatrene kom i syttiåra, de frie gruppene begynte å utvikle seg. Fjernsynsteatret begynte å produsere svære realistiske serier med et sosialt innhold, og mot slutten av perioden begynte de store institusjonsteatrene å komme etter: Arild Brinchmann avsluttet sin periode som teatersjef på Nationaltheatret med en svær oppsetting av «Musikken gjennom Gleng». Ola B. Johannesen innledet sin periode på Trøndelag Teater med å sette opp Bjørnsons eneste og Norges første klassekampstykk: «Over Ævne to». Det norske Teatret produserer for øyeblikket «Bonanza» av Jon Michelet og Gunnar Bull Gundersen og «Der storbåra bryt» av Edvard Hoem. En ny type «sagaspill» som allerede har utviklet seg ganske langt i Sverige

og Finland, er kommet til Norge. På Narnte teglverk i Fredrikstad har femti amatører og noen teaterskoleelever spilt en forestilling om teglverksarbeidernes historie, det er også laget et liknende prosjekt, som jeg dessverre ikke har sett, om «Plankekjører».

Det er ikke lenger mulig å sette opp noe kunstig skille mellom kunstnerisk godt teater og politisk teater. Det er heller ikke lenger mulig å si at revy *må* være reaksjonær. Det politiske teatret bør nå kunne konkurrere på lik linje med andre teaterformer. Det har bevist at det er kunst, og det har bevist at det er behov for det. Arbeiderklassen har begynt å kjøpe billetter til andre forestillinger enn de som blir spilt på «Oslo nye Teater».

KAMP OM TEATRETS INNHOLD

Likevel vil det selvfølgelig stå kamp om teaterformene og om hvilket innhold teatret skal ha. Det er en økonomisk kamp,

KULTUR

som de frie gruppene for eksempel virkelig kjenner på kroppen. Noe bør kunne samle de fleste som arbeider med teater uansett med hvilken type: Vi vil alle gå imot den generell nedskjæringen av teatrets budsjetter. Både Toralf Maurstad og de utsatte skuespillerne på Nationalteatret har interesse av å gå imot den generelle økonomiske utarmingen av teaterbudsjettene. Samtidig rammer denne nedskjæringen noen mer enn andre, og de som er mest trua er selvfølgelig de frie gruppene, Teatret på Torshov, det oppsøkende teatret og de planlagte nye regionteatrene. Ingen kan lenger si at disse teatrene er trua spesielt fordi de ikke produserer god kunst. I dag eksisterer det en grunnleggende økonomisk trussel mot alle teatre og en særegen økonomisk og politisk trussel mot de nye teaterformene. I nittenåtti kan alle se det hvis de vil.

VI MÅ UTVIKLE KUNSTEN

I denne situasjonen må vi utvikle det kunstneriske nivået på de nye teatrene. Nettopp nå må disse teatrene arbeide for å produsere enda bedre forestillinger enn tidligere. De må forankre seg dypere i det publikumsgrunnlaget de har begynt å skaffe seg. Forestillingene deres må redusere «Den spanske Flue» til det kunstneriske insektet det virkelig er. De nye teatrene må undersøke hva de har gjort bra, og hva de har gjort dårlig. De må undersøke hva de kan lære av de større institusjonsteatrene, og hva det er de har å tilføre dem. Og de som arbeider på institusjonsteatrene, og som er opptatt av den politiske kunsten, må undersøke hvilke erfaringer de kan tilføre regionteatrene og de frie gruppene, og de må lete etter hva disse teatrene kan tilføre institusjonsteatrene. Kampen om form og innhold er en gjennomgripende kamp på alle teatre der det arbeider levende mennesker. Blant teaterarbeidere er det lite diskusjoner om kunst. Det er et stort ansvar for dem som er opptatt av det politiske teatret å sette i gang med en sånn diskusjon.

I denne artikkelen skal jeg si det jeg mener om noen sider ved regionteatrene og de frie gruppene. Dessuten skal jeg si litt om noen faglige kriterier for skuespillere.

KUNSTNERISK EGENART

Styrken ved de frie gruppene og de fleste regionteatrene har ikke først og fremst

Fra «Tegelvevsspillet» som Klaus Hagerup satt opp med en amatørgruppe i Fredrikstad.

ligget i deres kunstneriske mangfold, men i deres kunstneriske egenart. De har stort sett spesialisert seg på *ett* område og utviklet ensemblet i *en* retning. Det er sjelden vi ser en fri gruppe som både behersker musikkteaterformen, og som samtidig er i stand til å spille en gresk tragedie. For akkurat som det å skrive romaner er *ett* fag og det å skrive dramatik er et annet, så finnes det også forskjellige fagområder for skuespillere. Det er få som venter å få se Harald Heide Steen jr. spille Brand, og hvorfor i all verden skulle han det? Er det ikke bedre både for publikum og for Harald Heide Steen jr. at han fortsetter å utvikle seg på det området han virkelig behersker?

HVILKE TEATRE HAR SATT SPOR ETTER SEG?

Denne evnen til å begrense seg har de frie gruppene og regionteatrene til felles med

de fleste større teatre som virkelig har hatt betydning i teaterhistorien. Moskva kunstnerteater utviklet i sin tid en realistisk spillestil på grensen til det naturalistiske. Dette kom til å danne skole i europeisk teater seinere. Blant annet blei det for første gang virkelig stilt krav til innlevelse i og kunnskap om de personene skuespillerne skulle framstille. Dette skjedde i stor grad under påvirkningen fra to teatergiganter: dramatikerens Tsjekov og framfor alt instruktøren og skuespilleren Stanislavskij. Stanislavskij arbeidet i en tid da denne spillestilen var ny, og i sin storhetstid var Moskva kunstnerteater et teater under stadig utvikling og eksperimentering. Det var i bevegelse. I begynnelsen av syttiåra var jeg i Moskva og så en oppsetting av Tsjekovs Måken på kunstnerteatret. Da hadde arbeidet Stanislavskij startet degenerert til en livløs form for kopiering. Den samme ut-

KULTUR

viklingen kan vi se på Berlinerensemblet i Øst-Tyskland. Mange av forestillingene ser i dag ut som om de er satt opp i nitten-femti og som om instruktøren heter Brecht. En styrke ved disse teatrene var at de fordypet seg i og videreutviklet en metode. Denne styrken slo over til sin motsetning når metoden ikke lenger blei gjenstand for eksperimentering og fordypning, men degenererte til å kopiere tidligere suksesser. En annen styrke ved disse teatrene var at de hadde så dyktige ledere, men dette blei også en svakhet når lederne blei kanonisert til guder, og det de sa blei gjort til allmenne sannheter uavhengig av tid og rom.

Jeg har inntrykk av at både kunstnereteatret i Moskva og Berlinerensemblet i Øst-Tyskland i stor grad har slutta med å forankre seg i virkeligheten utenfor teatret og isteden har forankret seg i sin egen fortid. Hensikten med å utvikle teatret er å nå fram til publikum på en bedre måte enn før, og for å gjøre det må de som arbeider på teatret kjenne publikums behov og de forandringene som har skjedd og bør skje både i teatret og ellers i samfunnet. Det er opplagt at dette problemet er mye større for et teater i Øst-Berlin og i Moskva enn her, men jeg tror vi bør være oppmerksomme på dem likevel.

OM FORDYPNING OG Å STIVNE I FORMER

Det har de siste åra begynt å utvikle seg en ny spillestil blant skuespillere på flere regionteatre. Grunnlaget for denne spillestilen er at skuespillerne ikke lenger ser på de menneskene de framstiller som mennesker med fastlåste egenskaper, men som sosiale individer i en prosess. Denne spillestilen er dialektisk, og skuespillerne forsøker å framstille mennesker i bevegelse. Når et menneske står i en konflikt, forsøker ikke skuespillerne å framstille hele konflikten i ett eneste uttrykk, hun ser etter hvilken side som i øyeblikket er den dominerende, viser den, leter etter det punktet der den andre sida blir den dominerende (eller hovedsida), og viser den. Når en konflikt blir grunnleggende løst, viser hun utviklingen av neste konflikt på samme måte. Denne måten å vise konflikter på gjelder ikke bare den enkelte skuespilleren, men hele den sceniske situasjonen og utviklingen av hele stykket. På denne måten blir stykket klarere, publikum kan følge og forstå

utviklingen. Dette er et framskritt, samtidig er det en fare vi må være oppmerksomme på. Det har vært en tendens til å framstille en utvikling litt for enkel og litt for opplagt. For det første er det jo sånn at identiteten vår ikke er totalt flytende, det er sant at vi beveger oss i prosesser, men det er også sant at vi har en karakter. Skuespilleren må vise mennesker i en prosess, uten å gi avkall på å vise mennesker med en karakter. Jeg tror det blir en form for idealisme som også fører til at vi kan gi et litt for lettvinnt bilde av hvordan folk løser sine problemer. Mange progressive skuespillere er flinke til å vise oss et klart bilde av en utvikling, men samtidig ser vi ofte mennesker som er relativt fattig på særegenheter.

En del av den nye dramatikken, blant annet den jeg sjøl har skrevet, har hatt det samme problemet. For et år siden skreiv jeg et stykke om en tysk ungdom som var med i Hitlerjugend og som utviklet seg til å bli anti-nazist. En svakhet med det stykket var at jeg framstilte utviklingen hans for enkelt, først var han med i Hitlerjugend, så var han med på å ta livet av en anti-nazist, så advarte han noen kommunistiske ungdommer, så trakk han seg ut av Hitlerjugend, så forelsket han seg i ei jente som var kommunist, så blei han med i det illegale arbeidet. Det er klart at en sånn utvikling kan foregå, men problemet oppstår når en sånn utvikling blir en målestokk på hvordan vi forandrer oss. Jeg har nylig omarbeidet stykket, og da har jeg forsøkt å gjøre kampen i hovedpersonen mye mer komplisert. Jeg har forsøkt å vise at når du løser en motsigelse, så er det ikke sikkert du har gjort det en gang for alle. I den nye versjonen har jeg latt ham bli i Hitlerjugend etter at han har advart kommunistene, og i en seinere scene er han med på å ta livet av anti-nazisten. Han utvikler seg til anti-nazist nå også, men han møter større motstand også i seg selv, enn det jeg gjerne skulle ønske. Vi trenger fremdeles enkle stykker som solidariserer seg med folk og tar stilling, men samtidig vil vi degenerere til å kopiere vår egen begeistring fra begynnelsen av syttiåra, hvis vi ikke klarer å trene dypere ned i de menneskene vi skildrer og vise utviklingen på en mer komplisert måte enn tidligere. Dette betyr ikke avpolitisering av teatret, det betyr bare at vi må ta hensyn til at virkeligheten ikke er den samme som i

går og at arbeiderklassen krever en rikere menneskeskildring av oss enn de gjorde for ti år siden.

Vi må holde fast ved at mennesket utvikler seg i en dialektisk prosess, men både skuespillere og dramatikere må gå mer i dybden enn tidligere når vi framstiller denne prosessen.

OM FAGLIGE KRITERIER

Når vi skal utvikle det nye videre, bør vi av og til stoppe opp et øyeblikk og se hva vi kan lære av det gamle. I den siste delen av denne artikkelen skal jeg se litt på noen faglige kriterier som jeg tror det vil være en fordel å beherske for en skuespiller som skal framstille levende mennesker i en prosess, og ikke bare figurer.

Dette er ikke ment som noe annet enn en inngang til en diskusjon. De kriteriene jeg skisserer opp er langt fra absolutte, og de gjelder helt sikkert ikke alle teaterformer. Dario Fos teater krever andre kvaliteter, musikkteaterformen krever noe annet, pantomime noe tredje. Poenget mitt er bare at for alt teater finnes det faglige kriterier som man må trene seg opp til for å beherske, og det som er helt sikkert er at alle som arbeider på et teater bør sette seg faglige mål og finne ut hva det er de bør kunne for å gjøre forestillingene sine bedre. Her skal jeg snakke om følgende:

- Evnen til å reproducere og å improvisere
- Fysisk og stemmemessig kapasitet
- Situasjonsfornemmelse
- Om å skape karakterer
- Innlevelse
- Begrensning og å spille en ting av gangen
- projisering
- Ensemblefølelse
- Avslapping

1. EVNEN TIL Å REPRODUSERE OG Å IMPROVISERE

En skuespiller bør trene opp både evnen til å reproducere og evnen til å improvisere. Å reproducere er en viktig faktor under prøvetida der en hele tida utvikler en rolle gjennom å reproducere det beste en kom fram til dagen før, samtidig som en tilfører det nye elementer. En skuespiller som bare kan improvisere, men ikke holde noe fast, er ødeleggende for en prøvetid. Hun er avhengig av dagsformen, og ødelegger arbeidet for medspillerne. Evnen til å reproducere kan oppøves. Man

KULTUR

må trene seg til å iakttatte det man selv gjør og gjenta det. Det finnes en rekke øvelser som trener opp denne evnen. Det viktigste er at man lærer seg å iakttatte og å benytte det man har iakttatt.

2. FYSISK OG STEMMEMESSIG KAPASITET

For å klare å framstille noe som helst, må man beherske både stemmen og kroppen. Jeg så nylig en forestilling fra et sirkusmiljø i Stavanger. Skuespillerne hadde aldri klart å gjennomføre den forestillingen uten en viss form for akrobatisk trening, og jeg er helt sikker på at den treningen de fikk under arbeidet med den kommer til å være til hjelp for dem seinere. Jeg, som ikke akkurat er noen danser, kan i et heldig øyeblikk seint om natta ta et riktig trinn, men jeg ville ha vanskeligheter med å gjenta det neste kveld. Trinnet springer utelukkende ut av mitt humør og ut av situasjonen jeg er i, ikke ut av det at jeg behersker dansingen. En skuespiller må kunne finne fram til et riktig uttrykk gjennom spontanisme, men må samtidig være i stand til å gjenta uttrykket fordi hun behersker både kroppen og stemmen. Det er klart at sånt må trenes opp.

3. SITUASJONSFORNEMMELSE

En skuespiller må kunne utvikle det hun har kommet fram til ved å tilføre det nye ting etter som situasjonen på scenen forandrer seg. En analyse kan bare fortelle en hvorfor noe skjer. Det er gjennom det praktiske arbeidet en finner ut hvordan det skjer. For å være i stand til å improvisere og utvikle en rolle videre, må skuespilleren iakttatte mer enn bare seg selv. Hun må konsentrere seg om det som skjer rundt henne også sånn at hun er i stand til å forandre holdninger etter som arbeidet under prøvene utvikler *hele* den sceniske situasjonen. Dette er ikke så enkelt som det høres, det krever en selvtilitt som igjen må bunne i at det fysiske grunnlaget er til stede. For å kunne improvisere må skuespilleren ha lært seg å reproducere.

4. EN SKUESPILLER MÅ HA EVNEN TIL Å SKAPE KARAKTERER

Dette henger også sammen med kombinasjonen av evnen til å iakttatte og evnen til å gi det en iakttatt fysisk uttrykk. For å skape karakterer, må man ha lært seg til

å studere viktige detaljer og skille ut uviktige. På samme måte som en karikaturtegner klarer å lage karikaturer ved å framheve spesielle særtrekk ved motivet, må en skuespiller ha evnen til å gi det særegne et fysisk uttrykk. Svært mye progressivt teater har vært lite dyktig til å utvikle karakterer. Jeg tror det kommer av at vi ofte har tatt utgangspunkt i det allmenne: For eksempel en fisker i Nord-Norge går på en spesiell måte, en politiker som er vant til å holde taler, bruker stemmen sin på en spesiell måte. Dette kan holde når en så å si skal karakterisere allmenne prototyper, men det blir for fattig når en skal skape levende karakterer. For å være i stand til det, må man ta i det minste fire forhold med i betraktning: For det første hvordan karakterens sosiale situasjon har påvirket uttrykket. For det andre hvilken situasjon scenen utspiller seg i, hva scenen springer ut fra og hvilken sinnstilstand den en skal framstille er i når scenen begynner. For det tredje hva som er det særegne ved den personen en skal framstille.

Alle uttrykksformer er spesielle for spesielle folk under spesielle omstendigheter. Det er sant at vårt sosiale liv setter sitt preg på oss, men det setter sitt preg på oss som individer. Det finnes ikke noen allmenn gest for å være glad eller sint, og det finnes ikke noen allmenn gest for hvordan en arbeider er når han er glad eller sint heller.

Det fjerde er at en skuespiller må ha evnen til å trekke fram overraskende sider hos den hun framstiller, finne fram til uttrykk som er uventete og spille dem. Dette betyr at hun ikke bare må iakttatte det som er tydelig, men også det som er skjult, både når det gjelder samfunnsutviklingen og utviklingen i personen hun skal framstille. Men det er ikke nok å kunne oppdage, hun må også kunne uttrykke det hun har oppdaget.

5. EVNEN TIL INNLEVELSE

Jeg tror det er en fordel for en skuespiller i det minste under prøvetida å kunne identifisere seg med den personen hun spiller. Det vil si å kjenne hat når personen hater, kjenne kjærlighet når personen elsker. Her er det i stor grad et spørsmål om å kunne inkorporere egne erfaringer i den rollen man spiller, og være i stand til å se et annet menneske innenfra. Det er ofte en fordel å være i stand til i

øyeblikk å leve med i den rollen man spiller for så å kunne reproducere det seinere. Dette er ikke lett, særlig ikke for uerfarne skuespillere som har en tendens til å ta utgangspunkt i teksten og ikke i det som ligger bak.

6. BEGRENSNING OG EVNEN TIL Å SPILLE EN TING AV GANGEN

En skuespiller bør ha evnen til å begrense seg. Da jeg var skuespiller, hadde jeg en stor svakhet i at jeg ville spille alt mulig på en gang. Det jeg gjorde blei ofte rotete og utydelig. Det er lett å trekke neste scene med i det man gjør fordi man veit hva som kommer. I dårlige skrekkefilmer ser vi for eksempel av og til situasjoner som er omtrent sånn: En mann kommer hjem til sitt gamle falleferdige hus som ligger avsides på en fjelltopp. Det tordner og lyner og han trekker den svarte regnfrakken sin godt rundt seg. Han går inn gjennom den knirkende døra. Det er helt stille. Og han roper full av angst: Marie! Hvor er du, Marie! Han leter rundt i huset og finner liket av kona i et skap. I såne filmer spiller skuespillerne ofte som om de veit hva som vil komme. Poenget er at for mannen som kommer hjem er det to forskjellige situasjoner. Han er vant til å komme hjem fra arbeidet, og når han roper etter kona si, bør han ikke rope som om hun vanligvis ligger død i skapet. Det er først når han oppdager henne, eller oppdager at hun ikke er til stede, at han får noen grunn til å være bekymret. En skuespiller må begrense seg til å framstille den hun spiller i den konkrete situasjonen hun er. Hun må ikke skifte før det skjer noe som gjør at hun skifter innstilling. Ingenting kommer av seg selv.

7. PROJISERING

En skuespiller må være i stand til å framheve det vesentlige i en situasjon og forstørre det sånn at publikum ser det. For å være i stand til det, må skuespilleren alltid ha noe oppmerksomhet på publikum. Hun må kunne kjenne om uttrykket kommer fram eller ikke. Hun må beholde ektetheten i framstillingen samtidig som hun må ha evnen til å gjøre uttrykket større enn i virkeligheten. Det betyr både at hun må gjøre det klarere ved å kutte ut det som er uvesentlig og at hun må løfte uttrykket ut av naturalismen sånn at det blir realistisk for de som ser på.

KULTUR

Teatergruppa «Saltkompagniet» i aksjon.

8. AVSLAPPING

Alt dette må skje på en avslappet måte, uten stress og bruk av for mange muskler. Når en er avslappet, er en mest mottagelig for inntrykk, har lettest for å variere, er fleksibel og i stand til å gjøre noe overraskende. For å være avslappet, er man nødt til å ha en grunnleggende trygghet, en trygghet som bunner i at man veit at man behersker faget sitt.

TEATER ER ET YRKE. DET KREVER OGSÅ TALENT

Å spille teater er et yrke, og et yrke kan læres. Samtidig er det som de fleste andre tilfredsstillende yrker et yrke som forutsetter at man har evnen til å lære det man trenger. Talentet består i at man har en del forutsetninger for å lære å beherske skuespilleryrket. Det er også disse forutsetningene som gjør at det er spennende å lære. Framgangen er avhengig både av arbeidsevne og av forutsetninger. Jeg har hørt mange vellykte skuespillere si at teater er 99 prosent arbeid og en prosent talent. De som sier det er som regel nokså sikre på at de har den ene prosenten. For en annen stakkars faen som kanskje jobber livet av seg, er det ikke sikkert det er så enkelt.

Denne artikkelen er ment som en spedbegynnelse på en faglig diskusjon som trengs sårt blant folk som jobber med teater i Norge. Jeg har her særlig begrenset meg til en del problemer i forbindelse med skuespilleryrket. For mange er dette sikkert selvfølgeligheter. Jeg oppfordrer dem til å drive diskusjonen opp på et høyere nivå. Det trenges. Vi trenger en faglig diskusjon, og vi trenger en diskusjon rundt mange av erfaringene fra syttiåra. Vi bør diskutere spørsmålet om teatret og ledelse. Vi bør diskutere hvordan vi utvikler den nye dramatikken. Vi bør diskutere hvordan vi skal forankre teatret dypere i arbeiderklassen, og vi bør diskutere forholdet mellom fagfunksjonene på teatrene.

Det nye livskraftige norske teatret har alle muligheter til å utvikle seg videre, men for ikke å degenerere bør en åpne for en diskusjon om hva vi har gjort riktig og hva vi har gjort feil. Vi må slåss for penger, vi må snakke om kunst, og vi må produsere.

Klaus Hagerup

ER DU PÅ JAKT ETTER GAMLE NUMMER AV RØDE FANE?

Redaksjonen får stadig forespørsler etter tidligere årganger/eksemplarer av Røde Fane. Vi bringer derfor en komplett lagerliste over de numrene som ikke er utsolgt:

- 1973** Nr. 1. Ungdom ta saken i egne hender. 88 s., kr. 5,—.
Nr. 2. Arbeidernes Kommunistparti (m-l) stiftet. 80 s., kr. 5,—.
Nr. 3. Monopolkapitalen i Norge. 80 s., kr. 5,—.
Nr. 4. AKP(m-l) og valget. 64 s., kr. 5,—.
Nr. 5. Etter stortingsvalget. 72 s., kr. 5,—.
Nr. 6. NKP 50 år. 72 s., kr. 6,—.
- 1974** Nr. 1. Militærapparatet. 50 år sidne Lenins død. 80 s., kr. 8,—.
Nr. 3. Oljeeventyret. 80 s., kr. 8,—.
- 1975** Nr. 1. Norden — i skuddfeltet mellom supermaktene. 80 s., kr. 8,—.
Nr. 3. Folkekrigen har sigra i Indokina. Kva hender i Portugal. 80 s., kr. 8,—.
Nr. 4. Tariffoppgjøret og krisa. Revisjonismen i Portugal. 80 s., kr. 8,—.
- 1976** Nr. 4. Den sovjetiske sosialimperialismen en trusel mot Norge. Klassen på landsbygda. 80 s., kr. 8,—.
Nr. 5. Ungarn 1956. Kontrarevolusjonen slo kontrarevolusjonen. 80 s., kr. 8,—.
- 1977** Nr. 1/2. «Firerbanden» — marxister eller revisjonister. 146 s., kr. 15,—.
Nr. 3. Rød Valgallianse. Fram for en revolusjonær valgkamp. 112 s., kr. 10,—.
Nr. 4. «Firerbanden» — utenrikspolitikken og økonomien. 112 s., kr. 10,—.
Nr. 5. Folkekrig mot supermaktsinvasjon. lær av NKPs feil i 1940. 112 s., kr. 10,—.
- 1978** Nr. 1. 3 verdener. 112 s., kr. 12,—.
Nr. 2. Nei til salg av kvinnekroppen. 112 s., kr. 12,—.
Nr. 3. Krise i kapitalismen. 112 s., kr. 12,—.
Nr. 4. SV og militærpolitikk. 128 s., kr. 12,—.
- 1979** Nr. 1. Hvor går Kinas økonomi?
Nr. 2. Jan Myrdal om NATO og krigsfaren. Etter landsmøte i SV.
Nr. 3. Pål Steigan om det borgerlige militærapparatet. Ungarn 1956.
Nr. 4. Da kulturrevolusjonen kom til landsbygda. Kampucheadebatt.
Nr. 5. Sovjet i dag: Opposisjonell = sinnssjuk
Nr. 6. Energikrise eller systemkrise?
Nr. 7. Foran tariffoppgjøret
Nr. 8. Datarevolusjonen.
- 1980** Nr. 1. Iran under islam.
Nr. 2. Verdenskrig før 1985
Nr. 3. Sparekniven nå også mot trygderettighetene?
Nr. 4. Oljepolitikken som havarete.
Nr. 5/6. Sosialisme i Norge

Bestillinger sendes:

Røde Fane, Postboks 6875 St. Olavs plass, Oslo 1.

BREV

Parti og demokrati

Debatten om demokratiet under sosialismen har vart i flere måneder. Dette gjenspeiler dels verdensproletariatets bitre erfaringer de siste årtiene og dels hvordan den politiske kampen blant progressive arter seg i et høyt utvikla kapitalistisk land.

Så langt (18/9) har debatten i Klassekampen og Røde Fane vært prega av en sentralkomite på defensiven og enkelte kritikere på offensiven. Kritikken gjelder visse sider ved Lenins partimodell. Skal marxismen kunne skjernes fra revisjonisme i debatten framover, må vi begynne å få konkrete forslag på bordet.

1. Jeg har i Klassekampen argumentert for at arbeiderne må være i flertall i alle maktorganer i den sosialistiske staten. (Klassens allierte kan videre ha en viss kvote). På dette punktet tror jeg at vi kan studere den kampucheanske forfatninga med utbytte. Erfaringer fra flere land viser at partiets sosiale sammensetning kan endre seg radikalt etter en revolusjon. Slike endringer kan være viktige materielle forutsetninger for kontrarevolusjon. Vi trenger følgelig en sikringsmekanisme mot dette.

2. Jørn Magdahl foreslår i Klassekampen 16/9 at statsansatte kommunister får gjennomsnittlig industriarbeiderlønn. En slik ordning vil være et viktig våpen mot karrieremakere. Ordninga må derfor også gjelde partiets egne lønna kadre.

3. Flere ledende AKPer har støtta prinsippet om kulturrevolusjoner. Det er bra. Prinsippet om at alle partifolk må jobbe en viss del av tida «på golvet» (gjærne manuelt) er et viktig middel mot opprætning av partiet.

4. Partiet må ikke ha noen forfatningsmessig garantert særstilling gjennom å ha klassens støtte. Arbeiderklassens stat må sikres gjennom å mobilisere arbeiderklassens revolusjonære årvåkenhet, bl.a. gjennom massestudier av tidligere kontrarevolusjoner.

Mao sa at det viktigste kjennetegnet på en god kommunist er at han/hun har tillit til massene. Pål Steigan burde merke seg dette. Alt han har sagt om massene i denne sammenhengen er at de vil være lette å lure for borgerskapets propagandister. Merk at vi snakker om masser som nett-

TIL REDAKSJONEN

Røde Fane
boks 6875
St. Olavs plass,
OSLO 1

opp har beseiret utsugerne ved å gjøre revolusjon.

5. Tidligere kontrarevolusjoner har skjedd i ett-partistater hvor massene har vært passivisert gjennom lengre tid. Politikken har vært «Partiets sak» i praksis. Opposisjon har blitt kneblet med vold.

Etter mitt syn skal alle som støtter en sosialistisk grunnlov ha rett til å danne politiske partier. Ikke-antagonistiske motsigelser kan dermed komme fritt til uttrykk. Dette vil bidra til at massene forblir mobilisert. Grekeren Heraklit formulerte en grunnsetning i dialektikken da han sa «Striden er alle tings far». Så også under sosialismen.

Leif Ericson

Kutt ned lengden på temaene

Jeg vil gi redaksjonen ros for et levende og innholdsrikt tidsskrift. Jeg vil imidlertid kritisere en tendens jeg ikke liker. Temadelen av hvert nummer tar altfor mye plass. Jeg vil foreslå mindre temadeler og mer variert stoff i hvert nummer, det vil gjøre Røde Fane enda mer attraktivt.

Abonnent, Bergen

Dette er en debatt vi kontinuerlig fører i redaksjonen. Vi har foreløpig kommet til at temaene som regel fortjener sin andel av hvert nummer — og at plassen er nødvendig for å kunne gå i dybden på de enkelte temaene. Vi er imidlertid innstilt på å prøve oss fram med litt eksperimentering. Vi vil etter hvert ha noen nummer der det er mindre temadel — eller kanskje ikke noe spesielt hovedtema i det hele tatt. Vi er interessert i flere reaksjoner fra leserne både når det gjelder dette og andre redaksjonelle spørsmål.

Red.

Kun signerte innlegg blir trykt

Vi setter stor pris på å få debattinnlegg og kommentarer fra våre lesere, men som vi tidligere har gitt beskjed om, vil vi ha oppgitt navn og adresse på alle bidragsytere. Det er selvfølgelig opptil den enkelte om innlegget skal trykkes med fullt navn eller psevdonym, men anonyme innlegg blir under ingen omstendighet trykt. Vi innskjerper dette fordi vi i det siste har mottatt et par innlegg som har manglet navn og adresse. Av den grunn blir det dessuten umulig for oss å kommunisere med innsenderne, og komme med begrunnelse for hvorfor vi eventuelt velger å ikke trykke innlegg. Når det gjelder abonnenter, kan navn og adresse godt bli erstattet av abonnementsnummer.

Vi ser helst at innleggene er maskinskrrevne og minner om at det som regel er lenger ventetid på å få trykt lange innlegg. Korte innlegg får som regel også flere lesere.

Red.

STEFAN HEYM 5 DAGER I JUNI

Oppsiktsvekkende roman om arbeideroppstanden i Øst-Berlin juni 1953 av en av de mest kjente opposisjonelle østtyske forfattere. Aldri utgitt i DDR.

336 s. kr. 82,- hft.
kr. 98,- ib.

FORLAGET
OKTOBER

Returadresse:
Røde Fane
Boks 83
Bryn, Oslo 6

Røde Fane trenger **500** *nye abonnenter*

Vi har fått **290** *hittil i år*

og mangler **210** *Hva med deg?*